

Yıl: 15 Sayı: 54 Fiyatı: 15.-TL. OCAK - ŞUBAT - MART - NİSAN - MAYIS- HAZİRAN '09 ISSN 1303 - 4146
Year: 15 Number: 54 Price: 15.-TL. JANUARY - FEBRUARY - MARCH - APRIL - MAY - JUNE '09

MOTİF

Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı Dergisi
Motif Folk Dances Training Society Magazine

54

YIL: 15 SAYI: 54 ISSN 1303 - 4146

Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı
Adına İmtiaz Sahibi
M. Zeki BAYKAL

Genel Yayın Yönetmeni ve Yazı İşleri Müdürü
Ekber YEŞİLYURT

Danışma Kurulu
(Diziler alfabetik sıraya göredir.)
Prof. Fikret DEĞERLİ
Ahmet Turan DEMİRBAĞ
Prof. Dr. M. Zeki KUŞOĞLU
M. Emin MANCI
Prof. Dr. Can Etili ÖKTEN
Sabahattin TÜRKÖĞLU
Ekber YEŞİLYURT

Hakem Kurulu
Prof. Dr. Erman ARTUN
Prof. Dr. Ali Rıza BALAMAN
Prof. Dr. Ali Haydar BAYAT
Prof. Dr. Hamiye ÇOLAKOĞLU
Prof. Dr. Fikret DEĞERLİ
Prof. Dr. İ. Hüseyin FİLİZ
Prof. Dr. Suat GEZGİN
Prof. Dr. Nevzat GÖZAYDIN
Prof. Dr. M. Zeki KUŞOĞLU
Prof. Dr. Taciser ONUK
Prof. Dr. Can Etili ÖKTEN
Prof. Dr. İsmail ÖZTÜRK
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU
Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN
Prof. Dr. Metin EKİCİ
Yrd. Doç. Dr. Ahmet TERZİOĞLU

Editör
M. Zeki BAYKAL

Halkla İlişkiler ve Reklam Müdürü
Sacide GÜNGÖR

Redaktör
Yrd. Doç. Dr. Işıl ALTUN

Bu Sayıda Yazılarıyla
Katkıda Bulunanlar
Yrd. Doç. Dr. H. Feriha AKFINARLI
Elif AKSOY
Yrd. Doç. Huriye ÇIRAKOĞLU
Savaş EKİCİ
Fatma PEKŞEN
Prof. Dr. Taciser ONUK
Ekber YEŞİLYURT
Yrd. Doç. Dr. Fatma Yetim

Hukuk Müşaviri
Av. Dr. Ali ÜREY

Yönetim Yeri
Motif Halk Oyunları
Eğitim ve Öğretim Vakfı
Fevzipaşa Cad. No: 361
Edirnekapı / İstanbul
Tel: 0212 531 61 68
524 23 69 - 53187 90
Fax: 0212 635 52 43
e-mail: motif@motifhalkoyunlari.com
www.motifhalkoyunlari.com

Grafik Tasarım, Yayıncılık
Osman Şükrü ÜNSAL

Baskı, Cilt
Nesil Matbaacılık
0212 876 38 68

Dergimizde yayınlanan yazıların
tüm sorumluluğu yazarlarına,
yayınlanan ilanların tüm sorumluluğu
ilan sahiplerine aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.
MOTİF Dergisi süreli bir yayındır.
Üç ayda bir ücretli olarak yayımlanır.
Gönderilen yazıların yayımlanıp yayımlan-
mayacağı yayın kurulunun kararıdır.
Gönderilen yazılar iade edilmez.
Fiyatı: 15.-TL.

İçindekiler

Ocak / Şubat / Mart / Nisan / Mayıs / Haziran '09

2 Kültüre Hizmette Kararlıyız

4 Karakeçili Türkmen Kıyafetleri

10 Bilgisayarlı Aile Tipi Nakış Makinelerinin Bugünkü Durumu

12 Diyarbakır İli Tel Kırma İşlemeleri

16 Elazığ'ın İğne Oyaları

22 İlk ve Orta Öğretim Müzik Kitaplarındaki Bağlama ve Türk Müziği Konuları Üzerine Bazı Tespitler

29 Kültür Sanat

30 Çiçekler Üstüne

36 Halk Tiyatrosunda Köse (Kosa)

38 Motiften Haberler

Kültüre Hizmette Kararlıyız...

Değerli Motif Okurları; Motif Dergimizin 51. sayısında sizlerle çok önemli bir haberi paylaşmıştık. 1988 yılından bugüne, Türk Halk Oyunlarına ve Türk Halk Kültürüne yönelik akademik ve sanatsal boyuttaki çalışmalarını istikrarlı bir şekilde sürdürmekte olan Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfımızın kuruluşunun 20. yılını, 2008 yılı içerisinde gerek yurt içinde ve gerekse yurt dışında gerçekleştireceğimiz bir dizi etkinlikler ile kutlayacağımızı iletmiştik.

2009 yılını, büyük bir heyecan ve mutlulukla karşıladığımız bugünlerde 20. yılımızı geride bırakıyor ve kültüre hizmetteki devamlılık kararımızı daha nice 20. yıllara taşıyoruz.

Değerli Okurlar; Motif'i kurduğumuz ilk günkü heyecanımızı her an yaşıyor ve yaşıyoruz. Eğer, Motif bizler için geçici bir heves olmuş olsaydı takdir edersiniz ki, bu hizmetler en fazla 2-3 veya 5-10 senede son bulur ve devamlılık göstermezdi. Ancak bizler, Motif Vakfı üyeleri olarak, bunun geçici bir heves olmadığını, tam aksine Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı'na Kurumsal Kimlik kazandırarak, bizlerden sonraki nesillerinde Motif çatısı altında Türk Kültürüne yönelik hizmetlerini devam ettirebilmeleri için gerekli ortam ve zemini de hazırlamış olduk. Bizler inanıyoruz ki, bizlerden sonraki nesiller Türk Halk Kültürüne hizmette bizlerin yapmış olduğu çalışmalarını örnek alarak, bu hizmeti çok daha ilerilere taşıyacaklardır.

Motif Ailesi üyeleri olarak, 20 yıllık süreçte yapmış olduğumuz hizmetleri ve çalışmalarını ortaya koyduğumuzda, kültüre hizmet yolculuğumuzda ne kadar önemli bir mesafeyi kat ettiğimizi görüyoruz. İşte bu manevi huzur, inanın bizler için tarifi olmayan bir mutluluğu da beraberinde getiriyor.

Değerli Okurlar; hepimiz Motif'in 20 yıllık hizmet maratonunda yer alan çalışmalara tanık olmuş ya da haberdar olmuşsunuzdur.

Motif Vakfı, Türk Halk Kültürüne hizmet alanında önemli eserleri ve çalışmalarını gelenekselleştirerek, Türk milletine armağan etmiştir. Motiflerle Anadolu Kültür Şölenleri, Motif Halk Bilim Ödülleri Törenleri, Uluslararası Motif Halk Bilim Sempozyumları, Motif Dergisi, Motif Akademi Dergisi, Motif Vakfı Yayınları, Uluslararası Dünya Birincilikleri ve daha birçok faaliyet ve başarı, Motif Vakfı tarafından kamuoyu ile paylaşılarak Türk ulusuna armağan edilmiş ve edilmeye devam etmektedir.

20. yıl kutlama etkinliklerimiz kapsamında, 2008 yılı içerisinde, "20 Yıla 20 Etkinlik" sloganı ile başlattığımız Kutlama Etkinliklerimizde İstanbul'un dört bir köşesinde yer alan Kültür Merkezlerinde sergilediğimiz Halk oyunları gösterilerimiz ile 20. yıl coşumunu öncelikle İstanbul halkı ile doyusuya yaşadık. Yine görsel basınımızın önemli unsuru televizyon kanallarında, 20. yılımıza özel hazırladığımız "Motif Motif Anadolu Programı" ile gerek yurt içinde ve gerekse yurt dışındaki vatandaşlarımız ile Motif'in 20 yıllık çalışmalarını paylaştık. Uluslararası arenada da adından sıkça söz ettiren Motif Vakfı, 2008 yılı içerisinde 20. yıl Kutlama Etkinlikleri kapsamında Güney Kore'de ve Kuveyt'te gerçekleşen festival ve organizasyonlarda, Türk Halk Oyunlarımızı başarı ile sergiledi. Yine Geleneksel faaliyetlerimiz arasında yer alan Motiflerle Anadolu Kültür Şölenimizi, Motif Halk Bilim Ödülleri Törenimizi ve Uluslararası Motif Halk Bilim Sempozyumumuzu 20. Yıl Kutlama Etkinliklerimiz kapsamında, özel organizasyonlarla kutladık. Hafızalardan silinmeyecek daha birçok etkinlik ve programlarımız ile dolu dolu geçirdiğimiz 20. yılımızda, sayısız projeye de imza attık.

Değerli Motif Okurları; Türk Halk Kültürü'ne hizmette 20 yılı geride bırakan Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı'ndan 20 yıl süresince destek ve katkılarını esirgemeyen devlet büyüklerimize, kurum ve kuruluşlarına, sanayici işadamlarımıza, bilim adamlarımıza, sanatçılarımıza, basın mensuplarımıza, gönüllülerimize, iştirakçilerimize, eğitimcilerimize, yöneticilerimize, öğrencilerimize, ailelerimize, tüm halkımıza ve Motif'in 20 yıllık başarı grafiğinin oluşmasında emeği geçen herkese ve siz değerli okurlarımıza şükran ve teşekkürlerimizi sunarız.

MOTİF VAKFI'nın kültürümüze hizmetteki başarısını, NİCE 20 YILLARA taşıması dileğiyle.

Saygılarımızla.

M. Zeki BAYKAL

We are determined to serve the culture...

Dear Motif Readers; we had shared a very important news with you in the 51st issue of our periodical Motif. We had announced that, our Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı (Motif Foundation for Training and Instruction for Folkloric Dances) which steadily maintains its works intended to Turkish Folkloric Dances and Turkish Folklore on academical and artistic grounds since the year of 1988 until today, would celebrate its 20th anniversary during the year of 2008 with a series of activities within the country, as well as abroad.

Nowadays while we greet the year of 2009 with a great enthusiasm and happiness, we leave our twentieth year behind and sustain our determination to serve the culture in progression to many more twenty years.

Dear Readers; we still live and keep alive our excitement on that very day we first established Motif. Should Motif be an interlocutory inclination, you also would appreciate that those services should terminate in two – three years, or five to ten years at the most and not be continuous.

However, being the members of Motif Foundation, we on the contrary have laid the groundwork and milieu needed, and we have redounded an institutional identity to Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı in order to enable next generations to perpetuate their services oriented towards the Turkish Folklore under the roof of Motif.

We believe that, generations to come will take our works as an example in administering the Turkish Folklore, and will carry those services much, much further. Being the members of Motif family, when we exhibit our services and works performed

during those twenty years, we see that we really have come a long way in serving the culture. Thus, please believe us that, this spiritual comfort brings us an enormous happiness along.

Dear Readers; you all must have been aware of or witnessed to the works which have taken place in Motif's service marathon of twenty years.

Motif Foundation has presented Turkish Nation the significant compositions and works in the area of attending to the Turkish Folklore by institutionalizing them. Anatolian Cultural Feast with Motifs, International Motif Folkloric Sciences Symposiums, Motif Magazine/Periodical, Motif Academy Magazine/Periodical, Publications of Motif Foundation, International Championships, and many more activities and achievements have been shared and presented with public by Motif Foundation, and still to be given as our present.

Within the scope of our activities for twentieth year celebrations during the year of 2008, our celebrative events that we have started with the slogan "20 Events for 20 Years," we initially have celebrated our twentieth year exuberance to our hearts' contents through folklore dances that we have performed at cultural centers located all over Istanbul. Again, on television channels that are our visual media's important elements, through our show called "Anatolia Motif by Motif" special to our twentieth year, we shared Motif's twenty years of works with our citizens in Turkey and abroad. Motif Vakfı which is often talked about on international platforms has successfully displayed Turkish Folklore

Dances in 2008 within the scope of Twentieth Year Celebrations by festivals and organizations performed at South Korea and Kuwait. Apart from those, we also celebrated Anatolia by Motifs Feast, Motif Folkloric Sciences Awards Ceremony and International Motif Folkloric Sciences Symposium which also take place among our traditional events as part of our twentieth year celebration activities by special organizations. On our twentieth year that was fully occupied, along with many activities and programs that are hard to forget, we also put our signatures to countless projects.

Dear Motif Readers; while Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı leaves twenty years in servicing to Turkish Folklore behind, we hereby extend our sincere thanks and gratitude for never sparing their support and contribution, to esteemed statesmen, governmental institutions and establishments, industrialists and businesspeople, scientists, performers, members of the media; our volunteers, participants, trainers, administrators, students, families; all our nation, and everyone who has participated in twenty years to form this successful profile, and to you our dear readers.

With the hope to sustain Motif Foundation's achievements in administering the culture to many more twenty years...

Sincerely yours,

M. Zeki BAYKAL

KARAKEÇİLİ TÜRKMEN KIYAFETLERİ

Prof. Dr. Taciser ONUK
Yrd. Doç. Dr H. Feriha AKPINARLI

Türk kültürünün zenginliği ulusumuzun yaşadığı coğrafyalardan ve büyük tarihsel olaylardan oluşmuştur. Türk halk kültürü yüzyılların deneyimi ile süzülerek biçimlenmiş kuşaktan kuşağa geçerek bir değerler bütünü olmuştur. Halk kültürü ürünleri yaşadıkları yörenin özelliklerini yansıtmakta ve bu ürünlerin biçimlenmesinde tarihi ve kültürel mirasın önemli bir rolü bulunmaktadır.

Kültürün evrenselliği bilim, deney, gözlem, yaratıcılık, teknoloji yoluyla kazanılabilir. Çağdaşlaşmanın temeli kültürdür. Bir toplumun kendine özgü olarak yaptığı ve yarattığı her nesne kültürünü, uygarlık kavramı ise, bir toplumun yükseldiği kültür düzeyini gösterir, anlatır. Atatürk onuncu yıl söylevinde "Ulusal kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkaracağız" sözüyle ulusumuza evrensel hedefi göstermiştir.

Birçok uygarlığın beşiği olan Anadolu'ya Türklerin yaptığı göçler, Anadolu'nun bugünkü kültürel yapısının oluşturulmasında önemli bir yer tutar. Bu süreç içinde Anadolu Türkleşmiş, Türkler de Anadolulaşmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde konar-göçer yaşayan Türkmen boyları 17. yüzyılın sonlarına doğru yerleşik düzene geçmiştir.

Anadolu'ya gelen topluluklar kendilerine özgü gelenek, görenek, el sanatları ve giyim

– kuşam özelliklerini de birlikte getirmişlerdir. Bu uygarlıkların kültürleri yeni bir sentez içinde varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu nedenle giyim – kuşam özelliklerinin kökleri çok eskilere gitmekte ve sosyo-kültürel açıdan da önem kazanmaktadır.

Giyim, kuşam ve el sanatı ürünleri, insanların buldukları uygarlık seviyelerine göre yada buldukları toplumların örf, adet, inanış ve yaşama şartlarına uygun olarak şekillenip çeşitlenmiştir. Bu bağlamda ulusal, yöresel, boy ve aile ile ilgili giyim-kuşam özellikleri ortaya çıkmaktadır.

Anadolu'ya göç eden Türkmen boyları da kendi kültürlerini yansıtan giysilerini yaşatmaya çalışmışlardır. Yerleşik düzene geçen Türkmenlerin kıyafetleri o toplumun kültürel ve sosyal yapısının, ekonomik durumunun, bölgenin coğrafi yapısının ve eğitim düzeyinin göstergesi haline gelmiştir. Günümüzdeki hızlı kültürel değişim geleneksel Türkmen kıyafetlerini de etkilemiştir. Bu kıyafetlerin günlük yaşamda kullanımı azalarak özel günlerde giymeye başlanmıştır.

Karakeçili aşireti, Osmanlı Devleti'ni kuran Kayı boyuna mensuptur. "Kayı"; sağlam, metin, güçlü ve kuvvetli anlamlarına gelmektedir. Kayı boyu Oğuzların en büyük boyu olup, Bozoklara tâbidir. Doğudan Anadolu'ya doğru

gelişen göçlerin önemli nedenlerinden bir tanesi de bilindiği gibi Moğol istilâsıdır. İşte Moğolların baskı ve saldırıları nedeniyle Karakeçililer, Süleyman Şah ile Ertuğrul Gazi idaresinde, Fırat nehrini takip ederek. Rakka üzerinden Anadolu'ya gelmişlerdir. (su, 1983; Özçelik, 1999) Bu göç esnasında yaklaşık 8000 civarında Karakeçili Urfa yöresine gelmiş ve burada ikâmet etmişlerdir. Sonra bunların bir kısmı Konya, Bursa, Eskişehir, Bilecik, Elazığ ve Gaziantep'e yerleşmişlerdir. Elazığ Karakeçililerine "Çarsancaklı", Gaziantep havalisine yerleşen Karakeçililere ise, "Albayramlar" denilmektedir.

Anadolu'nun Türkleşmesinde büyük rol oynayan Karakeçililer, 11. yüzyıldan beri varlıklarını hissettirmişlerdir. Urfa, Siverek ve Suruç Karakeçililerinin varlıkları XV. ve XVI. yüzyıllardan beri bilinmektedir. Siverek-Suruç Karakeçilileri kendilerini Türkmen olarak kabul etmektedirler. Bunlar yaşamakta oldukları köylerinin adları: Ağaören, Deliktaş, Karahöyük, Karadibek, Kurtini, Başbüyük, Göllü, Mezra, Karacaviran, Mizar, Çabakçur, Karafinik, Bozkaya, Kabasırt, Kabahaydar, Sadıklı, Salur, Çepini gibi Türkçe isimlerdir. (Özçelik, 1999; Onuk, Akpınarlı, 2003)

Karakeçililerle ilgili 1995 yılında başlatılan "Şanlıurfa Karakeçili'den Kırıkkale Karakeçili'ye Ortak Kültürel Değerler ve Eğitim Projesi" Prof. Dr. Taciser Onuk ve Yrd. Doç. Dr. Feriha Akpınarlı tarafından gerçekleştirilmiştir.

Projenin amacı; Aynı kökenden gelip farklı bölgelerde aynı ortak kültüre sahip, aynı dilleri konuşan bireyleri özellikle kadına yönelik konularda (dokumacılık, Örucülük, İşlemecilik, Giyim – Kuşam v.b.) ortak özellikleri saptayarak bütünleştirmek birbiriyle kaynaştırmak sosyal, kültürel, ekonomik ve eğitim alanlarında gelişmelerine katkıda bulunmaktır. Bu amaç doğrultusunda karakeçililerin yaşadıkları bölgeler olan Kırıkkale Karakeçili İlçesi ve Şanlıurfa Suruç, Siverek

ilçeleri ve köylerde kadın ve aileye ulaşarak yüzyüze binlerce kişiyle görüşülmüştür. Bilimsel çalışmalar sonucunda Karakeçili el sanatları ve geleneksel kıyafetlerin ortak özellikleri tespit edilmiştir. Bu araştırmalar sonucunda; başta Kırıkkale ve Şanlıurfa Karakeçilileri olmak üzere tüm Türkiye ve Türk dünyasındaki Türkmenleri gerek kültür, sanat ve gerekse sosyal birliğin sağlanması yanında ortak kültür değerlerinin tanıtılması ve buluşmalarına çok büyük katkılar yapılmıştır.

Özgün Karakeçili el sanatlarının başta kilim olmak üzere yeniden dokunması ve giyim – kuşamlarının incelenerek gün ışığına çıkartılıp tanıtılması konuları araştırmamızın en önemli sonuçlarıdır. Bu amaçla Kırıkkale Karakeçili ilçesinde ve Şanlıurfa Siverek ilçelerinde bu çalışmaların devamı için Karakeçili dernekleri kurulmuştur. Aynı zamanda bu iki ilçede de 1995'den bu yana her yıl uluslararası şenlik düzenlenmekte, panel, sempozyum ve sosyal etkinliklerle Türkiye ve Türk dünyası ve Orta Doğu'daki Türkmenleri bir araya getirerek sosyal ve kültürel zenginliğe katkıda bulunmaktadır.

Bu bildiride zengin Şanlıurfa karakeçili Türkmen giysilerinin tüm özellikleri ile bazı örnekler sunulacaktır.

Giym insanları doğa koşullarından korumak amacıyla ortaya çıkarılmış bir olgudur. Geçmişten günümüze çeşitli doğal, toplumsal ve etik değerlerin etkisiyle biçim değişiklikleri göstererek bugüne kadar ulaşmıştır. Giysilerin tarihsel sürecinde, ait olduğu toplumun folklorik, sosyo-ekonomik yapısı, yaşanan coğrafya, kullanılan malzeme ve iklim biçim farklılıkları oluşmasında etken olmuştur.

Geleneksel öğeler içeren bir giyim-kuşam, ait olduğu toplulukla ilgili kimlik özelliğini de taşımaktadır. Toplumların yerleşik ya da konargöçer olup olmadıkları, hangi tarihi olayları yaşadıkları ve etnolojik

kökenleri, medeni durumu, mesleği v.b. konularda bilgi vermektedirler

Geleneksel yaşamda her kuşak kendinden önceki kuşağı izleyerek bu giyim-kuşam özelliklerini koruyarak günümüze kadar taşımıştır.

Karakeçili Türkmenlerinin nüfus olarak en yoğun yaşadıkları bölge olan Şanlıurfa Karakeçili kıyafetleri ile ilgili yapılan araştırma sonucu şöyledir;

Giysiler; geleneksel, günlük ve törenlik olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Ayrıca cinsiyete, yaşa, medeni duruma (evli, dul, nişanlı, bekar) göre de giysilerde farklı unsurlar mevcuttur.

Karakeçili giysilerini incelediğimizde;

Kadın Baş Giysileri

1.1 Mendil; Çoğunlukla beyaz renkli olup, açık eflatun renkli olanlarda kullanılmaktadır. Sıcak günlerde başa örtülür. Genelde yaşlı kadınlar olmak üzere her yaşta bireylerde görmek mümkündür. Mendilin Üzerine Şugleli (Hübri) alın kısmına bağlanarak arkadan uçları sarkıtılmaktadır. (Şekil 1)

Şekil 2 Karakeçili Gelin Başı

1.2 Çarpa; Culfalık ismi verilen yöresel tezgahlarda ipek ve pamuk ipliklerle bezayağı veya dimi örgülerle dokunmuş ve yöresel olarak "Kuşgözü", "Hızmalı" v.b. isimler almış dokulardan yapılmıştır. Kare şeklinde kenarları kısa püsküllü çoğunlukla koyu renklidir. Pamuklu olanları günlük kullanılmaktadır.

1.3 Çar (Atkı); Çarpa'dan biraz daha kaba ve kalındır. Yün iplikle dokunmuştur. Eski örnekler culfalıklarda dokunmasına rağmen günümüzde fabrikasyon olanlar kullanılmaktadır. Çar'ın üzerine Şugleli (Hübri) bağlanır. Anadolu da bazı yörelerde Çatma ismi de verilmektedir.

1.4 Kofi ve fes: Çarın altına giyilir. Çoğunlukla beyaz bezden yapılır. Renkli olanları da vardır. Gelinler de mendilin üzerine şugleli bağlanır, onların üzerine altın veya gümüşten kelepçe ismi verilen takılır. (Şekil 2)

2- Erkek Baş Giysileri

2.1 Puşu: İnce ipek ve pamuktan dokunur. Beyaz, siyah, bordo ve renkli olanları da vardır. Kenarlarında sarkan iplerin uçlarına renkli püsküller takılır.

2.2 Yaşmak-Marhama (Mendil): Yerli dokumadır. Kırmızı ve beyaz ipekten yapılır. Beyaz mendil dostluğu simgeleri; kırmızı mendil ise gerektiğinde sevgi uğruna kanını akıtılabileceğini vurgular. Özel günlerde mendilin üzerine "Eğal" takılır. Bireyler yaşlı olduğu zaman "Eğal" takılmaz. Eğal siyah renkte olup ipek iplikle eskiden kazaz denilen ustalar tarafından yapılmakta idi günümüzde fabrikasyon olarak yapılanlar kullanılmaktadır.

Şekil 3 Karakeçili erkeklerinde Yaşmak (mendil) ve Eğal

2.3 Fes: Osmanlılar döneminde başa giyilen bir giyecektir. Karakeçili'de son zamanlarda giyildiği görülmektedir. Feslerin üzerinde elde yapılan püsküllerin bulunmasının önemi büyüktür. Bu püsküller feslerin el emeği ürünü olduğunu göstermektedir.

2.4 Kasket (Şapka): Bunların kumaştan, yazın açık renkliler, kışın da siyah renkler tercih edilir. Kırıkkale karakeçililerinde çok kullanılmaktadır.

2.5 Takke, kilim ve kuş motifli olan takkeler yaşlı erkekler tarafından giyilmektedir.

3- Kadın iç ve dış giysileri

3.1 Köynek: El dokuması kumaş veya kaput bezinden iç giysi olarak yapılmaktadır. Kadınlar tarafından dikilerek çeşitli oya, dantel ve işlemler ile süslenmektedir. Günümüzde fanila denilen iç çamaşırları kullanılmaktadır.

3.2 Entari (fistan): İpekli, pamuklu kumaşlardan yapılmakta, çoğunlukla robadan büzgülü bol kesimli olmaktadır. Bel kısmı dar olanları gençler tarafından tercih edilmektedir. İç eteğin içine giyilen entaride, şifon ya da organze üzerine sarma işlemeli kumaşlar tercih edilmektedir. Kumaş türü yaşa göre farklılık göstermektedir. Çoğunlukla hakim yakalı, kollar manşetli, ön kısmı bele veya robaya kadar düğmelidir. Entarinin boyu ayak topuklarına kadar uzun olmaktadır (Şekil4)

Şekil 4 Karakeçili Kıyafetinde Entari

3.3 Şalvar: Mevsime göre yünlü ve pamuklu kumaştan yapılmaktadır. Çiçek motifli kumaşlar tercih edilmektedir. Alt ve üst kısımları geniş olmakta, paça kısımları lastikle büzülmektedir. Entari veya eteğin altına giyilmektedir

3.4 Tuman: Çok geniş kesimli her renk ve desen kullanılarak yapılmakta ve iş yaparken giyilmektedir.

3.5 Üç etek (Kaftan): Kullanacak kadının yaşına, medeni durumuna ve ekonomik düzeyine göre çeşitli renk ve kumaşlar tercih edilir. Gelinlerin üç etekleri ipek veya organze kumaştan ve üzeri pullarla süslü canlı renktedir. Kaynanaların ki ise çoğunlukla koyu renk ve

Şekil.5 Üçetekli Karakeçili Gelini

kadife kumaştır. Bir parçasına ön örtek bir parçasına da arka örtek denmektedir. Yan tarafları açık olan bir giyecektir. Üç eteğin kenarları harç veya parlak kurdelelerle süslenmiştir.

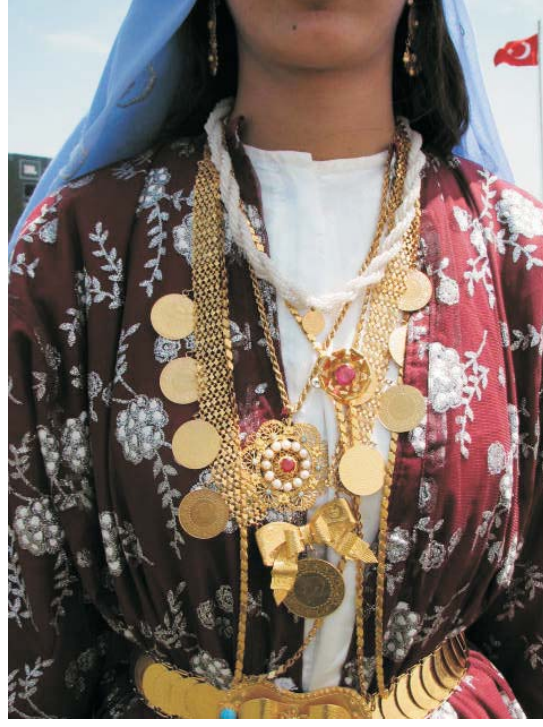

Şekil.6 Yaşlı Karakeçili Kadını

3.6 Kuttuk-Guttik: Kalın cuha kumaştan yapılan kuttik üste giyilen, cekete benzer uzun kollu bir giysidir. Boyu diz ile kalça arasındadır. Üstü kalın siyah, Sarı kaytanlarla süslenmiştir. Daha çok Siverek ve Viranşehir ilçelerinde kullanılmaktadır.

Şekil.7 Kuttuk Giyinmiş Karakeçili Kızı ve Günlük Giysili Erkek

Şal: Yünden yapılan, soğuk havalarda sırta atılarak kullanılan kenarları ponçaklı (süslü) olan bir giyim eşyasıdır.

Karakeçili kadın kıyafetlerinin en önemli parçaları olan takılara "hışır" denilmektedir. 24 ayar altın ve gümüşten yapılan takılar çok farklı motiflerden oluşmuş, zengin özelliklere sahiptir. Başa takılanlara, Hışırlara kelepçe denilmektedir ve özel günlerde kullanılmaktadır. Boyuna takılan en önemli hışır "Frenk bağı", "Gönül Kilidi, kordon ve gerdanlıktır. Kola takılan en önemlisi "Akıtma" ve tahta bileziktir. Bel kısmında altın veya gümüş kemer üç eteklerin üzerini süslemektedir.

4- Erkek İç ve Dış Giysileri

4.1 Köynek: Culfalıkta dokunmuş el dokuması, kumaş veya kaput bezinden yapılmaktadır. Hakim yakalı, kol ağzı saat kapağı denilen şekilde, göbek kısmına kadar ön tarafı açık, kalçalara kadar uzun ve kollu bir iç giyecektir. Krem, beyaz ve bej renkleri tercih edilir. Eskiden atlet olarak da giyilirdi.

4.2 Don: Köyneğin rengindedir, belden dizkapağı altına kadar iner, lastikle bağlanır. Lastiğe uçkur da denilmektedir.

4.3 İşlik: Çizgili keten kumaştan, yakalı olarak yapılanlar tercih edilmektedir.

4.4 Çepken (yelek): İşliğin üzerine giyilen, arka beden ve kollar astardan, ön beden ise şalvarlık kumaştan kolsuz veya kısa kollu, cepli bir giyecektir. Arka kısmı kuşaklı, ön kısmı düğmelidir. Yeleğin ön süslemesinde kaytan kullanılır. Özel günlerde giyilen yeleğe küçük ve sık olarak dikilen düğmelerden dolayı Kırk Düğme Yelek denilmektedir. Düğmeler Kazaz ustaları tarafından örülerek yapılmakta idi. Günümüzde bulunmadığından, yelek kumaşından baskı düğmeler de kullanılmaktadır.

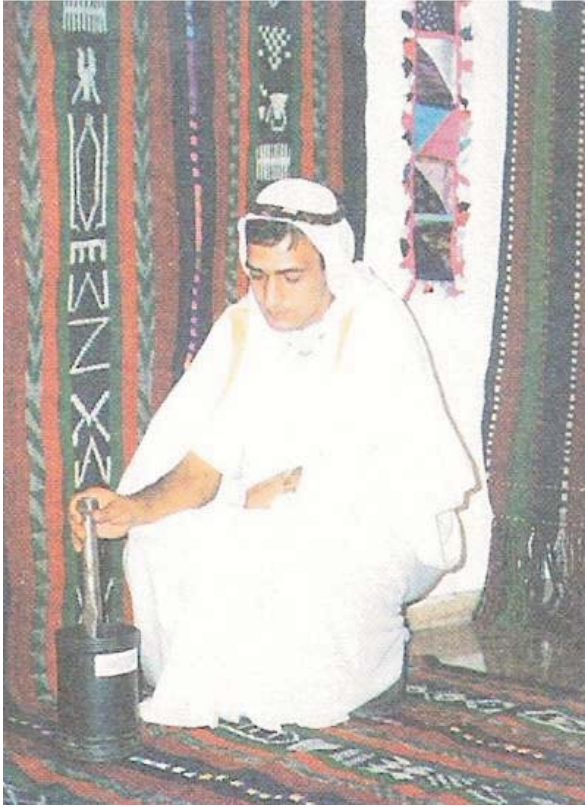

4.5 Ceket (sako): Çepkenin üzerine giyilir. Yörede Sako da denilmektedir.

Şekil.8 Karakeçili "hışırları" olan Altın takılar

Şekil 9 Türkmen Giysili Karakeçili Erkekleri

Şekil 10 "Aba" Giyinmiş Karakeçili

Karakeçilili kadın ve erkekleri ayak giyecekleri olarak çorap, çarık, yazlık, tulum ve Laz lastiği kullanırlar. Özellikle çoraplar renkli diz altı ve motifli olur. Bu motifler Anadolu Türk Kültürünün özelliklerini taşır.

Çocuk giysileri de cinsiyete bağlı olarak belirli bir yaşa kadar özen taşır. Nazar anlayışı başlık ve giysilere takılan nazarlıklarda göze çarpar.

Sonuç olarak; Karakeçilide kadınların, erkeklerin ve çocukların kıyafetleri zamana göre değişim göstermektedir. Normal, günlük yaşantıda giyilen giyeceklerle düğünlerde, bayramlarda ve misafirlkte giyilen giyecekler farklılık göstermektedir. Kadınlar kocalarına karşı çekici görünmek için giysilerinin üzerine çeşitli kıymetli mücevherlerle süslenmektedirler. Erkekler de heybetli görünmek için giyeceklerini genişçe yaptırırlar.

Kapalı toplum yapısının dışı açılmasına koşut olarak giyim-kuşam alanında da geleneksel biçimler, giderek ortadan kalkmaktadır. Kent merkezlerinde yeni giyim tarzlarına geçiş olsa da kırsal kesimde karakeçililer geleneksel giysilerinin varlığını sürdürmektedir.

KAYNAKLAR

AKPINARLI H.Feriha. "Şanlıurfa Çulha Dokumacılığı". ŞURKAV Yayınları: 13, Şanlıurfa, 1996.

ÖZÇELİK, İsmail "Tarihimizde Karakeçililer" Karakeçili IV. Uluslar arası Kültür Şenliği bildirileri, Ankara .1999
SU, Kamil. "Balıkesir ve Civarında Yörükler ve Türkmenler".Balıkesir Halkevleri Yayınları Sayı:20 İstanbul :
1983

ONUK,Taciser-AKPINARLI, H. Feriha "Şanlıurfa Karakeçili Kilimleri" Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları
Ankara: 2003

BİLGİSAYARLI AİLE TİPİ NAKIŞ MAKİNALARININ BUGÜNKÜ DURUMU

Yrd. Doç. Huriye ÇIRAKOĞLU

G.Ü. Mesleki Eğitim Fak. El Sanatları Eğitimi Böl. Öğr. Üyesi

İnsanlık tarihi ile birlikte başlayan süslemecilik; insanoğlunun yaşadığı ortamı, kullandığı eşyayı süsleme tutkusundan doğmuştur. İki parçayı birbirine eklemek amacıyla yapılan dikişin süsleyici biçimde uygulanması, ilk işlemeyi oluşturmuştur.

İşleme (nakış); çeşitli dokumalar, deri ve keçe üzerine iğne veya tığ ile elde veya makinada çeşitli iplikler kullanılarak yapılan bezemdir.

İşlemeler, dünyanın değişik bölgelerinde değişik özelliklerde gelişerek, ülkeler ve toplumlar arasındaki ilişkilerin yayılmasını sağlamıştır.

Türk kültürü içinde önemli bir yeri olan Türk işlemeciliği, yüzyıllara göre özellik kazanarak ve zenginleşerek günümüze gelmiştir. Türk İşleme Sanatının en parlak devri XVI., XVII. ve XVIII. yüzyıllara rastlar. Bu dönemlerde, en güzel işlemler yapılmıştır (Barışta, 1984, s. 50).

Yaşamın her evresinde önemli bir rolü olan işlemler; Anadolu insanının mutluluğunu, hüznünü, kızgınlığını anlatmada dili olmuş, örf, adet, gelenek, görenek gibi sosyal kuralları da yönlendirmiştir. İşlemlerin, günümüzde süregelen hediye verme, çeyiz hazırlama, çeyiz serme, sünnet yatağı hazırlama ve doğum günü gibi geleneklerle yayıldığı ve güncelliğini

koruduğu görülmektedir. Dekorasyonda ve giysilerdeki işlemler, işlemenin önemini arttırmaktadır (Köklü, 2002, s 9).

Yaşantımızda bu denli etkili olan işlemler, elde ve makinada olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. 1830 yılında Barthlemy Thimannier'in keşfettiği zincir işi yapan makina ile, işleme sanatı yeni bir döneme girmiştir. 1851 yılında Isaac Merit Singer'in geliştirdiği dikiş makinası, yaşamı kolaylaştırmıştır. Singer, ilk dikiş makinasını Türkiye'de 1886 yılında satmış, ilk mağazasını 1904 yılında, fabrikasını ise 1959 yılında açmıştır. Ayrıca ücretsiz nakış kurslarını 1930'dan beri düzenlemektedir. Teknolojik gelişmelere paralel olarak gelişen işleme yapımında, aile tipi ve endüstriyel makineler kullanılmaktadır. Ülkemizde aile tipi Singer, Pfaff, Bernina, Omega, Zenith v.b. makineler pazarlanmaktadır.

Türkiye'de işleme yapımında;

*Düz dikiş makineleri,

*Otomatik dikiş-nakış makineleri,

Kasnak işi (zincir işi) yapan makineler,

*Bilgisayarlı dikiş-nakış yapan makineler, kullanılmaktadır.

*Düz Dikiş Makineleri: Bu makinelerde işlemler, kasnak sallama yönetimi ile yapılmaktadır. Bu yöntemde el, ayak ve gözün koordineli çalışması çok önemlidir ve beceri gerektirmektedir. Yapılan nakış, işleyenin sanatını ve becerisini gösterir.

*Otomatik Dikiş - Nakış Makinaları: Bu makinalar düz dikiş makinasının geliştirilmiş şeklidir. Makinalara bazı aparatlar takılarak ve hafızasına yerleştirilmiş disketlerle, çeşitli sarmalar ve süslemeler kolay ve pratik olarak yapılmakta ve hareket kolaylığı sağlamaktadır. Bu makinalar, ayaklı ve motorlu olarak çalışmaktadır. (Bkz: Şekil 1).

* Kasnak İşi (Zincir İşi) Yapan Makinalar: Kasnak makinası, sadece zincir dikiş yapan bir makinadır. Bu makinanın çalışması, dikiş makinasından çok farklıdır. Dikiş makinasındaki baskı ayağının yerine; kasnak makinasında çene, dişlilerin yerine de kol (takaç) bulunmaktadır. Bu makinalar, Denizli ilinin Buldan ilçesinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu makinalarda yapılan kasnak işi, ülkemizde Buldan işi olarak tanınmaktadır (Turgut, 1986, s. 9).

İşlemeler uygulandığı eşyaya nitelik ve zenginlik kazandırırken, değerini de arttırmaktadır.

Bilgisayarlı Nakış Makinaları: Çağımız; bilim ve teknoloji çağı olduğuna göre bilimsel çalışmalar teknolojiyi, teknoloji ise endüstride kullanılan üretim yöntemlerini, araç ve gereçlerini değiştirmektedir. Bunlara bağlı olarak yetiştirilen insan gücünün özellikleri de yenilenmelidir.

Bilgisayar teknolojisinin son yıllarda hızlı bir yayılma sürecine girmesi, pek çok alanda bilgisayar destekli tasarımları arttırmıştır. Günümüzde işlemler, bilgisayar ortamında tasarlanarak, aile tipi ve endüstriyel nakış makinalarında işlenebilmektedir. Bilgisayarlı nakış makinalarında pek çok işlem otomatik olarak yapıldığı için, bu makinalar tercih edilmektedir (Bkz: Şekil 2, 3, 4, 5).

Aile tipi bilgisayarlı nakış makinalarında;

*İğne deliği dahil otomatik iplik takma,

*Otomatik üst ve alt iplik kesme,

*Otomatik masura sarma,

*Pedallı veya pedatsız çalışma,

*Otomatik kasnak nakışı yapma,

*140 mm x 240 mm genişlikte nakış işleme kapasitesi,

*Desenin tüm renklerini, desen için gereken süreyi ve iplik renklerini gösteren otomatik ekran,

*Elektrik kesildiğinde nakışı otomatik olarak hafızaya alma, elektrik geldiğinde kalınan yerden devam etme,

*Nakış desenlerini büyütüp küçültme, çevirme,

*Çoklu kasnak sistemi ile deseni uzatma,

*Bilgisayarda desen hazırlama, *Hız kontrol ayarı ile yavaş, normal yada hızlı çalışma,

*Hafızada çok sayıda nakış deseni ve yazı karakteri bulundurma,

*İnternet'ten nakış deseni alma,

*Nakış yaparken makara ipini sırası ile takan, masurayı geri saran ve işlemeye devam eden iplik kılavuzuna sahip olma,

*Cilt renkli piko yapma,

*Desenleri birleştirip çoğaltma,

*Özel aksesuar nakış kasetleri ile çalışma,

*Disketten nakış desenlerini çalıştırma,

*Baskı ayağını kaldırmak için diz manivelası bulundurma, gibi özellikler bulunmaktadır.

Bilgisayarlı nakış makinaları için desen hazırlamada, çeşitli nakış programları kullanılmaktadır. Nakış programları üç ana başlık altında incelenebilir:

1- Punch Parogramları:

Bu programda, desenin kağıttan kumaşa işlenmesinde, desen tarayıcı (scanner) ile taranarak yada koordinat masası (digitizer) aracılığı ile matematiksel bir ifadeye kavuşturulur ve bilgisayar ortamına alınır. Daha sonra bu düzenli koordinatları izleyen iplik hareketleri oluşturulur.

Bilgisayar ekranına gelen desenin:

*Boyutları belirlenir,

*Başlama noktası seçilir,

*Sargı ve çin iğnesine (işleme tekniğine) karar verilir,

*Desenin etrafına bir kafes çizilir,

*Tarama yönü ve bitiş noktası verilir.

Hazırlanan program bilgisayarda, disket, CD, zip, jazz, DVD gibi herhangi bir elektronik ortamda saklanabilir.

2- Editör Programları:

Bitmiş bir desenin üzerinde değişiklik yapılmasını sağlayan programlardır.

Bu programlarda:

*Başlama ve bitiş noktaları değiştirilebilir,

*Arşivdeki desenler; müşteri, tarih, isim gibi filtrelerden geçirilip aranabilir,

*Desenin istenilen yerine renk, stop, bıçak v.b. koyulabilir,

*Sargı ve çin iğnesinin akışı değiştirilebilir,

*Çin iğnesinin türü değiştirilebilir,

*Desenin eni, boyu, vuruşu ile oynanabilir,

*İstenildiği kadar desen birleştirilip, yeni desenler yaratılabilir,

*Desene sıklık, açı, temizleme verilebilir,

*Desenlerin çıktısı (printer) alınabilir,

*Fare (mouse) yardımı ile her vu-

ruşa sapanıp (her vuruşu seçerek) tek tek düzeltilbilir.

3- Embroidery Utility:

Windows 95/98 ortamında çalışan bu programlar:

*Nakış deseninin işlenmiş halini ekranda gösterebilir,

*Nakış desenlerinin kaç metre iplik harcadığını hesaplayabilir,

*Bir klasörde yada disketin içindeki tüm desenleri küçük bir şekilde (katalog halinde) A4 kağıda çizilebilir,

*Modem sistemi mevcut ise, desenler bir bilgisayardan diğer bir bilgisayara gidip gelebilir.

Bir işleminin tasarımında bilgisayardan yararlanabilmek için, hem işleme tekniklerinin hem de bilgisayarın nasıl kullanılacağı'nın iyi bilinmesi gerekmektedir.

Tasarımın teknik ve estetik yönleri ile bilgisayara yaptırılması, oluşturulan bilgisayar paketinin kullanıcıya sunulması, her aşamada açıklayıcı bilgilerle en uygun sonuçlara en kısa sürede ulaşılmasını sağlamaktadır. Günümüz kadını, iş yaşamında aktif olarak rol aldığı için, süsleme ve süslenme ihtiyaçlarını karşılama-da, yeterli zamanı bulamamaktadır. Bu ihtiyaçlarını karşılamada, ekonomik olması nedeniyle, makine nakışları tercih edilmektedir. Türk insanının yaşam tarzını gelenek ve göreneklerini kuşaktan kuşağa aktarmasında önemli olan işlemlerin, bilgisayarlı nakış makinalarında kaliteli, hızlı, ucuz ve seri olarak üretilmesi, bu sanat dalının yaşaması için önemli olacaktır. Ayrıca çok zengin örneklerle sahip olan işlemlerimiz, dünya piyasalarında yerini bulacak ve önemli gelir sağlayacak ekonomimize katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR:

1- Barışta, Örcün. Türk İşleme Sanatı Tarihi. Gazi Üniversitesi No:45 Ankara: 1984

2- Bernina Makine Katalogu

3- Eray, Fatma. Giyimde Makine Teknolojisi. Ankara: 1989

4- Korkusuz, Süheyla. Makine Nakışları. Milli Eğitim Basımevi. İstanbul: 1976

5- Köklü, Hülya. El İşlemleri. YA-PA Yayın Pazarlama Sanayi ve Ticaret A.Ş. İstanbul: 2002

6- Pfaff Makina Katalogu

7- Singer Makina Katalogu

8- Turgut, Huriye. Buldan'da Kasnak İşinin Bugünkü Durumu. Basılmamış Master Tezi. G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara: 1986

9- Turgut Çırakoğlu, Huriye. Makine Nakışları. G.Ü. Mesleki Eğitim Fakültesi. Yayın No: 9 Ankara: 1994

DIYARBAKIR İLİ TEL KIRMA İŞLEMELERİ

Yrd.Doç. Dr. Fatma YETİM
Gazi Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi

Binlerce yıllık geçmişi olan Diyarbakır ili, tarihi, doğal güzellikleri ve el sanatları ile kendine özgü bir yöredir. Diyarbakır geleneksel el sanatları içerisinde önemli bir yeri olan tel kırma işlemeli başörtüleri, tarih boyunca gelinlik kızların çeyiz sandıklarında yer almıştır. Yörede uzun bir tarihi geçmişe sahip olan tel kırma işlemleri, Diyarbakır işlemelerine özgü örneklerdir. Geçmişte el emeği göz nuru ile yapılan, sandıklarda saklanan bu işlemler, günümüzde de önemini korumaktadır. Son yıllarda Diyarbakır da tel kırma işlemleri kurs programları açılarak el sanatları yeniden yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Bu çalışmada, Diyarbakır ilinde bulunan tel kırma işlemeli örnekler, ürün çeşidi, işleme tekniği, kullanılan kumaş ve tel çeşitleri, renk, desen ve kompozisyon özellikleri incelenmiş, Diyarbakır kültüründe yeri ve önemi belirtilmiştir.

Anahtar kelimeler: Diyarbakır, işleme, nakış, tel kırma işi.

1. GİRİŞ

Diyarbakır, tarihin ilk çağlarından beri Güneydoğu Anadolu'da, Mezopotamya ile Anadolu, Asya ile Avrupa'nın kesişme noktasında ve İpek yolu üzerinde, binlerce yıldan beri yaşamış birçok medeniyetin izlerini taşıyan tarih ve kültür kentidir. Mezopotamya'nın kuzeyinde yer alan şehir, bölgenin bilim, sanat ve ticaret merkezi olmuştur. M.Ö.7000 yıllarında Çayönü'nden başlayan ve Osmanlılara kadar uzanan tarihi bir geçmişe sahiptir. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan Diyarbakır ili, doğuda Batman, güneyde Mardin, batıda Şanlıurfa, Adıyaman, Malatya, kuzeyde Elazığ, Bingöl, Muş illeri ile çevrelenmiştir.

Diyarbakır geleneksel el sanatları konusunda zengin kaynaklara sahiptir. Tarih boyunca çeşitli el sanatlarının yapıldığı Diyarbakır ili'nde dokuma tezgahlarında çeşitli puşiler, başörtüleri, mendiller, ipekli, pamuklu kumaşlar, halı, kilim, cicim dokunmuştur. Diyarbakır'da, şişe, çömlek, bakır eşya ve kuyumcuk, renkli dericilik yapılmıştır. 1656 yılında Diyarbakır'a gelen Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde kılıç, kalkan, mızrak, ok, hançer,

bıçak, demir ve çelik işlerini, kuyumculuğunu, pamuk ve ipek dokumacılığını, renkli deriden yapılan pabuç, çizme, mest gibi kunduracılık sanatını, şehrin çarşısı ve pazarını övgüyle anlatmaktadır (Anonim 1973).

Diyarbakır'ın yüzyıllar boyunca el sanatları bakımından gelişmiş durumu, XIX. yüzyılda gerilemeye başlamış ve Birinci Dünya Savaşı sırasında birçoğu yok olmuştur. İpek, pamuk dokumacılık ve dericilik unutulmuştur. Eskisi kadar olmamakla birlikte hasır bilezik, gerdanlık, gümüş işlemeli nalın ve çekmeceler günümüzde de önemini korumaktadır.

Eski Diyarbakır kadın giyimleri çok süslü ve renkli kıyafetlerden oluşmuştur. Varlıklı aile hanımlarının gümüş tellerle işlemeli elbiseleri, yakut ve zümrüt taşlarla kemerleri süslenmiştir. Kışın elbise üzerine işlemeli hırkalar giymişler, başlarında oyalı çit (yazma) ve oyalı krepler kullanmışlardır. Anadolu'nun pek çok yöresinde olduğu gibi Diyarbakır gelenek ve göreneklere içerisinde yer alan çeyiz hazırlama geleneğinde, el sanatları ürünleri yer almıştır. Kız çeyizinde atlas yataklar, yünlü, pamuklu yorganlar, renkli ve işlemeli yastıklar dikilmiş, iğne oyalı yazmalar, krepler hazırlanmıştır. Önemli çeyiz eşyaları arasında gümüş çekmece, el aynası, nalın, hamam tası gibi eşyalar bulunmuştur (Anonim 1967). Eski Diyarbakır düğünlerinde çeyiz eşyası önemle yerleştirilir, bazı eşyalar da iplere asılırdı. Önce işlemeli krepler, 40-50 adet çit adı verilen işlemeli renkli yazmalar, kürkler, seccadeler, hırkalar, hamam takımları, çarşaf lar iplere asılır, sonra sedir yastıkları ve yataklar tavana kadar dizilirdi. Yatakların önüne rahle-i şerif ve Kuran-ı Kerim konulurdu. Kuran üstüne de gümüş işlemeli ipekli bir örtü örtülürdü. Çoraplar, peçeteler, çekmece örtüleri ve işlemler serilen çeyiz arasında bulunurdu (Korkusuz 1999). Eski sandıklarda saklanarak çeyiz verme, evlilik törenlerinde hediye etme suretiyle nesilden nesile aktarılan dival (Maraş) işlemleri Diyarbakır'da "kadama" veya altın işleme olarak bilinmektedir.

El işlemleri, Anadolu çeyiz geleneğinde yüzyıllardan beri sürdürülen

Tel sarma işlemeli erkek tıraş takımı ön parçası (Ezma Ocak Evi)

el sanatlarından. Giyilen ve kullanılan eşyaları süslemek amacıyla yapılan işlemler genellikle pamuk, keten, ipek, atlas, kadife, çuha gibi kumaş veya deri üzerine iğ-ne ile çeşitli cins ve renkte iplik-ler, altın, gümüş tel, sim, sırma ile yapılmıştır. Eskiden ev kadın-ları ve çeyiz hazırlayan kızların büyük bir uğraşısı olan işlemler kasnak ve gergef adı verilen araçlara gerilerek işlenmiştir. Keseler, bohçalar, peşkirler, havlular, yatak takımları, başörtüleri işlemeli çeyiz eşyalarıdır. Ayrıca çarşıda işleme yapan esnaf tarafından, erkek ve kadın giyimi, çeyiz, ev eşyası, sedir örtüleri, perdeler, deri üzerine işlemeli silah-lıklar, eğer takımları, sofraya nihale-leri gibi işlemler yapılmıştır. Anadolu'da yüzyıllar boyunca devam eden, kullanılan araç ve gereçler, iğne teknikleri, uygulama özellik-leri, yapıldıkları yerler vb. dikkate alınarak adlandırılan işlemlerden tel kırma işi de, çeşitli bölgelerde yaygın olarak uygulanan işleme tekniklerindedir.

Değişik ve güzel bir işleme çeşidi olan tel kırma işi yapılır-ken, tel makas kullanılmadan katlanarak koparıldığı için bu adı almıştır. Bartın işi olarak da adlandırılan bu işlemin ilk defa Bartın'da 18. yüzyıldan beri yapıldığı, gelişip yayıldığı, yazılı kaynaklarda yer almaktadır. Ayrıca tel sarılarak yapılan işlemler de Anadolu'da yaygın olarak yapılmıştır (Korkusuz 1971). Diyarbakır ilinde tel kırma işlemleri yanı sıra tel sarma ile yapılan işleme örnekleri bulunmaktadır (Fotoğraf 1).

Tel kırma iğne tekniği kendi başına kullanıldığı gibi, işlemlerde motiflerin çevresini

süslemek ve zenginleştirmek amacıyla da kullanılır. Bazı bölgelerde bu işlemin tel kırılmadan işlendiği örneklerle de rastlanmaktadır (Barışta 1997).

Diyarbakır yöresinde komşu illerden, Elazığ yöresi Palu kadınları (Sürür 1976) ve Bingöl ilinde kadınların tel kırma işi yaptıkları, ipek kumaşlara tel kırma işi yapılan başörtüleri kullandıkları bilinmektedir (Korkutata 2006).

Geleneksel işlemler bakımından zengin olan Ankara'nın Bey-pazarı ilçesinde de tel kırma işinde kullanılan tel "şamaka", tel kırma işlemler de "şamaka işi" olarak adlandırılmaktadır (Ersoy 1992).

Tel kırma işlemesi, altın, gümüş, bakırdan çekilerek altın veya gümüş ile yaldızlanan yassı, tel biçiminde, geçmişte kuyumcular tarafından yapılan tek veya çift gözlü, yassı ve kısa metal "kırmatel iğnesi"nden geçirilerek işlenir. İşlemede kullanılan pırıltılı ışıklar yansıtan tel, özel olarak imal edilmektedir.

Tel kırma işlemeli "Şal" (Ezma Ocak Evi)

Altın sansı veya gümüş beyazı renginde, 1-1,5 mm genişliğinde yassı tel, gümüş (tercih edilir) kırma tel iğnesi olarak bilinen özel bir iğne ile uygulanır. Geçmişte Bartın, Gaziantep ve Diyarbakır illerinde kırma tel imal edildiği yazılı kaynaklarda belirtilmektedir. Tel kırma işi, teknik açıdan incelendiğinde işleme tekniği "+" (artı) şeklinde işlenir. Ayrıca "X" (çarpı) şeklinde de uygulanabilir. Bu işleme tekniği desene göre yan yana sıralanarak veya belli aralıklarla işlenerek motifler oluşturulmaktadır. Tel kırma işi tül, tülbent, mermerşahi, krep, el dokuması vb. iplikleri sayılabılır veya tafta, saten gibi iplikleri

sayılamayan kumaşlara yeterli beceri kazanıldıktan sonra yapılabilir. Tel kırma işlemleri giyim eşyalarında gece kıyafetleri ve çantaları, şallar, eşarplar, namaz ve mevlit başörtüleri, giyim aksesuarları, ev eşya-larında oda takımı, yemek takımı gibi çeşitli örtülere, yastık, şase, perde, abajur gibi süslemelere uygulanabilmektedir. İşlemlerde telin kararmaması için özellikle rutubetten uzak tutulması gerekmektedir (Özcan 1994).

Bu çalışmada, tel kırma işi ve Diyarbakır kültüründeki yeri, Diyarbakır ilinde tel kırma işlemeli örnekler, kullanılan araç ve gereçler, işleme tekniği, motif ve desenlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

2. MATERYAL ve YÖNTEM

Bu araştırmanın materyalini, Diyarbakır ilinde tel kırma işlemleri, kullanılan araç ve gereçler, tel kırma işi yapan bireyler ve bu konudaki yazılı kaynaklar oluşturmaktadır. Diyarbakır ilinde tel kırma işi kursu usta öğreticisi Müzeyyen Korkutata ile karşılıklı görüşme

yapılarak alınan bilgiler doğrultusunda ve ürünler üzerinde gözlem ve incelemeler de bulunulmuştur. Tel kırma işleme tekniği, motifleri, kullanılan araç ve gereçleri çekilen fotoğraflar ve konu ile ilgili yazılı kaynaklarla desteklenerek açıklanmıştır.

3. DİYARBAKIR İLİNDE TEL KIRMA İŞLEMELERİ

Diyarbakır geleneksel el sanatlarından olan tel kırma işlemleri, yüzyıllardır devam eden gelenek ve görenekleri yansıtarak gelinlik kızların çeyiz sandıklarında yer almıştır. Tel kırma işlemeli başörtülerin yanı sıra gelin duvakları, seccadeler,

gelin yastıkları, yastık yüzleri, peçeteler, havlu kenarları çeyizlerde bulunan tel kırma işlemeli eşyalardır (Fotoğraf 2). Diyarbakır'da uzun yıllar geçmişi olan tel kırma işi yörede, "çakma" olarak adlandırılmaktadır. İşlemede gümüş tellerin ışıltılı görüntüsü, gece ışıltısı, çakma işlemi sırasında çıkan ışıltının yansıması olarak yorumlanmaktadır.

Yaşam biçiminin zamanla değişmesi ve buna bağlı olarak gelenek ve göreneklerin de değişikliğe uğraması yöresel özellikleri etkilemektedir. Geçmişte Diyarbakır'da el emeği göz nuru ile yaygın olarak yapılan tel kırma işlemlerin günümüzde unutulmaya başlanması ile, Diyarbakır İl Kültür Turizm Müdürlüğü ve Diyarbakır Tanıtma Kültür ve Yardımlaşma Vakfı tarafından tel kırma ve iğne oyaları kurs programları açılarak el sanatları yeniden yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Günümüzde Diyarbakır ilinde 15-55 yaş arası bayanlar tel kırma işine ilgi duymaktadır. Genellikle aile büyüklerinden öğrenilen tel kırma işi, son yıllarda açılan kurslarda

öğrenilmektedir. Temel uğraşı alanı ev kadını ve kamu kuruluşunda çalışıp emekli olanlar bu kurslara katılmaktadır. Tel kırma işini öğrenme süresi isteğe ve el becerisine göre değişmektedir. Tel kırma işini öğrenen bayanlar boş zamanlarını değerlendirip, günümüz kullanım amacına yönelik başörtüleri, fular, şal vb. sipariş ürünler yaparak aile geçimine katkıda bulunmaktadır (Korkutata 2006).

3.1. Tel Kırma İşlemlerinde İğne, İplik ve Kumaş Özellikleri

Diyarbakır'da tel kırma işlemlerinde iplik olarak, eskiden altınla yaldızlanan gümüş tellerin yerini, bakırdan hazırlanan gümüş rengi ile yaldızlanan teller almıştır. Gümüş telin geçebileceği genişlikte gözü olan, baş kısmı geniş, uca doğru incelen yassı metal iğneler işlemede kullanılmaktadır. Diyarbakır'da tel kırma işlemleri genellikle ipliği sayılabilen, seyrek ve sağlam dokunuşlu çeşitli ipek kumaşlar, ince ve kalın krep, şifon, saten kumaşlar üzerine uygulanmaktadır. Siyah, beyaz, yeşil, kahverengi, mavi, kırmızı çeşitli renk kumaşlar üzerine gümüş rengi tel ile işleme yapılmaktadır.

3.2. Tel Kırma İşleme Tekniği

İşlemin düzgün olması, kolay ve süratle işlenmesi bakımından germe işlemi önemlidir. Diyarbakır'da eskiden un, buğday vb. elemelerde kullanılan kalbur etrafına ince ağaç kasnak geçirilerek işlenen işlemler, günümüzde işleme

kasnağına gerilerek işlenmektedir. Diyarbakır iline özgü tel kırma işlemlerinde iplik olarak kullanılan tel, her bir işleme iğnesi uygulandıktan sonra bükülüp el ile kırılmaktadır. Tel kırma işi "+" (artı) şeklinde işlenmektedir. Yöresel motifler iğne tekniğinin sonunda kırılan telin tekrar işlemeye başlanması ile devam etmektedir (Fotoğraf 3).

Yörede yapılan tel kırma işlemlerinde iğne tekniğinin "+" şeklinde işlendiği görülmüştür. Diyarbakır'da uygulanan tel kırma iğne tekniği işlem basamakları şu şekilde sıralanabilir:

1. İşleme teli 25-30 cm uzunluğunda iğneye geçirilir
2. İşlemin başlama noktasında kumaşın üstünden iğne batırılır ve 10 iplik alttan çıkarılır (iplik sayısı kumaş kalınlığına göre değişebilir).
3. Telin başlangıç ucu, başlangıç noktasında kumaşın üstünde 3mm'den kıvrılarak katlanır.
4. Tel döndürülmeden tekrar başlangıç noktasına batırılır.
5. Tel el ile bastırılarak kumaşa yerleştirilir
6. İğne başlangıç noktasından 2 iplik sağa, 4 iplik aşağıya sayılarak kumaşın üstüne çıkarılır.
7. Kumaşın üstüne çıkarılan tel, 4 iplik sola, 2 iplik aşağıya sayılarak (verev çizgi şeklinde) iğne batırılır.
8. İğne dikey hattın alt ucundan kumaşın üstüne çıkarılır.
9. Tel kumaş üzerine yerleştirilerek, iğne yatay telin altından geçirilir.
10. Tel yatay tel hizasında aşağı ve yukarı hareket ettirilerek kırılması sağlanır.

3.3. Tel Kırma İşlemlerinde Motif Özellikleri

İşleme yapanlar motiflere duygularını dile getiren isimler koymuştur. Bu durum Diyarbakır tel kırma işlemlerinde de devam etmektedir. Bazı motif adları

Başörtüsünden detay, su taşı, taç ve yıldız çiçeği motifleri

eskiden olduğu gibi kullanılmış, bazıları ise yeni benzetmelerden konulmuştur. İşlemelerde su taşı, yıldız, serpme, tekli-ikili-üçlü serpme, gelin tacı, yaprak dökümü, dağ maydanozu, toka, yaprak, üçlü dağ, ağaç dalı, lale, ay-yıldız motif adları olarak sıralanabilir.

İşleme desenlerinde eski işlemlerden yararlanılmakta, genellikle çiçek ve bitki desenleri kullanılmaktadır. İşlemlerde doğadan stilize edilen çiçek, yaprak, dal, meyve, ağaç, tomurcuk motiflerinden oluşan bitkisel motifler, çeşitli form ve çizgilerden oluşan geometrik motifler, ay ve yıldız gibi göksel motifler sembolik değerleri ile işlemlerde yer almıştır.

İncelenen işlemlerde düzgün sıralamalı, atlamalı sıralamalı, bağlantılı sıralamalı, bir merkeze yönlendirilmiş ve bir merkezden yönlendirilen birden fazla motifin sıralanması ve kenar suyundan oluşan kompozisyonların düzenlendiği görülmüştür. Tel kırma işlemeli ürünlerin kenar temizlemelerinde zürafa tekniği ve süsleme olarak Diyarbakır'a özgü iğne oyaları yapılmaktadır.

4. SONUÇ

Günümüzde Diyarbakır Kültür Müdürlüğü ve Diyarbakır Tanıtma Kültür ve Yardımlaşma Vakfı tarafından düzenlenen tel kırma ve iğne oyaları kursları ile yok olmaya yüz tutmuş el sanatları gündemde tutulmaya çalışılmaktadır. Tel kırma işlemleri yanı sıra iğne oyaları, kanaviçe işlemleri, tiğ oyaları, gümüşçülük, dokumacılık günümüzde sürdürülmemekte, kozacılık yeniden başlamış durumdadır.

Diyarbakır halkının geleneksel yaşamda kullandıkları başörtüleri ve çeşitli eşyalardaki tel kırma iş-

Başörtüsünden detay, dağ maydanozu motifi

Şaldan detay, ağaç dalı motifi

Başörtüsünden detay, lale motifi

lemeleri, günlük yaşamda ev dekorasyonu ve çeşitli giysi süslemelerine uygulanarak ekonomik değer kazanmakta, yöre halkına sağlayacağı gelir bakımından da önem taşımaktadır.

Kaynaklar

Anonim. 1967. Diyarbakır İl Yıllığı. İş Matbaacılık ve Ticaret. Ankara.

Anonim. 1973. Diyarbakır İl Yıllığı. Cumhuriyetin 50.Yıl Anısına. İş Matbaacılık ve Ticaret. Ankara.

Barışta, H. Örcün. 1997. Türk İşlemlerinden Teknikler. Gazi Üniversitesi Mesleki Yayıncılık Fakültesi Yayın No:2. Ankara.

Ersoy, Tuğyan. 1994. Beypazarı İlçe Merkezinde Yapılan Tel Kırma İş.

Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri. Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Müdürlüğü Yayınları: 201. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara.

Korkusuz, Süheyla. 1971. Nakış. Er Ofset. Ankara.

Korkusuz, M. Şefik. 1999. "Eski Diyarbakır Düğünleri." Diyarbakır: Müze Şehir. Haz. Ş. Beysanoğlu, S.Koz, E.N.İşli.Yapı Kredi Yayınları:1271.s.448-455. İstanbul.

Özcan, Fatma. 1994. Türk Nakışları Öğretim Yaprakları. Önder Matbaacılık Ltd. Şti. Ankara.

Sürür, Ayten. 1976. Türk İşleme Sanatı. Ak Yayınları Türk Süsleme Serisi:4. Apa Ofset Basımevi. İstanbul.

kişi: Müzey-yen Korkutata 2006. Diyarbakır İl Kültür Turizm Müdürlüğü ve Diyarbakır Tanıtma Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Tel Kırma ve İğne

Oyası Kursu usta öğreticisi. Bu çalışma, I. Geleneksel Diyarbakır El Sanatları Sempozyumunda (16-17 Kasım 2006) bildiri olarak sunulmuştur.

ELAZIĞI

İĞNE

OYALARI

Elif AKSOY

Fırat Üniversitesi Öğretim Görevlisi

16

Harput-Elazığ kuruluşundan bu yana bir çok medeniyetlere ev sahipliği yapmış çok eski ve köklü bir yerleşim merkezidir. Bu sebeple de Elazığ, iğne oyaları konusunda çok zengin bir bölgedir.

Elazığ'da iğne oyası üç boyutluluğu, renk ve motif çeşitliliği ile dikkati çeker. Bazı bölgelerinde yapımına devam edilen ve Elazığ'da ise yapımı giderek azalan iğne oyacılığı, oldukça zarif, türünün eşsiz örnekleri ile yöre kadınının bilgi, görgü, duygu ve düşüncelerini, üstün zevk ve inceliğini ayrıca güçlü yaratıcılığını ortaya koymuş ve ilettiği mesajlarla da manevi değerlerimizi aktarmada yardımcı olmuştur. Bu ayrıntıları nedeniyle de diğer bölgelerin iğne oyalarından farklılık göstermektedir.

Elazığ'da oyalara; "ağır oyalara", "orta oyalara" ve "hafif oyalara" olmak üzere üç kısma ayrılır. Ağır oyalara, aynı zamanda makbul oyalara da denilmektedir. Bunlar: Dut oya (Resim 1), verev oya (Resim 2), hercai menekşe (Resim 3), iğde çiçeği (Resim 4), hışva oya (Resim 5), tevrüzü gül oya (Resim 6), gül oya (Resim 7), hercai menekşe (Resim 8), şeker tabağı oyası (Resim 9), köprü oya (Resim 10),

tabak oya (Resim 11), tutmaç köprülü aslan ağız oya (Resim 12), karanfil oya, menekşe oya, padişah oya, pufik oya, geyik oya ve benzerleridir.

Elazığ'da oya, yazmanın karşılıklı iki kenarına yapılır. Doğrudan kumaş üzerine yapıldığı için de sökülüp başka yere dikilmesi mümkün değildir. Kenarına oya yapılan yazmaların dokumaları çok önceleri oya yapanlar tarafından yapılırdı, daha sonraları ise hazır alınmıştır.

Elazığ yazma oyalarında en dikkat çeken yön, renklendirmedir. Oyada kullanılacak temel renk kumaşın rengine göre seçilir. Yardımcı renkler ise yazma deseninin içindeki renklerden seçilir. Bu genellikle bir, nadiren de iki renk olabilir. Oyaların iplik renkleri kumaşlara göre seçildiğinden, bazen çiçeklerde mavi, yeşil gibi gerçek dışı olan renkler kullanılır. Oyalara, yazma kenarlarına tane tane konulmakta, arasına da köprü denilen üçgen biçiminde yardımcı motifler yapılmaktadır.

Eski oyalarda, motiflerin dik durmasını sağlamak için eskiden arasından at kuyruğu kılı ya da saç kılı geçirilirdi. Ayrıca

oya yapılıp bittikten sonra yumurta akı, kola ya da şekerli su ile sertleştirilirdi.

İğne oyaları, kız çeyizinin en değerli ve vazgeçilmez parçalarıdır. Kız çeyizinde en az 25, 50 veya 100 tane oyalı yazma bulunması adettendir.

Elazığ'da iğne oyası yazma kenarlarından başka, ince kumaşlardan yapılan namaz ve mevlit başörtüleri ile mendil kenarlarında yapılmaktadır. Namaz ve mevlit örtüleri (Resim 11-12) ile mendil kenarları (Resim 13-14-15), yazmalarda olduğu gibi tane tane değil de su şeklindedir.

Ayrıca iğne oyacılığında kenar süsünden başka, motiflerin kendi başına şekillendirilmesi ile çok çeşitli dekoratif örtüler yapılmaktadır. Bunların bazıları küçük motifler halinde işlenerek birbirlerine birleştirilmektedir. Bazı kişiler motifi büyütüp tek parça haline getirerek masa takımı veya fiskos masa, bazıları köşe uçtan başlayarak kare vitrin örtüleri ve bazıları da yedi, sekiz cm genişliğinde başlayarak uzun şeritler halinde karyola takımları yapmaktadırlar. (Resim 16-17-18-19-20)

İğne oyasının diğer araçlarla yapılan oyalardan farklılığı, ipliğin koparılarak işlenmesi, ilmeklerin düğümlenerek yapılması ve yapıldıktan sonra da sökülmesinin mümkün olmamasıdır.

Bütün iğne oyalarında başlangıç aynıdır. Oyalanacak kumaşın kenarı önce yuvarlanarak, iğne oyasının temel tekniğini oluşturan zürefa ile çevrilir ve bu işlemden sonra eşit aralıklarla esas motifin yapımına geçilir.

Her yerde olduğu gibi Elazığ'da da iğne oyacılığında temel teknik 'zürefa' dır. Buna yörede 'sıçan dişi' de denilir. Tüm oyalarda zürefanın üzerine uygulanır. İğne oyalarnın temel

tekniğini oluşturan zürefada tek bir düğüm tekniği uygulanır. Motifler oluşturulurken ipliğin atış şekli, sıkı çekilmesi ya da bol bırakılması, ilmeğin sık veya aralıklı yapılması ile çok değişik teknikler meydana çıkar.

Zürefa Yapımı İşlem Basamakları (Şekil 1)

1. Oya yapılacak kumaşın kenarını sol elin baş ve işaret parmağı arasına alarak kıvrılır.

2. İpliği kıvrırma yerinin sağından tutulur.

3. İğne, ipliğin 1.5-2 mm solundan, aşağıdan yukarıya doğru batırılır. (a)

4. İplik iğnenin ucundan sağdan sola doğru geçirilir. (b)

5. İğneye takılı iplik iğnenin ucundan sağdan sola doğru iki defa sarılır. (c)

6. İğne ipliklerin içinden çekilir ve ilme yerleştirilir.

7. İlmeğin solundan 1.5-2 mm ara ile iğne batırılır ve işlem tekrarlanır. (d)

Kare ilmekli kök yapımı işlem basamakları (Şekil 2)

Kare ilmekli kök, düz yapılan oya işlemlerinde ve geometrik

desenli oyalarda kullanılır.

1. Yapılacak oyanın özelliğine göre 5-7-9 adet sağdan sola doğru zürefa işlenir.

2. Geriye dönerek soldaki ilk zürefanın ortasına batılır ve ilmek yapılır.

3. Birinci sıradaki ilmeklerin ortasına batarak zürefa işlenir. (a).

4. Tek ilmek kalıncaya kadar zürefa işlemeye devam edilir. (b).

Üçgen ilmekli kök yapımı işlem basamakları (Şekil 3)

Üçgen ilmekli kök, üç boyutlu oya işlemlerinde kullanılır.

1. Kare ilmekli kök yapımında olduğu gibi zürefa işlenir.

2. İpliği işlenen zürafaların üstünden geçirerek sağdaki son ilmeğe batırılır. (a).

3. İplik arada bırakılarak ikinci sıra sola doğru işlenir.

4. Tek ilmek kalıncaya kadar işlem tekrarlanarak devam edilir.

5. Üçgenin sol kenarından çirtik yapılarak veya düz atlayarak son ilmeğe batılır. (b)

Resim 1. Dut Oya

Geleneksel kültürümüzde 200'e yakın çeşidi olan sadece iğne ile ipeğin ağırtılarak boyanması ile yapılan iğne oyaları, geleneksel motiflerle birlikte günlük olaylardan esinlenerek alınan yeni motiflerle de zenginleşerek yaşamaya devam etmektedir.

Resim 2. Verev Oya

Resim 3. Hercai Menekşe

Resim 4. İğde Çiçeği Yazma Oyası

Resim 5. Hişva Oya

Resim 6. Tevrüzü Gül İğne Oyası Yazma

Resim 7. Gül Oya

Resim 8. Hercai Menekşe

Resim 9. Şeker Tabağı Oyası

Resim 12. Tutmaç Köprülü Aslan Ağız Oya

Resim 10. Köprü Oyası

Resim 13. Gelin Mendili

Resim 11. Tabak Oya

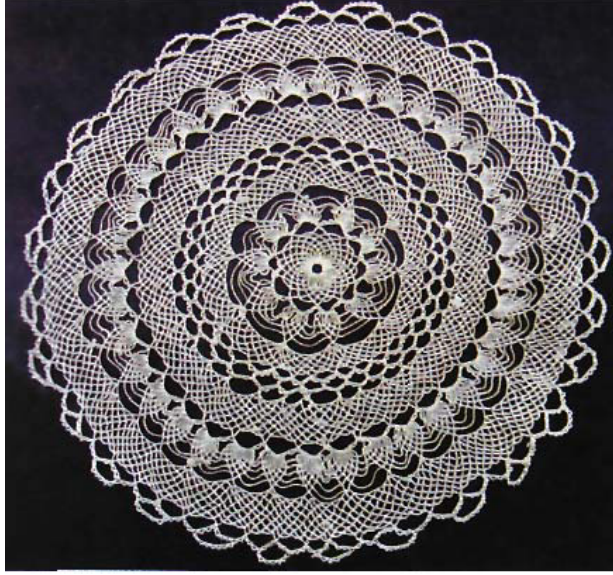
Resim 14. İğne Oyası Mendiller

Resim 15. İğne Oyası Mendiller

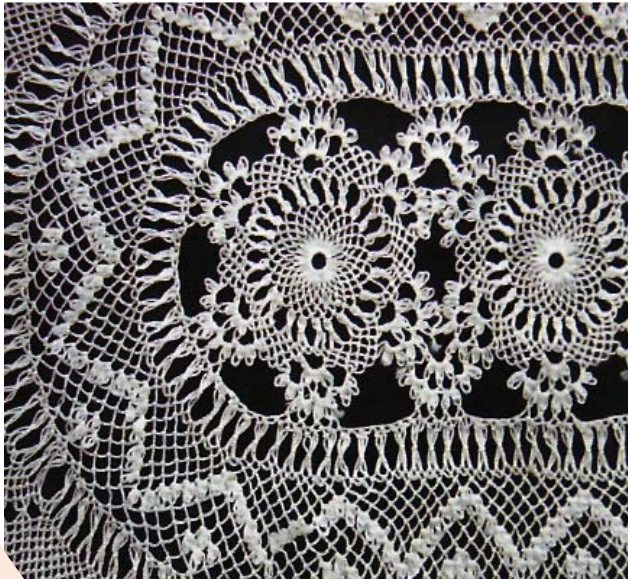
Resim 18. İğne Oyası Tabak Örtüsü

Resim 16. İğne Oyası Örtü

Resim 19. İğne Oyası Tabak Örtüsü

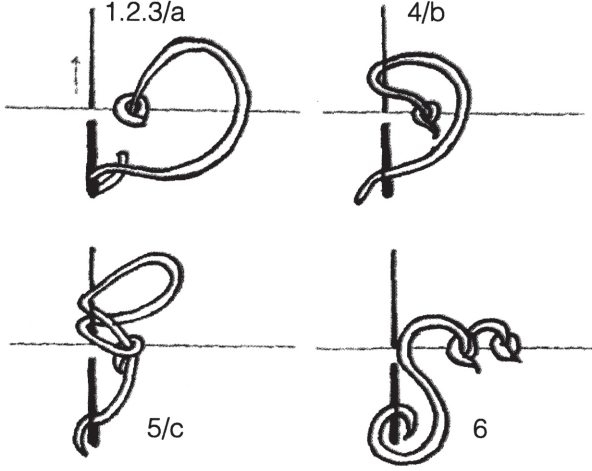

Resim 17. İğne Oyası Örtü

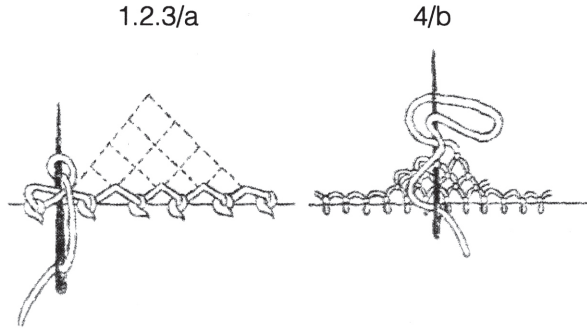

Resim 20. Ara Danteli Kabak Çiçeği Oya

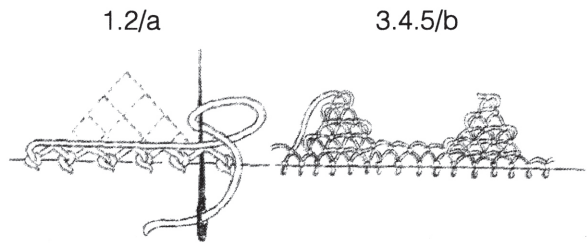
Şekil 1. Zürefa

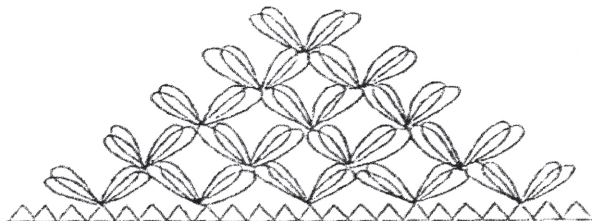
Şekil 2. Kare İlmekli Kök veya Köprü

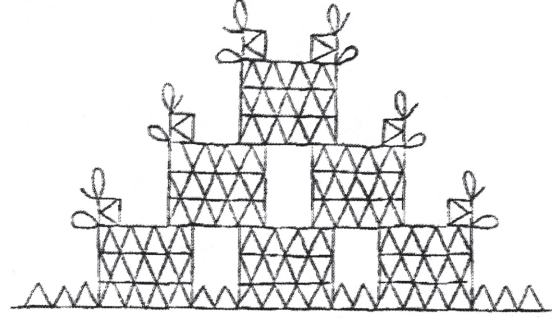
Şekil 3. Üçgen İlmekli Kök veya Köprü

Şekil 4. Zürefa ve Köprü

Şekil 5. Zürefa ve Köprü Altı (ara motif) Geyik

KAYNAKÇA

* AKPINAR, H. Feriha, Dünü ve Bugünüyle Harput

* DULKADİR, Hilmi, Fırat Havzası II Folklor ve Etnografya Sempozyumu

* MEMİŞOĞLU, Ferhan, Harput'ta Gelenekler, İnançlar ve El Sanatları

* ÖZTÜRK, Tahsin, Elazığ Kültür ve Tanıtma Müd. Folklor Arş. Elazığ Gazetesi 21 Ekim 1988

* GÖKALP, Gönül, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü El Sanatları Eğitim Bölümü, Yüksek Lisans Tezi

* TEZCAN, Hülya, Atlaslar Atlası, Pamuklu, Yün ve İpek Kumaş Koleksiyonu, Yapı Kredi Koleksiyonu, 1993

* SUNGUROĞLU, İshak, Harput Yolları, 2.Cilt

* GÖRGÜNAY, Neriman, Ulusal El Sanatları Sempozyumu, İzmir, 1984

* ÖZEL, Gönül, Elazığ El Sanatları, 2008

* Elazığ Ansiklopedisi

* Elazığ İl Yıllığı 1973

* Elazığ İl Yıllığı 1992

* Elazığ İl Yıllığı 1998

İlk ve Orta Öğretim Müzik Kitaplarındaki Bağlama ve Türk Müziği Konuları Üzerine Bazı Tespitler

Savaş EKİCİ

Gaziantep Üniversitesi, Türk Müziği Devlet
Konservatuarı, Sanatçı Öğretim Elemanı

Bilindiği gibi; Kültür bir milletin hayatta kalmasında ve varlığını sürdürmesinde iskelet görevi gören en önemli unsurlardan biridir. Bu nedenle bir topluluğu veya milleti anlamada, tanımada ve tanımlamada kültürü oluşturan unsurlar oldukça önemlidir. Bir insanı veya toplumu Türk, Yunan, Alman veya Fransız yapan fiziksel veya biyolojik özellikleri değil, kültürel özellikleridir. Bu nedenle bir milletin kültürü aynı zamanda o milletin kimliğidir. Bir başka deyişle; bir milleti veya toplumu diğer bir toplumdaki ayıran veya farklı kılan kültürdür. Milletin ayakta kalabilmesi için kültürünün doğal değişim ve dönüşüm süreci içerisinde korunması şarttır. Kültürün en önemli unsurlarından birisi de kuşkusuz müziktir.

Kültürün millet hayatındaki önemini oldukça iyi bilen Atatürk; Türk milletinin varlığına yönelik bütün değişikliklerin milli ve medeni temellere dayanması gerektiğini; Türk kültürünün önemli bir dalı olan Türk Müziği politikasının sağlam temeller üstünde geliştirilmesinde ki temel ilke ve hedefleri çeşitli toplantılarda yaptığı konuşmalarda çeşitli defalar dile getirmiştir. Milletin ayakta kalabilmesi için kültürünün doğal değişim dönüşüm süreci içerisinde korunması şarttır. Kültürün millet hayatındaki önemini oldukça iyi bilen Atatürk; Nutuk'ta; "Yurttaşlarımız! Az zamanda çok büyük işler başardık. Bu işlerin en büyüğü, Temelî Türk Kahramanlığı ve Yüksek Türk Kültürü olan Türkiye Cumhuriyetidir" diyerek kültürünün önemine dikkat çekmiştir.

Fakat günümüzde özellikle Avrupa birliğine giriş ile başlayan bir değişim sürecinin başlaması ve iletişim araçlarının, yayın organlarının hızla artması, en ücra bölgelere, köylere kadar girerek hızla yaygınlaşması kültürel dokunun da şekillenmesinde ve yeni biçimler almasında oldukça önemli rol oynamaktadır. Gerek kültürün kendi dinamiklerinden dolayı gerekse küreselleşme çalışmaları sonucu Türk kültürü, batının kendi hesapları doğrultusunda planlı bir takım çalışmalarına eskiden beri önemli ölçüde maruz kaldığı bir gerçektir.

Bu gün gelinen noktada, geçmiş binlerce yıl öncesine kadar dayanan ve oldukça zengin bir birikimi olan insanımızın kendini ifade ettiği Türk müziği konusunda; Atatürk'ün 1930 yıllarda hedeflemiş olduğu çağdaş Türk müziği eğitim sistemini acaba oluşturabildik mi? Girmeye hazırladığımız AB sürecinde, kendi müzik kültürümüzü ne kadar biliyor ve eğitimini ne kadar verebiliyoruz? Bu şartlarda bu süreç ne getirir nereye götürür? Müzik kültürü penceresinden bakıldığında nasıl bir tablo görülüyor? Gibi sorulara özellikle ilk

ve orta öğretim müzik dersi kitap ve metotlarını inceleyerek cevap bulmaya çalıştık.

"Türkiye'de hâlen, Milli Eğitim Bakanlığınca ilk hazırlama çalışmaları 1982 yılında yapılan, sonraki yıllarda zaman zaman çok uzun süreli kesintilerle üzerinde durulan ve en sonunda 1990 yılında yeniden ele alınarak aralıksız yapılan ve 1994 yılında tamamlanan çalışmalar sonunda Bakanlıkça kabul edilip 1995-1996 öğretim yılından itibaren ülke genelinde yürürlüğe konulan ve o yıldan bu yana deneniş geliştirilmek üzere uygulanmakta olan ilköğretim okulu müzik dersi öğretim programı yürürlüktedir." UÇAN, Prof. Dr. Ali, İlköğretimde Müzik Öğretimi, s.5, T.C. MEB Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı, Ankara, 2001.

2005-2006 eğitim öğretim yılına kadar olan dönemdeki ortaöğretim müzik kitaplarındaki Türk müziği konuları incelendiğinde; yazılanların çoğunun yanlış olduğu, konuların doğru kaynaklardan araştırmak yerine aynı tür kitaplardan kaynak dahi gösterilmeden ve doğruluğu araştırılmadan alıntılar yapıldığı görülmektedir. Bunun sonucu olarak da; bir yazının yapmış olduğu hata veya hataları bir çok kaynaktan aynı dil, terminoloji veya kelimelerin yerleri değişmiş bir şekilde görmek mümkündür. İlk ve Orta öğretimde Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından incelenerek okutulmasına karar verilen; 33 adet müzik dersi kitabı üzerinde Türk müziği konularının nasıl anlatıldığını araştırdık. Bu kitaplarda Türk müziği konuları ile ilgili bulunan yanlış ifade ve bilgileri aşağıdaki şekilde tasnif ve tahlil ederek sonuçlara varmaya çalıştık;

- 1- Ayak, Makam, Dizi konusu ile ilgili yanlış bilgi ve ifadeler.
- 2- Bağlama konusu ile ilgili yanlış bilgi ve ifadeler.
- 3- Uzun hava ve kırık hava tanımları konusundaki yanlış bilgi ve ifadeler.
- 4- Terminoloji ve kültür konusu ile ilgili yanlış bilgi ve ifadeler.

1- Ayak, Makam, Dizi konusu ile ilgili yanlış bilgi ve ifadeler; Konu ile ilgili bir çok araştırma ve yayın yapılmış olmasına rağmen, bu konunun yeterince anlaşılabilmiş olduğu yazılan bilgilerden görülmektedir. Konu orta ve ilköğretim müzik kitaplarında şu şekillerde anlatılmıştır.

Yanlış Bilgi 1- "Makam dizilerine karşılık olarak Türk halk müziğinde en çok kullanılan ayaklar şunlardır; Kerem Ayağı, Garip Ayağı, Bozlak Ayağı, Müstezat Ayağı, Derbeder Ayağı, Misket Ayağı gibi..." YENER, Sabri; Müzik Lise

1, s.79, M.E.B.Devlet Kitapları 3. Baskı, Ank.,2003 Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 18.05.2001 tarih ve 225 sayılı karar ile ders kitabı olarak kabul edilmiş olup, Yayınlar Dairesi Başkanlığının 17.06.2003 tarih ve 4668 sayılı onayı ile üçüncü defa 50.000 adet basılmıştır.

Konunun Doğru Açıklaması; Burada "Bozlak Ayağı" kavramında; ayağın makam karşılığı kullanılması yanlış olmakla birlikte; bozlakların sadece bir makamda olduğunun düşünülmesi ve anlatılması da ayrı bir yanıdır. Çünkü; bölgelere ve şehirlere göre bozlakların seyrinde değişiklikler görülebilir. Bu ise makamı belirleyen en önemli unsurlardır. Bu nedenlerle bozlaklar, birçok dizi ve makamda olabilir veya birçok makama benzeyebilirler.

Yanlış Bilgi 2- "Dizilerin Türk halk müziği kurallarına göre işlenmesine ayak denir" YURTOĞLU, Ö.Faruk; Müzik Ders Kitabı 6,s.52,Düzenli Yayıncılık,İstanbul,2000. (Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 22.05.2000 tarih ve 142 sayılı kararı ile 2000-2001 öğretim yılından itibaren 5 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.)

Yanlış Bilgi 3- "Seslerin Türk müziği kuralları içerisinde işlenmesine makam veya ayak denir." DÖNMEZ, Makbule; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 6,s.54,Tutibay Yayınları,Ankara,2004. (Talim ve Terbiye Kurulunun 31.03.2000 tarih ve 37 sayılı kararı ile 2000-2001 yılından itibaren 5 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.)

Yanlış Bilgi 4- "Türk halk müziğinde makam karşılığı ayaktır." YURTOĞLU, Ö.Faruk; Müzik Ders Kitabı 7,s.66,Düzenli Yayıncılık, İstanbul,2000.

Yanlış Bilgi 5- ".....Türk halk müziğinde makamın karşılığı ayaktır. Klasik Türk müziğinde rast, hüseyini, nihavent, kürdi, hicaz vb. makamları vardır. Türk halk müziğinde misket, garip, kerem, bozlak vb. ayaklar vardır..Türk müziğinde değiştirici işaretler, müzik eserinin başında anahtardan sonra yazılır. Buna donanımlı denir. Müzik eserinin hangi makamda olduğunu gösterir." KARKIN, Prof.Kadir; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 8,s.45,Elit Yayıncılık, Ankara, 2001.Dizilerin batı müziği kurallarına göre işlenmesine tonalite (ton)denir. Türk müziği kurallarına göre işlenmesine de makam denir. Makam Türk halk müziğinde ayak olarak adlandırılır" KARKIN, Prof.Kadir; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 6,s.51,Elit Yayıncılık,Ankara,2001.

Yanlış Bilgi 6- "Türk halk müziğinde dizilerin işleniş biçimine

ayak denir." AYARMAN,Olcayto-AKSAN, Bülent; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 7,s.68,Özgün Mat.Sanayi ve Tic.Ltd.Şti,Ankara,2002.

Yanlış Bilgi 7-"Ayak: Türk Halk Müziğinde bir ezginin veya türkünün seslendirilmesi sırasında ortaya çıkan dizi, tavır ve seyir gibi öğelerin tümüne verilen addır. Bir başka deyişle Türk Sanat Müziğindeki makam ya da makam dizisi karşılığı kullanılan bir halk müziği dizisidir... Kerem Ayağı, Türk Halk Müziğinde kullanılan dizilerden biridir. Adını Aşık Keremden almıştır. Kerem ayağında ezgi ve türkülere Ege, Trakya, Güney Anadolu ve İç Anadolu bölgelerinde rastlanmaktadır." AKKAŞ, Doç. Dr. Salih, Liseler İçin Müzik 1, s.63-66, Ocak Yayınları,Ankara.2000.

Yanlış Bilgi 8- "Türk halk müziğinde makamın karşılığına ayak denir." ÇETİNEL, Zafer;İlköğretim Müzik Ders Kitabı 8,s.51,Küre Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Yanlış Bilgi 9- "Ayak, halk müziğinde bir dizinin işleniş biçimine denir. Türk sanat müziğindeki makam özelliğini taşır. Bazı ayaklarda bağlamanın akort düzeninin değişmesi gerekmektedir. Bağlama ancak o düzene akort edilirse bu ayaktaki parçalar daha otantik ve doğru çalınmış olur." AYDIN, Şinasi; Lise 1 Müzik Ders Kitabı,s.68, Küre Yayıncılık,İst.,2004.

Yanlış Bilgi 10-Kerem Ayağı Konusu Bağlamada bozuk düzen kullanılır. Türk Sanat Müziğinde Hüseyini makamına benzer." AYDIN,Şinasi;Lise 1 Müzik Ders Kitabı,s.56-58, Küre Yayıncılık, İst., 2000. (Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 07.03.1995 tarih ve 928sayılı kararı ile 1995-1996 öğretim yılından itibaren 5 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.)

Açıklama; Kerem Ayağında, bağlamada bozuk düzenin kullanılması ve bunun da Türk Sanat Müziğinde Hüseyini makamına benzemesi ifadesi oldukça ilginç ve düşündürücüdür. Bir akort şekli nasıl bir makama benzetilebilir?

Yanlış Bilgi 11- "Klasik Türk müziğindeki makam, Türk halk müziğinde ayak adını alır.Rast ve Mahur Makamına halk müziğinde Müstezat Ayağı, Uşşak ve Hüseyini Makamına, Kerem Ayağı, denir." Selçuk YILDIRIM, Besim AKKUŞ, Cınuçen TANRIKORUR; Ortaokullar İçin Müzik 1-2-3,s.175-181, Türk Tarih Kurumu Basımevi,Ankara,1989. (Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 15.02.1988 tarih ve 21 sayılı kararı ile 2.000.000 adet basılmış 3 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.)

Yanlış Bilgi 12- "Ayak, halk müziğinde bir dizinin işleniş biçimine denir.Türk sanat müziğindeki makam özelliğini taşır.Bazı ayaklarda bağlamanın akort düzeninin değişmesi gerekmektedir. Bağlama ancak o düzene akort edilirse bu ayaktaki parçalar daha otantik ve doğru çalınmış olur. Başlıca bağlama düzenlerinin adları ile bu düzenlerde tellerin akort biçimleri aşağıda belirtilmiştir:

Misket Düzeni: Alt Tel LA, Orta Tel RE, Üst Tel FA

Müstezat Düzeni; Alt Tel LA, Orta Tel RE, Üst Tel Mİ

Konunun Doğru Açıklaması; Yukarıdaki kaynaklarda yapılan hataların aynısıdır. Burada Misket Düzeninde üst tel FA#; Müstezat Düzeninde ise; orta tel Do, üst tel Sol olmalıdır. Burada Müstezat Düzeni olarak adlandırılan düzen; "Bağlama Düzenidir."

Yanlış Bilgi 13- "Dizilerin oluşturduğu sesleri, belirli kurallar içerisinde kullanmaya batı müziğinde tonalite, Türk halk müziğinde ayak, Geleneksel Türk sanat müziğinde makam denir... Türk halk müziğimizde;misket, garip, müstezat, kerem, derbeder, bozlak ayağı vardır." YURTOĞLU, Ö.Faruk; Müzik Ders Kitabı 8,s.47,Düzenli Yayıncılık,İstanbul,1999.

Yanlış Bilgi 14- ".....Bir müzik eseri, kalıplaşmış bir dizi içinde seyreder ve eserin tonalitesini belirler.Bu duruma Batı Müziğinde "ton", Türk Halk Müziğinde "ayak", Türk Sanat Müziğinde ise "makam" adını alır." AYDIN Şinasi, İlköğretim Müzik 6,s.45,Küre Yayıncılık,Matinler Mat.Ltd.Şti,İstanbul,1995. (Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 22.04.1994 tarih ve 298 sayılı kararı ile kabul edilen İlköğretim Kurumları Müzik Dersi Öğretim Programına göre hazırlanmıştır.)

Yanlış Bilgi 15-"Dizilerin Batı müziği kuralları içinde işlenmesine ton(tonalite),Türk müziği kuralları içinde işlenmesine Klâsik Türk Müziği'nde makam, Türk Halk Müziği'nde ayak adı verilir" SAYDAM;Refik; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 6,s.51,Sevgi Yayınları,Ankara. (Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 23.07.1999 tarih ve 218 sayılı kararı ile 1999-2000 öğretim yılından itibaren 5 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.)

Yanlış Bilgi 16-"Hüseyini dizisi, Klâsik Türk Müziğinde ve halk müziğinde en çok geçen dizilerden biridir.Bu makamdaki şarkılar ve türküler, dinleyenlerde hüznün, keder, özlem, sevgi duygusu uyandırır. Rast makamı, sevinç, coşku, neşe ve kahramanlık duygusu uyandırır. Nihavent makamı, sevinç, neşe,

hüzün, özlem duygusu uyandırır." SAYDAM; Refik; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 7,s.49,Sevgi Yayınları,Ankara. (Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 22.05.2000 tarih ve 168 sayılı kararı ile 2000-2001 öğretim yılından itibaren 5 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.)

Yanlış Bilgi 17- "Hüseyini makamı, genellikle insanların hüzünlü duygularını dile getiren bir makamdır. Ölüm, sevgi, hasret gibi konuların işlenmesinde kullanılır...Rast makamı, genellikle insanların sevinç, neşe ve coşkularının dile getirildiği çok çeşitli konuların işlenmesinde kullanılır."YURTOĞLU,Ö.Faruk; Müzik Ders Kitabı 7,s. 53, Düzgün Yayıncılık, İstanbul, 2000. (Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 22.05.2000 tarih ve 142 sayılı kararı ile 2000-2001 öğretim yılından itibaren 5 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.)

Yanlış Bilgi 18- "Hüseyini makamındaki şarkılar, dinleyiciler üzerinde acı, hüzün, keder duyguları uyandırır.Bu yönüyle minör tondaki şarkılara benzerler. Bir çok halk türküsü de hüseyini makamında olup halkın hüzünlü, kederli duygularını anlatır." AKKAŞ, Prof. Dr. Salih, İlköğretim Müzik Ders Kitabı 7,s.55,Pasifik Yayınları, Ankara. (Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 18.05.2001 tarih ve 136 sayılı kararı ile 2001-2002 öğretim yılından itibaren 5 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.)

Yanlış Bilgi 19- "...Bu makamdaki(Hüseyini Makamı) şarkılarla genellikle acı, keder, hüzün, hasret, ölüm ve sevgi konuları işlenir. Bir çok halk türküsü de hüseyini makamında olup halkın hüzünlü, kederli duygularını anlatır." AYDIN Şinasi, İlköğretim Müzik 7, s. 52, Küre Yayıncılık, Metinler Mat. Ltd. Şti, İstanbul, 1996.

Yanlış Bilgi 20- "Hüseyini makamı, genellikle Türk insanının hüzünlü duygularını dile getirir...Ölüm, ağıt, sevgi, hasret gibi konuları işleyen şarkı ve türküleri oluşturan ezgiler, hüseyini etkisi verir...Rast makamı, insanların sevinçli, coşkulu, duygularını dile getirir. Dostluk, sevgi, kahramanlık gibi konuları işleyen şarkıları oluşturan ezgiler, rast etkisi

verir." AYARMAN, Olcayto-AKSAN, Bülent; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 7,s.52, Özgün Mat. Sanayi ve Tic. Ltd. Şti, Ankara, 2002. (Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 18.05.2001 tarih ve 132 sayılı kararı ile 2001-2002 öğretim yılından itibaren 5 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.)

Konunun Doğru Açıklaması; Makam, Ayak ve Dizi kavramları Türk Müziği ile ilgili yazılı kaynaklardan araştırıldığında, söz konusu kitaplarda yazılanların aksine her birinin ayrı ayrı kavramlar olduğu görülmektedir. Ayak; bir eseri icra etmeye başlamadan önce çalınan giriş müziği, hazırlayıcı ön ezgi, ara nağme, üvertür veya kalıp ezgidir. Bu bölüm usullüde olabilir serbest ritim-lide. Bunun ile birlikte Konya Divan Ayağı veya Urfa Divan Ayağı adı ile bilinen eserlerde olduğu gibi ayak bir eserin tamamının adı da olabilmektedir. Dizi ise; bir oktav içerisinde birbirine yanaşık sekiz ses-ten oluşan bir guruptur ve makamın çatısını teşkil etmektedir. Dizi üzerinde karar ve güçlü sesin önemini belirterek belirli geleneksel kurallar dahilinde seyir yapıldığında ise makam meydana gelmektedir.

Fakat Ortaöğretim Müzik Kitaplarında bu konular doğru anlatılmadığı gibi; aynı hatalar aynı terminoloji ile birçok kitapta tekrarlanmış ve kavramlar birbiri ile karıştırılmıştır. Ayrıca Hüseyini Makamı; Türk insanının hüzünlü, Rast Makamı; sevinçli, coşkulu, duygularını dile getirir. Dostluk, sevgi, kahramanlık gibi konuları işleyen şarkıları oluşturan ezgiler, rast etkisi verir. Veya hüseyini makamında olan halk türküleri halkın hüzünlü, kederli duygularını anlatır. Gibi ifadeler hiçbir bilimsel dayanağı olmayan açıklamalardır. Eğer öyle olsaydı Hüseyini Makamında olan veya bu makama benzeyen birçok oyun havasının veya Rast Makamında olan veya bu makama benzeyen hüzünlü şarkı veya uzun havaların hatta ağıtların izahının yapılması gereklidir. Bu duyguların anlatımı; şarkının veya türkünün sözü, metronomu, usülü, tavrı, işlenişi veya yorumu ile ilgilidir. Müzik terapisi ile ilgili olan bu konular yeterince anlaşılammış ve yanlış anlatılmıştır.

2-Bağlama konusu ile ilgili yanlış bilgi ve ifadeler;

Yanlış Bilgi 21- "Başlıca bağlama düzenlerinin adları ile bu düzenlerde tellerin akort biçimleri aşağıda belirtilmiştir.

1.Bozuk Düzen:

2.Misket Düzeni:

Alt Tel LA, Orta Tel RE, Üst Tel FA

3.Müstezat Düzeni; Alt Tel LA, Orta Tel RE, Üst Tel Mİ

4.Bağlama Düzeni:

Başlıca ayaklar;

Kerem Ayağı, Müstezat Ayağı, Garip Ayağı, Misket Ayağı.. AYDIN, Şinasi; Lise 1 Müzik Ders Kitabı, s.68, Küre Yayıncılık, İst., 2004.

Konunun Doğru Açıklaması; Burada bağlamanın 2. ve 3. sıradaki düzen veya akortları yanlışdır. 2.sıradaki akortta üst tel Fa# , 3.sıradaki akortta ise orta tel Do, üst tel Sol olmalıdır. 3.sırada belirtilen akorttaki sesler "Bağlama Düzeni" dir.

Yanlış Bilgi 22- "Ayak, bir dizinin işleniş biçimine denir. Türk sanat müziğindeki makam özelliğini taşır. Bazı ayaklarda bağlamanın düzeninin değişmesi gerekmektedir. Bağlama ancak o düzene akort edilirse bu ayaktaki parçalar daha otantik ve doğru çalınabilir. Bu düzenler:

Misket Düzeni:

Alt-LA, Orta-RE, Üst Fa

Müstezat Düzeni:

Alt-LA, Orta-RE, Üst Fa

Konunun Doğru Açıklaması;

Yukarıdaki kaynakta yapılan yanlışların bir benzeridir. Burada Misket Düzeninde üst tel Fa# ; Müstezat Düzeninde ise; orta tel Do, üst tel Sol olmalıdır. Ayrıca yine dikkat edildiğinde aynı sesler farklı akortlanmış gibi anlatılmıştır.

Ortaöğretim müzik kitaplarının hemen hemen hepsinde Türk milletinin binlerce yıldan beri elinden düşürmediği kökeni itibarı ile Orta Asya'ya dayanan ve kopuzun Anadolu'da ki devamı olan akustik bir çalgı olan bağlama; elektronik çalgılar bölümünde tasnif edilmiş ve son derece ilginç fotoğraflarla desteklenerek elektronik bir çalgı olarak anlatılmıştır. (Fotoğraf No:1 / Fotoğraf No:2)

Konu ile ilgili açıklamalar şu şekildedir;

Yanlış Bilgi 23- "...Günlük

hayatımızda, eğlencelerimizde, düğünlerimizde bağlama, davul ve zurna ile sık olarak kullanılır. Bağlamanın tek başına hafif gürlüğü, diğer çalgılar olan davul ve zurnanın ses gürlüğü-ne eş duruma getirilmesi gerekir. Bunun için bağlama içine elektronik bir alıcı yerleştirilerek sesler bir amplifikatör yardımıyla, yüksek gürültüde duyurulur." YILDIZ, Hüsnü-ÇAM, Meltem; Müzik 8,s.13,Pasifik Ders Kitapları A.Ş.,Ankara. (Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 26.12.1995 tarih ve 380 sayılı karar ile 5 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.)

Yanlış Bilgi 24- "Halk çalgılarımızdan biri olan bağlama, gitar gibi elektronik araçlarla donatılarak açık alanlarda ve kalabalık ortamlarda sesinin yüksek çıkması sağlanmıştır."YURTOĞLU,Ö.Faruk; Müzik Ders Kitabı 8,s.19,Düzyayın, İstanbul,1999. (Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 15.06.1999 tarih ve 53 sayılı karar ile 1999-2000 öğretim yılından itibaren 5 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.)

Yanlış Bilgi 25- "...gitar gibi, yükseltici ile sesi kuvvetlendirilen elektronik bir çalgıdır." AKKAŞ, Yrd.Doç.Salih; Müzik 8,s.20, Ocak Yayınları, Ankara,1995.(Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 22.04.1994 tarih ve 298 sayılı karar ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.)

Yanlış Bilgi 26- "Bağlamanın orijinali; akustik(elektronik olmayan) ses özelliğine sahiptir. Bu özelliği ile büyük salonlarda ve açık alanlarda geniş kitlelere müzik yapmaya elverişli değildir. Bu nedenle üzerine monte edilen elektronik sistem aracılığı ile sesi istenilen yüksekliğe ulaşabilen çeşidi üretilmiştir. Adı daha çok elektro bağlama olarak bilinir." ÇETİNEL, Zafer;İlköğretim Müzik Ders Kitabı 8,s.23,Küre Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Yanlış Bilgi 27- "Halk müziği çalgısı olan bağlama, ses yükseltici bazı elektronik araçlarla donatılarak elektro bağlama adını almıştır. Gitar gibi mekanik bir sesi vardır... (Fotoğraf No:2)" KARKIN, Prof.Kadir; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 8,s.19,Elit Yayıncılık, Ankara,2001. (Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 12.12.2000 tarih ve 422 sayılı kararı ile 2001-2002 öğretim yılından itibaren 5 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.)

Yayınları,Ankara.2000., aşağıdaki fotoğraf bağlamaya örnek olarak verilmiştir. Konu ile ilgili yapmış olduğumuz gerek yazılı kaynaklarda ve gerekse Anadolu'nun değişik yörelerindeki alan

araştırmaları sırasında bu tür bir bağlamaya biz rastlayamadık.

Fotoğraf Kültür Bakanlığı, HAGEM arşivinden alınmış 88.0477numarada kayıtlı bulunmaktadır. Fotoğraftaki çalgı ise, çalgı yapımcının yaratıcılığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Konunun Doğru Açıklaması; Orta Asya kökenli olan kopuzun Anadolu'daki devamı olan bağlama Daha geniş bilgi için; "Savaş EKİCİ'nin Bağlama Eğitimi Yöntem Ve Teknikleri,s.9,Yurt Renkleri Yayınevi, Ankara,2006." çalışmasına bakınız. yüzlerce yıldan beri Türk insanının yaygın bir şekilde kullandığı akustik halk çalgılarından biridir. Fakat diğer konuların anlatımında da görüldüğü gibi; aynı dil, aynı terminoloji ve aynı hatalar kısır bir döngü içerisinde tekrarlanıp durmuştur. Yazılan bir bilginin doğruluğu araştırılmadan üstelik çok kolay bir şekilde doğru ve güvenilir kaynaklara ulaşma imkanı varken; bu hataların yapılması son derece düşündürücüdür. Bu anlatım ve açıklamaları yapan yazarlara şu soruları sormak gerekli; Türk halk çalgıları, bağlama veya telli çalgılar ile ilgili acaba kaç tane eser inceltiler? Bağlama acaba sadece düğün salonlarında mı kullanılmaktadı? 2 numaralı fotoğraftaki bağlama-ıma fişe takarsak ne olacak? Aşık Veysel, Ramazan Güngör, Muharrem Ertaş, Aşık Mahsuni Şerif vb. saz sanatçıları ve büyük ozanların bağlamaları veya icralarını nasıl izah ederler? Türk halk müziğinin bu önemli mahalli sanatçıları hiç elektro bağlama çalarken gören oldu mu? Bağlama ailesi gibi o zaman elektro bağlama ailesi de var mı? Aşıklık geleneğinde de kullanılıyor mu? Eşik altı takılarak veya mikrofon kullanılarak çalınan keman da acaba, "Elektro Keman" mıdır? Veya keman da elektronik bir çalgı olarak mı anlatılmalı veya tanıtılmalıdır? Gibi soruları çoğaltmak mümkündür. Burada çok küçük bir unsur veya detaydaki bir özellik ön plana çıkarılmış asıl anlatılması gerekenler anlatılmamıştır.

Yanlış Bilgi 28- Bir başka kitapta ise AKKAŞ, Doç.Dr.Salih, Liseler İçin Müzik 1, s.63-66,Ocak3-Uzun hava ve kırk hava tanımları konusundaki yanlış bilgi ve ifadeler; Halk türkülerini bildiği gibi; ya uzun hava ya da kırk hava formunda icra edilmektedir. Bazı türküler de vardır ki her iki özelliği birden göstermektedir. Uzun havanın tanımı şu şekilde yapılmıştır ki biz de bu tanımı doğru buluyoruz; "Ölçü ve ritm bakımından serbest olduğu halde, dizisi bilinen ve dizi içerisindeki seyri belli kalıplara bağlı bulunan, konuşur gibi bir yöntemle söylenen, doğaçlama olarak icra edilen ezgilerdir." Uzun havaların

konunun uzmanları ve araştırmacıları tarafından yapılmış başka tanımları da bulunmaktadır. Konu ile ilgili daha geniş bilgi için; Süleyman ŞENEL,Türk Halk Musikisinde "Uzun Hava" Tanımı ve Bu tanım Etrafında Ortaya Çıkan Problemler, IV.Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence, Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları: 166, Seminer Kongre Bildirileri Dizisi: 36,s.287,Ank.1992. Eserine bakınız. Fakat bu tanımların hiç birinde uzun havaların ritmsiz olduğu yazılmamıştır. Ortaöğretim müzik kitaplarında ise bu konu şu şekillerde anlatılmıştır:

Yanlış Bilgi 29- "Uzun Hava: Türk halk müziğinde, dizisi ve dizi içindeki seyri bilinen, ancak ölçü ve ritm bakımından serbest(ölçüsüz ve ritmsiz) olan ve genellikle bağlama eşliğinde söylenen ezgilere uzun hava denir." AYDIN,Şinasi;Lise 1 Müzik Ders Kitabı,s.21, Küre Yayıncılık, İst., 2004. (Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 22.05.2003 tarih ve 34 sayılı karar ile 2003-2004 öğretim yılından itibaren 5 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.)

Yanlış Bilgi 30- "Uzun Hava:Türk Halk Müziğinde ölçüsüz ve ritmsiz sözlü müziklere uzun hava denir.Genellikle en çok çalınan söylenen uzun hava çeşitleri şunlardır:Divan, Ağıt, Bozlak, Hoyrat, Maya, Mani, Gurbet Havaları" AKKAŞ, Doç.Dr.Salih, Liseler İçin Müzik 1, s.28,Ocak Yayınları,Ankara.2000. (Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 15.06.1999 tarih ve 43 sayılı karar ile 1999-2000 öğretim yılından itibaren 5 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.)

Yanlış Bilgi 31- "Uzun hava, ölçüsüz ve bir kurala bağlı olmaksızın bir konu anlatan ezgilere denir." YILDIZ, Hüsnü-ÇAM, Meltem; Müzik 7,s.53,Pasifik Ders Kitapları A.Ş.,Ankara.

Yanlış Bilgi 32- "Uzun Havalara: Ölçü sayısı belli olmayan ancak, sözlü olan halk müziği ezgileridir.Uzun havalar kendi aralarında üç gruba ayrılır. a.Ağıt, b.Bozlak, c.Maya" AKKAŞ,Yr.Doç.Dr.Salih, İlköğretim Müzik 7,s.55,Ocak Yayınları, Ankara,1995.

Yanlış Bilgi 33- "...sözlü halk müziği ezgileridir...üç gruba ayrılır. Ağıt, Bozlak ve Maya. Hüzünlü bir konuyu işleyen uzun havanın arkasından söylenen ölçüsüz, ritmik ezgiye maya denir." KARKIN, Prof.Kadir, İlköğretim Müzik Ders Kitabı 7,s.68, Elit Yayınları, Ankara.

Yanlış Bilgi 34- "...Türk halk müziği eserlerinin ritmsiz (ser-best) olanlarına uzun hava, ritimli olanlarına kırk hava

denir." AYARMAN, Olcayto-AKSAN, Bülent; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 6,s.66,Özgün Mat. Sanayi ve Tic. Ltd. Şti, Ankara,2002.(Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 18.05.2001 tarih ve 133 sayılı kararı ile 2001-2002 öğretim yılından itibaren 5 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.)

Yanlış Bilgi 35- "Halk müziği, ritmsiz(serbest) olanlarına uzun hava, ritimli(ölçülü) olanlarına kırık hava denir." DÖNMEZ, Makbule; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 6,s.66,Tutibay Yayınları, Ankara,2004.

Yanlış Bilgi 36- "Türk halk müziğinin ölçülü ve ritimli olanlarına kırık hava, ölçüsüz ve ritmsiz olanlarına ise uzun hava denir." AKKAŞ, Prof. Dr. Salih, İlköğretim Müzik Ders Kitabı 6,s.70,Pasifik Yayınları, Ankara. (Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 18.05.2001 tarih ve 258 sayılı kararı ile 2001-2002 öğretim yılından itibaren 5 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.)

Yanlış Bilgi 37- "Uzun Hava:Türk halk müziğinde ölçüsüz, ritmsiz sözlü müziklere uzun hava denir. Her uzun havanın bir makamı vardır. Türk halk müziğinde makam kelimesinin karşılığı olarak 'ayak' kelimesi kullanılır. Her uzun havanın bir makamı(ayağı) olduğuna göre dizisi de vardır.....Orta, Güney ve Batı Anadolu'da yaygın olarak çalınır ve söylenir." AYDIN Şinasi, İlköğretim Müzik 7,s.69-70,Küre Yayıncılık, Metinler Mat.Ltd.Şti,İstanbul, 1996.

Yanlış Bilgi 38- "Bozlak uzun havaların, İç Anadolu, Çukurova ve Batı Anadolu'da söylenen biçimine Bozlak denir" SAYDAM;Refik; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 7,s.62,Sevgi Yayınları,Ankara.

Konunun Doğru Açıklaması: Görüldüğü gibi tanım ve açıklamaların hemen hepsinde uzun havalar ritimsiz ezgiler olarak açıklanmaktadır. Fakat yukarıda da belirttiğimiz gibi uzun havalar serbest ritimli ezgilerdir. Yani uzun havalarda ritm vardır fakat serbesttir. Bu açıklamalarda görülen diğer bir yanlış ise; ritim, ölçü ve usul ifadeleri birbiri ile karıştırılmıştır.

Bunun ile birlikte uzun havaların Batı Anadolu'da söylenen şekillerine bozlak denildiğini

biz sadece bu çalışmalarda gördük. Uzun havaların bozlak, maya ve ağıt olarak üçe ayrılması ise diğer bir yanıştır. Çünkü bunlar tür olmaktan daha çok uzun havaların Türkiye'nin değişik yörelerindeki adlarıdır.

4-Terminoloji ve kültür konusu ile ilgili yanlış bilgi ve ifadeler;

Kültür konusu ortaöğretimdeki müzik derslerinde anlatılması en kolay ve bunun ile birlikte en önemli konudur. Küreselleşme çalışmaları sonucu kültürümüzün önemli ölçüde etki altına alındığı ve yok edilmeye çalışıldığı günümüzde bu konu daha da ayrı bir önem taşımaktadır. Batının kendi hesapları doğrultusunda özellikle görsel medyayı kullanarak taraflı yayınlar yaptığı, çizgi filmler aracılığı ile okul öncesi çocuklara kadar hedef kitleyi genişlettiği de bir gerçektir. Bu bağlamda İlköğretim okullarındaki müzik derslerinde kültür konusunun müfredata koyulması son derece doğru bir düşüncedir. Bunun ile birlikte ilköğretim de her öğrenciye çalgı çalmayı veya solfeji öğretmek mümkün olamayabilir. Fakat her öğrenciye kültürün millet hayatı içerisindeki önemi, müzik kültürü ifadesinin ne olduğu, Türk kültürünün ne kadarlık bir coğrafyayı kapsadığı, siyasi sınırlarla kültür sınırlarının bir olmadığı, Türk müzik kültürünün zenginliği, gibi konuların anlatılabileceği veya öğretilbileceği düşüncesindeyiz. Fakat bu konu bazı ortaöğretim müzik kitaplarında şöyle anlatılmıştır:

Yanlış Bilgi 39-"Kültür, Bir milletin manevi özelliğini, duyuş ve düşünce birliğini oluşturan gelenek durumundaki her türlü yaşayış, düşünce ve sanat varlıklarının tümüdür." AYDIN Şinasi, İlköğretim Müzik 6,s.63,Küre Yayıncılık,Metinler Mat.Ltd.Şti,İstanbul, 1995.

Yanlış Bilgi 40-"Kültür, bir milletin manevi özelliğini, duyuş ve düşünce birliğini oluşturan gelenek durumundaki yaşayış, düşünce ve sanat varlıklarının tümüdür.....Ortak yaşayış ürünleri olan folklor ve düğünler kültür öğelerindedir." YILDIZ, Hüsnü-ÇAM, Meltem; Müzik 6,s.56,Pasifik Ders Kitapları A.Ş., Ankara. (Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 24.01.1996 tarih ve 7 sayılı kararı ile 5 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.)

Yanlış Bilgi 41-"Ülkemiz müzik kültürü içerisinde geleneksel Türk Halk Müziği örnekleri çoktur..Bir türkü öğre-nerek, türküyü kültür özelliğine uygun olarak söyleyiniz, çalınız ve tekrarlayınız. Geleneksel Türk Halk Müziğimizin seçkin örneklerini kültür özelliklerine dikkat ederek dinleyiniz. Kültür özelliklerini hissetmeye çalışınız." YILDIZ, Hüsnü-ÇAM, Meltem; Müzik 6,s.59,Pasifik Ders Kitapları A.Ş.,Ankara.

Konunun Doğru Açıklaması; Kültür; Bir topluluğun kendine özgü yaşayış ve davranışları sonucu ortaya koyduğu maddi ve manevi ürünlerdir. Yukarıdaki kaynaklarda görüldüğü gibi kültürün sadece manevi kültür (sözlü kültür) bölümü anlatılmakla birlikte, maddi kültür konusu ile ilgili herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Bize göre çok önemli ve yukarıda da belirttiğimiz gibi ilköğretim çocuklarına da anlatımı çok kolay olan bu konu, doğru anlatılamamakla birlikte kaynaklarda üç beş kelime ile geçiştirilmiştir.

Yanlış Bilgi 42-".....Atatürk bunlardan başka İstanbul'da daha önce Darülelhan adıyla müzik eğitimi yapan kurumun yeniden açılmasını istemiştir. Bu kurum daha sonra "Ankara Devlet Konservatuarı" adını almıştır." Sevim Aydın-Şinasi Aydın;İlköğretim Müzik Ders Kitabı 5, s.90,Küre Yayıncılık,İst.,2001.

Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 18.05.2001 tarih ve 131 sayılı kararı ile 2001-2002 öğretim yılından itibaren 5 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir. Konunun Doğru Açıklaması; Bu bilgi doğru değildir. 1917 yılında kurulan Darü'l Elhan 1927 yılında İstanbul Belediye Konservatuarına dönüştürülmüştür. Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, C.6,s.2896, Milliyet Yayınları. 1924 yılında Ankara'da kurulan Musiki Muallim Mektebi ise; 1936 yılında Ankara Devlet Konservatuarına dönüştürülmüştür.

Fakat yukanda belirtilen kaynakta; "Klasik Türk Müziğini, sanat yönü çok ağır olmasına rağmen, Türk halkı benimsemiştir" ifadesi oldukça düşündürücü olmakla birlikte iyi niyetli olmaktan uzaktır. Ayrıca "...okulları dahi kurulmuş..." ifadesi ise; 1826 yılında Osmanlı sarayına bağlı askeri bando ve okul örgütü olan "Muzikai Hümayun"un kurulması ile başlayan ve ilk batı müziği okulu da sayılabilecek çalışmalarından sonra, Türkiye'de Türk müziği okulunun ilk olarak 1975 yılında yani bu tarihten 150 yıl sonra kurulması bu tür düşüncelerin bir sonucudur. Bu okullar eğer çok geç kalmadan açılmış olsaydı; Türk insanının yüksek estetik ve sanat anlayışı, Türk müzik kültürünün zenginliği, geçmiş ve neyi ifade ettiği de daha iyi öğretilirdi. Böylece hiçbir ilmi dayanağı olmayan, gerçekten uzak bu sözler de söylenmezdi, yazılmazdı ve öğretilmezdi diye düşünüyoruz.

Yanlış Bilgi 44-"Halk müziğinin dedesi Dede Korkut'tur." AYDIN, Şinasi; Lise 1 Müzik Ders Kitabı, s.56-58, Küre Yayıncılık, İst., 2000. (Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 07.03.1995 tarih ve 928 sayılı kararı ile 1995-1996 öğretim yılından itibaren 5 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.) "Müzik tarihimizde ilk bilgilere Dede Korkut hikayelerinde rastlanmaktadır. Dedem Korkut, aldı kopuzu eline, bakalım ne söyledi." AYDIN, Şinasi; İlköğretim Müzik 6, s.64, Küre Yayıncılık, Metinler Mat. Ltd. Şti, İstanbul, 1995.

Konunun Doğru Açıklaması; Dede Korkut, efsanevi bir Oğuz ozanıdır. Yaşayıp yaşamadığı veya ne zaman yaşadığı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Hikayeler XIV.Yüzyılın sonları veya XV.Yüzyılın başlarında yazıya geçirildiği ileri sürülmektedir. Bu oniki hikâyede savaş, barış, düğün, dernek, ad koyma, günlük yaşam ve doğa üstü güçler hakkında Oğuz Türklerinin törelerine, ilişkin zengin bir gereç vardır. ÖRNEK, Sedat Veyis; Türk Halkbilimi, s.32, Kültür Bakanlığı Yayınları: 1629, HAGEM Yayınları: 210, Gelenek, Görenek ve İnançlar Dizisi: 20, Türk Hava Kurumu Basımevi, Ankara, 1995. Dolayısı ile Korkut Ata olarak da bilinen Dede Korkut hikâyelerinde Türk müziği tarihi ile ilgili hangi bilgilerin olduğu, Korkut Ata'nın kopuzu nasıl çaldığı, bu çalgının nasıl olduğu ve bu bilgileri hangi kaynaktan alındığı doğrusu merak konusudur. Ayrıca araştırıldığı da müzik tarihimizle ilgili geçmiş daha eskilere dayanan birçok belge veya bilgilerin bulunduğu görülecektir.

Bunlarla birlikte gerek ulusal ve gerekse evrensel anlamda yerleşmiş

olan müzik terimleri varken, "Yalın eşlik düzenlenimi, Susku, Sayımlama, Döneç, Çizek, Bölümlü tartışma, Uygü, Özenen, Özeklemek, Ritmiç, Ezgiç, Tınıç, Uygüç, İmlemeli(Nömlemeli)...vs" gibi kişilere özgü terimlerle anlatılmak istenileni anlatmaya çalışmak, bu terimlerin yerleşmesini beklemek, orta ve ilköğretim çocuklarının bunlardan birşeyler anlamasını istemek; Ne kadar doğru ve ne kadar faydalıdır? Ne getirip ne götürmektedir? Gibi soruların cevap ve yorumlarını düşünürken bu alıntılan yaptığımız kitaplardan birinin başka bir sayfasında; "Müzik öğretim yöntemlerini adlandırırken yeterince nesnel ve bilimsel davranmak, öznel ve kişiye özgü adlandırmalardan kaçınmak gerekir." İfadesinin yer alması düşündürücü olmakla birlikte sorularımıza da cevap olmuştur.

Yukarıdaki yanıtlara bakarak; Türk müziği eğitiminin yeterli ve doğru olarak verildiği, müzik politikalarının doğru olduğu ve doğru yönlendirildiği söylenemez. İlk ve Orta öğretimde müzik dersinde okutulan kitapların içerisinde konuya doğru yaklaşan yazarlar olmakla birlikte; büyük bir çoğunluğunda verilen bilgiler yanlış, alıntı yapılan bilgilerin doğruluğu sorgulanmamış, bilimsel çalışma metot ve tekniklerinden yoksun ve daha çok ticari amaçlarla hazırlanmış kitaplar olduğu görülmektedir. Bu nedenle; 1-Konular öğretilirken ilköğretim veya Ortaöğretim öğrencilerinin anlayabileceği bir dille anlatılmalı fakat kavramların içi boşaltılmamalıdır.

2-Müzik ve buna bağlı yayın politikaları gözden geçirilerek yeniden belirlenmelidir.

3- Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı kitap yayınlama ve ders kitabı olarak okutulmasına karar verme aşamasında; daha hassas ve dikkatli davranmalıdır. Gerekirse Türk müziği uzmanlarından faydalanılmalıdır.

4-Müzik öğretmeni yetiştirilen bölümlerde Türk müziği dersleri ile ilgili plan program, müfredat ve ders içerikleri tekrar gözden geçirilmelidir.

5-Küreselleşme çalışmaları göz önünde bulundurularak; kültür ve müzik politikaları yeniden belirlenerek yeni yayınlar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

ALTINAY, Yrd. Doç. Dr. Reyhan; Cumhuriyet Döneminde Türk Halk Müziği, İzmir, 2004.

AKDOĞU, Onur; Türk Musikisi Nazariyatı, Kültür Bakanlığı:1347, D.S.İ., Basımevi, Ankara.

AKKAŞ, Doç. Dr. Salih, Liseler İçin Müzik 1, Ocak Yayınları,

Ankara.2000.

AKKAŞ, Prof. Dr. Salih, İlköğretim Müzik Ders Kitabı 6, Pasifik Yayınları, Ankara.

AKKAŞ, Prof. Dr. Salih, İlköğretim Müzik Ders Kitabı 7, Pasifik Yayınları, Ankara.

AKKAŞ, Yrd. Doç. Salih; Müzik 8, Ocak Yayınları, Ankara, 1995.

AKKAŞ, Yrd. Doç. Dr. Salih, İlköğretim Müzik 7, Ocak Yayınları, Ankara, 1995.

AYARMAN, Olcayto - AKSAN, Bülent; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 6, Özgün Mat., Sanayi ve Tic.Ltd.Şti, Ankara, 2002.

AYARMAN, Olcayto - AKSAN, Bülent; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 6, Özgün Mat.Sanayi ve Tic.Ltd.Şti, Ankara, 2002.

AYARMAN, Olcayto - AKSAN, Bülent; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 7, Özgün Mat.Sanayi ve Tic.Ltd.Şti, Ankara, 2002.

AYDIN, Şinasi, Sevim Aydın; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 5, Küre Yayıncılık, İstanbul, 2001.

AYDIN, Şinasi, İlköğretim Müzik 6, Küre Yayıncılık, Metinler Mat.Ltd.Şti, İstanbul, 1995.

AYDIN, Şinasi, İlköğretim Müzik 7, Küre Yayıncılık, Metinler Mat.Ltd.Şti, İstanbul, 1996.

AYDIN, Şinasi; Lise 1 Müzik Ders Kitabı, Küre Yayıncılık, İst., 2004.

AYDIN, Şinasi; Lise 1 Müzik Ders Kitabı, Küre Yayıncılık, İst., 2000.

AYDOĞAN, Salih; Hayat Kaynağımız Müzik Ortaokul 1-2-3, Arkadaş Yayınları, Ankara.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, İnterpres Basın ve Yayıncılık A.Ş.

ÇETİNEL, Zafer; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 8, Küre Yayıncılık, İstanbul, 2004.

DÖNMEZ, Makbule; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 6, Tutibay Yayınları, Ankara, 2004.

DÖNMEZ, Makbule; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 8, Tutibay Yayınları, Ankara, 2003.

HOŞSU, Mustafa; Geleneksel Türk Halk Müziği Nazariyatı, İzmir, 1997

İ. Hakkı ÖZKAN; Türk Müziği Nazariyatı ve Usulleri, Kudüm Velveleleri, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul, 1994.

KARADENİZ, M.Ekrem; Türk Musikisinin Nazariye ve Esasları, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

KARKIN, Prof. Kadir, İlköğretim Müzik Dersi Kitabı 7, Elit Yayınları, Ankara, 2001.

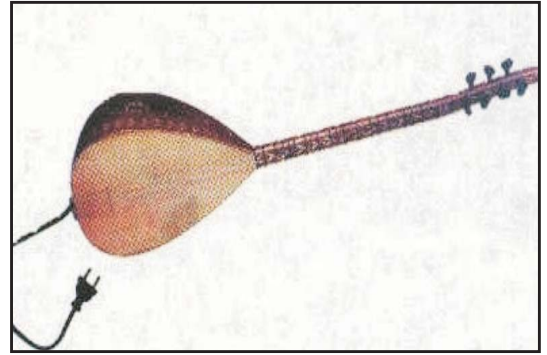
KARKIN, Prof. Kadir; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 6, Elit Yayıncılık, Ankara, 2001.

KARKIN, Prof. Kadir; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 8, Elit Yayıncılık, Ankara, 2001.

KETEN, Nazire; İlköğretim Müzik

7, Dörtel Yayıncılık, Ankara, 2000.
KÜÇÜKÇELEBİ, Evin Aylın; Uzun Havalara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları: 2926, HAGEM:334, Halk Müziği ve Oyunları Dizisi:23, Yücel Ofset Ltd. Şti., Ankara, 2002.
OĞUZ, M. Öcal; "Aşık Makamları Üzerine Bir Değerlendirme", Milli Folklor Dergisi, C.1, S.7, s.22, Ankara.
ÖRNEK, Sedat Veyis; Türk Halkbilimi, Kültür Bakanlığı Yayınları:1629, HAGEM Yayınları:210, Gelenek, Görenek ve İnançlar Dizisi:20, Türk Hava Kurumu Basımevi, Ankara, 1995.
ÖZBEK, Mehmet; Ortaokul Müzik Ders Kitabı 1-2-3, Üner Yayınları, Ankara, 1992.
ÖZBEK, Mehmet; Türk Halk Müziğinde "Ayak" Tabirinin Yanlış Kullanımı Üzerine, III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, C.3, Ankara, 1987.
ÖZTUNA, Yılmaz; Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi, C.1, Kültür Bakanlığı:1163, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1990.
SAY, Ahmet; Müzik Ansiklopedisi, C.3, s.791, Sanem Mat., Ank.,1985
SAYDAM, Refik; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 6, Sevgi Yayınları, Ankara, 2000.
SAYDAM, Refik; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 7, Sevgi Yayınları, Ankara, 2000.
SAYDAM, Refik; İlköğretim Müzik Ders Kitabı 8, Sevgi Yayınları, Ankara, 2000.
Selçuk YILDIRIM, Besim AKKUŞ, Cincüen TANRIKORUR; Ortaokullar İçin Müzik 1-2-3, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.
SUN, Prof. Muammer; Şarkılarla Türkülerle Temel Müzik Eğitimi, Yurt Renkleri Yayınevi, Ankara, 1998.
ŞENEL, Süleyman; Türk Halk Musikisinde "Uzun Hava" Tanımı ve Bu tanım Etrafında Ortaya Çıkan Problemler, IV.Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence, Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları:166,Seminer Kongre Bildirileri Dizisi:36,s.287,Ank.1992.
ŞENEL, Süleyman; Türk Halk Müziğinde "Beste", "Makam" ve "Ayak" Terimleri Hakkında, V.Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence Sektör Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları:1872, Seminer Kongre Bildirileri Dizisi:55,s.372,Ank.1997,
TOMBUL, Enis; Cumhuriyet Döneminde Türk Musikisine Devlet Müdahalesinin Hikâyesi, Musikşinas, S.8, s.72, Boğaziçi Mat., İstanbul, 2006.
TURA, Doç. Dr. Yalçın; "Türk Halk Musikisindeki Makam Hususiyetleri ve Bunların Dayandığı Ses Sistemi", III.Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Kültür ve Turizm Bakanlığı, MİFAD Yay:85,C.3,s.293, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1987.
Türk Halk Ezgileri, Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları: 181, Evren Ofset, Ankara, 1992.
UÇAN, Prof. Dr. Ali, Doç. Gökay YILDIZ, Doç. Ertuğrul BAYRAKTAR; İlköğretimde Müzik Öğretimi, T.C. MEB Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı, Ankara, 2001.
UÇAN, Prof. Dr. Ali, İlköğretimde Müzik Öğretimi, T.C.MEB Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı, Ankara, 2001.
YENER, Sabri; Müzik Lise 1, M.E.B.Devlet Kitapları 3.Baskı, Ankara, 2003.
YILDIZ, Hüsnü - ÇAM, Meltem; Müzik 6, Pasifik Ders Kitapları A.Ş., Ankara.

YILDIZ, Hüsnü - ÇAM, Meltem; Müzik 7, Pasifik Ders Kitapları A.Ş., Ankara.
YILDIZ, Hüsnü - ÇAM, Meltem; Müzik 8, Pasifik Ders Kitapları A.Ş., Ankara.
YURTOĞLU, Ö.Faruk; Müzik Ders Kitabı 6, Düzgün Yayıncılık, İstanbul, 2000.
YURTOĞLU, Ö.Faruk; Müzik Ders Kitabı 7, Düzgün Yayıncılık, İstanbul, 2000.
YURTOĞLU, Ö.Faruk; Müzik Ders Kitabı 8, Düzgün Yayıncılık, İstanbul, 1999.
ZEREN, Prof. Dr. Ayhan; Makam kavramında seyrin Önemi Hakkında "IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri", Kültür Bakanlığı, HAGEM Yayınları:166, c.3., s.379., Ofset Repromat Mat., Ankara, 1992.

Kültür Sanat Yazıları

MOTİF
HALK OYUNLARI EĞİTİM DERNEĞİ
GENÇLİK KÜLÜBÜ
VERİLEN 1980

ÇİÇEKLER ÜSTÜNE

Fatma Pekşen

I

nsanın çiçek sevdası, canlıların varoluş dönemi kadar eskidir. Başka milletlerinki nicedir bilemeyiz ama Türklerin sevdasının hayli derince olduğunun farkında-yız. Eğer öyle olmasaydı, sürmeli gözlerini çevreleyen yazmasının oyasına, yeleşiminin modeline, çorabının nakışına, bebeğinin kundağına envai tür çiçeği işler miydi Ayşeler, Fatmalar, Zeynepeler? Halısına, kilimine, tülücesine dokuyup, sanyı, maviyi, moru kırmızıyı birbirine ular mıydı tabiatın bağrında salınanlar gibi...

Eğer alâka duymasaydı, yeni doğmuş çocuğunun adına çiçek ismi verip, evini çiçek bahçesine çevirir miydi? Yasemin, İtir, Menekşe, Lale, Leylak, Zambak, Mine, Müge, Çiçek, Sümbül, Çiğdem... Ve dahi Demet, Gonca, Buket...

Sırf Gül ile başlayan dünya kadar isim vardır ülkemizde. Gülbahar, Güllü, Gülbade, Gülsafa, Gülendamlar, Gülistan, Gülnihal, Gülsün, Gülhatun, Gülbeyaz, Güldünya, Gülcan, Gülhan, Gülfem... Ağgöl, Bağdagöl, Bahtıgöl, Güllali, Gülbey gül'lü isimlerin sadece bir kaçıdır... Öyle ki çiçeksever insanımız kaç asırlık Ayşe'ye, Fatma'ya bile gül ekleyerek Ayşegül, Fatmagül etmeyi başarmıştır. İlçelerimizden Divriği'de Asiye'ye Asiğül, Vesile'ye Vesigül, Safiye'ye Safigül, Fatma'ya Fadime'ye Fatigül, Ümmühan'a Ümmügül denilmesi de, güle olan sevdadan kaynaklanıyor olsa gerek.

İnce düşünceli insanımız bahçesinde, saksısında, vazosunda rengârenk çiçeği yetiştirdiği, kokladığı gibi, mevsimi geldiğinde sümbül, fesleğen gibi kokulu çiçekleri camininin ayakta kabilik kısmına, mihrap kısmına dizerek içeriye rayiha salıvermeyi de kendine vazife

adettmiştir. Tıpkı, günlük ev işlerini yapan Hatice yengelerin, Halise hatunların ak tülbentlerinin, tepeliklerinin bir yerine, kokulu bir gülü sokuşturmayı ihmal etmemeleri, güngörmüş beylerin yakalarına bir gonca gül ilâştirip mis gibi koklayarak çarşıya gitmeleri gibi...

Evlerin ev olduğu, adına apartman denen asri hapishanelerin pervasızca şehirleri kuşatmadığı zamanların hatırası olan dünyaca ünlü Türk evlerimizin dolap kapaklarında, tavan süslemelerinde, ocak yaşmaklarında çiçeklerimizin her türüne rastlanmaktadır. Ayrıca adına çiçeklik denilen alçıdan yapılan nişlerde de türlü çeşit dallara, çiçek motiflerine tesadüf edilmektedir. İnsanımız, ince sanat anlayışı-nı, estetiği kattığı cümle eşyada, cezveden mangala, perdeden kırılente, yüzükten sandığa kadar her noktada, çiçek aşkının uç noktalarını göstermektedir.

Onca kara yağmura, onca ağaçları yerinden söken kasırgaya rağmen, hâlâ ayakta durma savaşı veren, cesurca günümüze gelebilmiş han, hamam, türbe, cami gibi Selçuki yapılar da, mezar taşlarındaki taş bezemeler de çiçekten nasibini almış birer müstesna örnektir. Yüzyıllar ötesinden hatıra kalan çinilerde, oymalarda, kakmalarda, ebrularda, hatlarda, dokumalarda, cam işlerinde, vitraylarda, çeşit be çeşit el sanatlarında çiçeklerin en nadide hallerini görmek mümkündür. Ki her birini süsleyen çiçekler hakkında ayrı ayrı kitaplar yazılsa yeridir.

Mahir ellerce vücuda getirilen bu sanat eserlerinin büyük bir kısmını artık ne yazık ki tarih denilen zaman değirmeninin dişlilerine kaptırmış durumdayız. Değişim rüzgârlarının önlenemez gidişatından nasibini alan günümüz

şartlarında, ustalar da tüketim alanı da ister istemez saf değiştirmiştir.

Hâlâ yaşayanı ile kaybolanı ile dokumuza girmiş olan çiçek sevdasına, Sivas penceresinden bakalım istedik bu yazımızda.

Anadolu'nun en ortasında yer alan nazlı Sivas, evvela, bağrında uzun zaman misafir olan karçiçekleriyle meşhurdur. Işıl ışıl ışıldayan buzlarıyla, soluk kesen soğuğuyla, havasının sert, insanın mert oluşuyla namlıdır. Tabii ki kendine has el sanatlarıyla da...

Biz seçtiğimiz konu gereği, içinde çiçek olanları ele alacağımız için, en başta meşhur Sivas halılarımızdan kimilerinin isminin Yedi Dağın Çiçeği, Eski Lalezar, Kır çiçeği olduğunu vurgulayarak giriş yapalım istedik. Dallı çiçek, toplu çiçek, çiçek bahçesi, ince dallı lalezar, karanfilli lalezar da verilen diğer isimlerdendir. (www.sivashalisi.org)

Gene ünlü dokumalarımızdan Gürün şalı modellerinin kimilerinin ismi de Sarmaşık, Çiçekyaprak olarak anılmaktadır. Şarkışla yöresi çoraplarından nakış isimlerinde de Yediçiçek, Dokuzçiçek isimleri, Sivas çoraplarından birisinde de Çelenk ismi yer almaktadır.* (1)

"Karanfil gibi oğlan"a nişanlanan "gül çubuğu" endamlı genç kızın iğneler, tığlar ve şişleriyle karyola takımlarında, narçiçeği, gül goncası, mormeneşe... hayat bulmakta, gelecek için kurulan hayallerin arasına kendi renklerini serpiştirmektedir.

Dantelden iğne oyasına, beyaz işten kanaviçeye kadar, çeşitli çeyizlik el işlerini, tiril tiril bohçalara yerleştiren Sivaslı genç kızların anaları zaten, "kız kundakta, çeyiz sandıkta" düsturuyla nicedir hazırlanmaya başlamışlardır. El emeği göz nuru dökerek kuşları, dalları, uğurböceği, kelebek gibi uçucu böcekleri, ille de çiçekleri bezlere nakşetmişlerdir.

Kaynatanın şalvarına hediye olarak işlenen karanfilli uçkurdan, nazlıağanın* çorabının konçuna kadar ince ince hesap edilmiştir zevkler ve renkler. (Nazlıağa: Yeni gelinlerin ortanca kayınlarına hitap biçimleridir. Büyükağa, küçükağa, nazlıağa gibi.)

"...Batıda geometrik şekiller, kuleler, evler, doğa figürleri kullanılırken, Sivas'ta çiçek motifleri ağırlıktadır. Gelincik, karan-fil, kardelen, gül desenleri sık kullanılır. Desenlerin her birinin adı vardır: Kartopu, dolama, sarma, bebekli, minareli, damat bayılta, kaynana çatlatan, makaslı, Ankara gülü,

gelincik, unutmabeni, elti eltiye küstü... Her desenin ayrı anlamı vardır. Desenler, kullanılan yere göre değişir..."* (2)

Kim vermiştir, ne zaman verilmiştir bilemeyiz ama yöre adlarında da çiçekli olanlarına rastlanmaktadır. Meselâ Sivas merkezdeki Çiçekli, Gültepe, Gülyurt mahalleleri, gene Divriği'de Güllüce (aynı isimle Sivas merkeze bağlı bir köy daha bulunmaktadır), Çiğdemli köyü, Sarçiçek Yaylası, Gemerek'te Çiçekoğlu, Gürün'de Çiçekyurt, Gülbucak, Güldede köyleri, Sümbüller Dağı, Koyulhisar'daki Çiçekközü köyü, Gelincik Kayası, Suşehri'ndeki Çiçekli, Menekşeli, Şarkışla'daki Sarçiçek ve Çiçekli-yurt köyleri ile Güldede Dağı, Yıldızeli'nde Nevruz köyü ile yaylası, Zara'da Güllüali köyü, çiçek adlarından nasiplenmiş bölgelerimizdendir.* (3) (Sivas belediyesinin son yıllarda yaptığı iç açıcı çalışmalardan birisi olan Aksu Parkı'nda, su üstünde yer alan yapay köprülere verilen çiçek adları da, çiçeğe olan sevdadan kaynaklanıyor olsa gerek.)

30 Ağustos 1930 tarihinde, "Sivas'a geldi tren, doğdu kızım Nesteren" notunu düşen baba, Nesteren'in Ağustos Güllü anlamına geldiğini bilerek koymuş olmalıdır. (Bu çocuğun, meşhur kalemler-den Rauf Tamer'in kız kardeşi olduğu söylenmektedir)

Sevgilinin dudağını "Bir kızıl goncaya" benzetip, endamına "Papatya gibisin, güzel ve ince" yakıştırması yapan, kemeçe/tabancasının sapını gülle donatmaya kalkan insanımızın diline ninni olan ezgilerin ekserisinde çiçekler konu edilmiştir.

Bu yüzden olsa gerek, halk müziği alanında hayli güçlü olan yöremizde, birçok da çiçekli türkü yer almaktadır. İlk aklımıza gelenlerden, "Açıl m'ola şu Sivas'ın gülü yaprağı", "Açıl mor menevşem bahar eriştii", "Çiğdem derki ben âlâyım", "Değirmen üstü çiçek", "Gül menekşe senden almış kokuyu", "Güller bitmiş viraneler yurdunda", "Sökün ayı geldi çiğdemler bitti", "Yörü bire Çiçek Dağı" türkülerini sıralayabiliriz.

Çiçekler, karların arasından başını uzatan kardelenler ile hayata merhaba demektedir Sivas topraklarında. Elbette bahar habercisi olan kardeleni nevruz, çiğdem, nergis gibi başkaları da takip edecektir çok geçmeden. Yabancı olanıyla, ekimi dikimi yapılanıyla, çeşitli kullanım alanlarıyla ülke genelinde önemli bir yekün tutmaktadır bu gönle ve göze hitap eden canlılar topluluğu.

Doğumlarını, düğünlerini, diğer mühim olaylarını "Zemherinin

ortasıydı", "Abdul Beşiydi", "Koç katımı zamanıydı" sözleriyle hafızalarına nakşeden bilge insanımız, yüzyılların verdiği tecrübeyle 21 Mart'ta, "Nevruz Bayramı-İlkbaharın Gelişi" diye saymaya başlamaktadır sıcak günleri de. 5 Nisan'a "Çiçeklerin Açma Zamanı", 23 Nisan'a "Lale Zamanı", 4 Mayıs'a "Çiçek Fırtınası", 17 Mayıs'a "Gül Mevsimi", 6 Haziran'a "Güllerin Açma Zamanı" demektedir.

Vakti gelince tabiatı pür gibi donatan nebatatın Sivas yöresinde yetişenlerinin hayli çeşidi bulunmaktadır. En baş sırayı çiçeklerin şahı olan, Hz. Muhammet'in (S.A.V.) remzi olarak bilinen gül ağacını, daimi âşığı da bülbül olarak bilinmekte, eli kalem tutanlarca yazılara, şiirlere mevzu edilmektedir.

Gülün, Divriği'de şişirat, Zara'da şikiraf olarak tanınan, yaygın ismiyle kuşburnu olarak bilinen yabanisi de apayrı güzellik sergilemektedir. Bahar aylarının bu albenili ağacı, en az çiçeklerinin alımlılığı kadar, ezmesi, şurubu, çayı yapılan kırmızı meyveleri de meşhurdur.

Ağaçlarla birlikte dağı taşı envai çeşit renge beleyen çiçeklerin ilk akla gelenleri şu şekilde sıralanabilir: Çobandöşegi, Katırtırnağı, Koyungözü, Peygamberçiçeği, Gülhırı/Hatmi, Gelincik, Sümbül, Lale, Papatya, Yalancı çiçek, Essah çiçek, İspirim, Eşek gülü, Kılıç çiçeği, Ahra çiçeği, Menevşe, İveyik çiğdemi, Peygamber düğmesi, Katırcın, Aleyçır, Yılanyastığı, Arı Çiçeği, Döğün Çiçeği, Kedi Menekşesi...

Yabancı bitkilerden olan nergis, nevruz, çiğdem çiçekleri, çeşitli renkleri ile ilkbaharda çocukların, gençlerin hem göz zevklerini okşamakta, hem de ağızlarını tatlandırmaktadır. Kazgıç adı verilen bir iki kanşlık değneklerle topraktan, kökleri incitilmeden çıkarılmaktadır.

Eski zamanlarda, köylerde, mezralarda, yıllardır yolu gözlenen Yemen gazisi gibi, susuzluktan dudakları kavrulmuş bir garibin su beklentisi beklenmektedir nevruzun ilk çıkışı. Çünkü onun gelişiyse hayat bulmaktadır toprak.

"Papatya, gül, nergis, çiğdem, zambak... Hepsinin bir türküsü, şiiri, şarkısı vardır da nevruz en unutulmuşudur çiçekler arasında. İnsanların vefasızlığına rağmen yine de küsmez nevruz ve her bahar açar sessizce ıssız yamaçlarda. Bilir ki o yüzünü güne dönmeden bahar gelmez, ibibikler ötmeyiz, yeryüzü yeşermez. Tüm çiçeklerin rengi önce onun yapraklarında selamlar dünyayı."

"Diğer evlerde durum nasıldı bilemiyorum ancak bizde nevruz yemeği hazırlamak adettendi. Nevruz

yemeğine dışarıdan kimse davet edilmez, hane halkı kendi arasında yerdi. Evde eli ayağı tutan büyük küçük herkes bir vazife alırdı bu yemeğin hazırlanması için. Tandır yakmadan tutun, çay için tatlı su getirmeye kadar kişi sayınca vazife çıkarılır ve işler büyük bir keyifle yapılırdı. Süzme bulgur pilavı, patates mihlaması, hoşaf ve sini bağlaması, düğün ve bayramlar dışında ancak navruz yemeğinde bir arada bulunurdu.”

“Navruzdan az bir zaman sonra, kısa bir süre toprağı süsleyip kayboluveren çiğdem boy verirdi bayırlarda. Ki köylerde görev yapmış her öğretmenin kitaplarından birinin arasında, eli ayağı çamur içinde, yüzleri al al çocukların armağanı kurumuş bir navruz çiçeği, ya da çiğdem mutlaka vardır.”*(4)

“Çiğdem derki ben âlayım, yiğit başına belayım” dizeleriyle Âşık Veysel’in sazının nağmelerine de konu olan bu alımlı ve bir o kadar da kırılğan olan çiçek, sadece süslemekle kalmamıştır. Hatıra olarak kitap-defter arasına da girmiştir, ilaç olarak şişeye de.

Çiğdem, eski dönemlerde ilaç olarak kullanıldığını şu satırlardan anlamaktayız: Cizvit Rahibeleri, baharda kırlara çıkarak ilaç yapımında kullanılmak üzere çeşitli bitkiler toplarlarmış. Hatta yörede çok yetişen ve çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılan çiğdem türü “Crocus ancrenris”in (Ankara Çiğdemi) soğanlarının Albert Hubbard tarafından Amerika’ya gönderildiği bilinmektedir.

(Albert Hubbard, eşi Emma ile 1873 yılında ülkemize gelip çeşitli çalışmalar yapıp, günlükler tutan bir Amerikan misyoneridir.)* (5)

İçinde bulunduğu her durumu değerlendirmeyi beceren insanımız, yıllar yılı kabak çiçeğinden papatyaya, menekşeden hindiba çiçeğine kadar pek çok yenilesi bitkiyi aş edip sofrasına çıkarmayı becermiştir.

Elbette bu durum Sivas mutfağında da aksetmiştir. Ocaklarda, şimdiki sınırlarımızı aşır, geniş bir coğrafyada bilinip yapılan, asırlardır taviz verilmeden şerbetlerin sultanlığını koruyan gül şerbeti de kaynamaktadır, gül reçeli de. Fazla yaygın olmamakla birlikte akzambaktan elde edilen reçelin kokusunu, lezzetini tencereyi karıştı-rıp, kokusunu ciğerlerine çekene sormak lazım gelir.

Çiçekli tatlarımızın başında hiç şüphesiz ihlamur gelmektedir. Soğuk algınlığına ilaç olarak, kaynar süte bastırılıp demlenen herdemgüzeli/ebegümece çiçeklerinin, hatmilerin, papatyanın kurutulmuşu da onu takip etmektedir. Divriği yöresinde tütreykaynana diye bilinen, ekin tarlalarının arasında gelin gibi salınan mor çiçek/sütlü çiçeklerin kurutulmuşu ile yöremizdeki çorbalar renklenmekte, damak tadına tat eklenmektedir. Mor çiçekten, aynı gülden yapılan gibi reçel yapıldığını da unutmamak gerekir.* (6)

Gene ilkbaharda duvar diplerinde açmış menekşeler ile kahve ve çayların çeşnilendiğini, gül yapraklarıyla nefasetine nefaset eklenen çayların, sütlerin Divriği bahçelerini şenlendirdiğini atlamadan geçmeyelim.* (7)

Komşu ilçelerde de bilinen bu güllü çayın şöyle bir de hatırası bulunmaktadır:

“Atatürk, 1919 Haziranında Sivas’tan Erzurum’a giderken, 28 Haziranda Zara’ya da uğrar. Yanında Sivas delegesi Fazlı Bey de vardır. (Fazlullah Moral) fazlı beyin yeğeni, Şeyh Seyfettin Efendi’nin kızı Hacer Hanım da Zara’da evlidir. Hacer Hanım, o gün ev işini bitirmiş, yorulmuş, kendisine çay demlemiş, içine gül yaprakları atmıştır. Tam içecekten kapı çalınmış, Atatürk, Fazlı Bey ve yanındakiler içeri girmişlerdir. Hacer Hanımın çayını içen Atatürk, teşekkür ettikten sonra, “Kızım Hacer, senden nice nice Hacerler, Aşşeler, Fatmalar yetiştirmeni istiyorum. Bu zor günlerimizde içimizi ısıtsınlar, bize güç versinler, memleketi yeniden inşa edelim.”

Atatürk bu güllü çayı hiç unutmamış, bir gün Fazlı Bey’e şöyle söylemiş: “Zara’ya, o gül kokulu çayı içmek için gitmek isterim”*(8)

Yıllar önce değerli Sabiha Tansuğ’un “Türklerde Çiçek Sevgisi ve Sümbülname” adlı eserinde, Sivas, Yıldız Dağı eteklerinde büyümüş Gülay hanım isimli bir Sivaslının hatıralarını okumuştum. İsmi anlattıklarıyla müsemma olan hanımın naklettikleri enteresandı doğrusu. “Yıldı bir açan pembe, kokulu yalınkat gülleri kalbura veya sepete atıp kuruturlardı. Kurumuş gül yaprakların küçük yastıklara doldururlardı. Böylece hazırlanan gül yastıkları, baş yastığımızın ya altında, ya da üstünde dururdu. Mıs kokulu uykular çekerdik.”

“Taze tereyağı basılırken arasına kat kat gül döşenirdi. Ekmeğimize sürerken tereyağı gül kokardı. Gül reçeli, gül şurubu, gül suyu evimizden hiç eksik olmazdı. Saç yıkamak için kullanılan kili bile gülle basarlardı”*(9)

(Aynı kitapta, İzmir-Karaburun’daki bir gelenekten söz ediliyordu. Açtığı zaman toplanıp kurutulan okka güllü yapraklarının minik keselerde saklandığı, düğünlerde yapılan gelin sütlaçlarında ufalanarak kullanıldığı yazılıyordu. Her kâseye birer dal altın varaklı taze karanfil saplanarak ikram edilirmiş. Ayrıca Ege’nin birçok yerinde ise gül topları yapılıyormuş. Bahar aylarında toplanıp bir havana konulan katmer güller, karanfil, damla sakızı ve tarçınla dövülüp macun haline getiriliyor, minik toplar halinde kurutuluyor, muhallebi, sütlaç, hoşmerim gibi tatlılara kaynarken birer top atılarak, nefis bir tatlı elde edilmiş.)

Gürünlü ozan Lâyıkî’nin, kendi ilçesine yazdığı bir güzellemede de yağlara sinen çiçek usaresi şu satırlarla anlatılmıştır:

Bülbül öter bahçesinde bağında,
Boz koyunlar otlar yüce dağında,
Lale sümbül kokar taze yağında,
Ne güzel yayladır ili Gürün’ün.

Ahmet Özdemir*(10)

“Ol” diyenin emriyle olan tabiatın cömert nimetlerinden, pek çok şekilde yararlanılmaktadır. Zengin bir toprak üstünde yaşadığımız gerçeğinden hareketle, yurdumuzun birçok yöresinde yetişen otların gerek mutfağımızda, gerek kozmetik sanayinde, gerekse ilaç olarak birçok nimetini görmekteyiz. Bu otlar, her biri ayrı renk, ayrı ebatta olup, daha çok kırsalda yaşayanlarca yakından

bilinip, tanınmaktadır. Mesela baharın ilk çiçeklerinden olan çiğdem çiçeğinin çiğ çiğ yenilmesinden ayrı olarak, yumrularından da çiğdem sütlüsü pişirilerek yenilmektedir.

İşte bu çiçeklerden olup, başka yerlerde başka adlarla anılan güveyotundan ise Sivas bölgesinde iki ayrı şekilde faydalanılmaktadır. Birincisinde yaz boyunca etrafını nefis kokulara garkeden güveyotları toplanıp kurutulularak minik desteler halinde çamaşırların, özellikle de güveyotların çamaşırlarının içine serpiştirilmektedir. Ki hem güzel koksun, hem de güve yaklaşmasın. İkincisinde de çorbalara, dolmalara katılarak enfes tatlar elde edilmektedir.

Yurt genelinde efelek, efelik, labada, lavi gibi adlarla bilinen evelik, bahar aylarının yeşil güzellerinden birisi olarak çeşitli türde yemekler olarak çıkmaktadır Sivaslının karşısına. Sarması, pilavı, yoğurtlusunu... Bir de tohuma durmuş çiçeklerinden elde edilen evelik çayı vardır ki rengi bile tek başına yeter; ilaç olma özelliğinin dışında.

Gene sınır tanımayan çocukların damak zevklerinden bir diğeri de, arı vızıltıları eşliğinde ayva, akasya çiçeklerinin usarelerini emerek yemeklerdir.

Tabiatla iç içe olan insanımız ister istemez bu doğal güzellikleri sözlü kültürlerine de aksettirmişlerdir. Hayat telaşının kargaşası içinde hazırcevap olmayı gerektiren hallerde bilgeliklerini ortaya döken insanımız, sayfalar dolusu manaya denk gelebilecek sözleri, birkaç kelime ile özetlemektedirler.

Atasözleri

Arı bal alacak çiçeği bilir

Bahar çocuğu gülle, güz çocuğu külle oynar

Bir çiçekle yaz gelmez

Bümbülük de misafir, harlamış da (Bümbülük: Gonca. Harlamış: Tam olarak açılmış gül)

Çiçeği burnunda

Çiçek gibi (Temiz)

Çiğdem gibi (Düzgün dişler için söylenir)

Dikensiz gül olmaz

Gitti gül gitti bülbül, ister ağla ister gül

Gül çubuğu gibi (Genç, inceyağız delikanlılara denir)

Gül yağıyla yağlıyor, çakırdikeni ile dağlıyor

Gülü seven dikenine katlanır

Gülünce güller açmak

Her adam bir olmaz, her çiçek gül olmaz

Karanfil dalı gibi

Üstüne gül koklamamak

Vurduğu yerden gül bitirmek

Yüzüne gül suyu (Af edersin anlamında)

Zemheride gül koklamak

Zibillikte (Çöplükte) bitmiş de gül bitmiş

Bilmeceler

Altın tabak, sini göbek (Ayçiçeği)* (11)

Boyu var fidan gibi, eğilir sultan gibi (Ayçiçeği)

Çalı dibinde mum yanar (Çiğdem)

Yer altında tunç düğme (Çiğdem)

Karşıdan bir ay doğmuş,
Ayı görenler olmuş,
Anası kundaktayken,
Kızının kızı olmuş (Gül)
Eştım eştım kum çıktı
Kumdan minare çıktı
Bildir ki yiten oğlan/oğlan
Bu yıl karşıma çıktı (Nevruz)

Ninniler:

Canından çok sevdiği torununu,
"gülüm sümbülüm", "Ali'min Ali'si,
balımın balısı, gülümün gülüsü",
"yeşil tarla yemliği, ıssız evler şenliği",
"Dumluca lalesi, irahat lokum,
Adıyaman pambuğu" diye seven
nineler, uyku zamanı gelince de çeşitli
güzelliğindeki ninnilerle "çarşıdan
alınmaz, mendile konulmaz, tadına
doyulmaz"ın bağına salıverirler.

Nenni dedim yatasın
Kızıl güle batasın
Kızıl gül bir ağaçtır
Duldasında yatasın

Nenni desem dağlar uyur
Dağlarda laleler büyür
Benim yavrum şimdi uyur
Nenni yavrum nenni nenni

Ağıtlar

Genç bir geline yazılan ağıttan örnek:

Sarı çiçek ile sarardı dağlar
Kırmızı gül ile morardı dağlar
Eşinden ayrılan böyle mi ağlar*(12)

Çocuk oyunlarında

Kızların bacak arasından geçirerek oynadıkları top oyununda, şu sözler söylenmektedir diğerlerinin yanı sıra:

Bir çiçek, iki çiçek, üç kelebek
Dört çiçek, beş çiçek, altı kelebek

Yedi çiçek, sekiz çiçek, dokuz kelebek

On kelebek, kon kelebek

Efsaneler

Gül ile Nevruz Efsanesi: Nevruz bir erkekmiş ve sevgilisi Gül'e âşıkmiş. Her bahar gelişinde kayaların üzerinde çiçek açar, Gül'ün yollarını beklermiş. Ne yazık ki Gül gelmediği gibi güneş de onu yavaş yavaş kavurmaya başlamış. Durumu göttikçe kötüleşen Nevruz, adeta inlercesine şöyle seslenirmiş:

-Güül!... Güül!... Bak sarardım soldum, neredesin?

Gül, Nevruz'un bütün bu inlemelerini duyar, ancak henüz yaz gelip açamadığı için cevap veremezmiş.

Nevruz her bahar çiçeklerini açıp, olanca güzelliğiyle süslenerek sevgilisi Gül'ün yollarını beklermiş. Ancak farklı zamanlarda açtıkları için, bir türlü buluşamazlarmış.

Baharın başında, Nevruz çiçeklerinin solmasına yakın bütün derelerden, kayalıklardan aynı ses yükselir-miş:

-Güül!... Güül!... Bak sarardım soldum, neredesin?

Gül Perileri: Bir gün bir hanım bahçesinde otururken bir ağlama sesi işitir. Bu bir bebek ağlamasıdır. Bebeğin nerde olduğunu anlamaya çalışan kadın, güllerin dibinde bir bebek kundak görür. Merak içinde bebeği kucağına alacakken, dünyalar güzeli bir anne gelir. Üzerinde beyaz bir elbise olan anne, "bırak çocuğumu" der. Kadının, bebeğine bir şey yapmadığını görünce de mahcup olur. Kimi zaman bebek ağlaması, "anne" sesi, kimi zaman da annenin ninnilerini işiten kadın, gül ağacının dibinden salâvat okumadan geçmez. Özellikle yatsıdan sonra geçilirken dua okunması gerektiğine inanılır.

Nergis : Hz. Muhammet'in (S.A.V.) kızı Hz. Fatma, çocuklarından birine hamiledir. Aşerdiği için de canı yumurta ile yeşil soğan istemektedir. Bu durum babası Hz. Peygambere ayan oluyor. Çarşıdan soğan ile yumurta alıp getiriyor, kızına veriyor. Verirken de, "Kızım yumurtayı haşlayıp, yarım Sultan Nevruz'a çıkın ve orada yiyin" diyor. Hz. Fatma, babasının dediklerini yapıyor ve ertesi gün birlikte kıra gidiyorlar. Babası kızına, biraz sonra yediklerini kusacağını söylüyor. Gerçekten de biraz sonra Hz. Fatma yediklerini bir kenara çıkarıyor, oradan hoş kokulu güzel bir çiçek açıyor. Bunun adını nergis koyuyorlar. *(13)

Sivaslı Şairlerde Çiçek Sevgisi

Hasretini, özlemine, kırgınlığını, dargınlığını dağa bayıra, çiçeğe böceğe anlatmayı, onlarla dertleşmeyi gelenek haline getiren duyarlı insanımızdan bol bulunmaktadır Sivas topraklarında. Kendi hemcinsleriyle konuşmaktansa, dinleyip de cevap veremeyenlerle hemhal olmayı yeğlemiştir ozanlar diyarının eli kalem tutanları. Aşağıya aldığımız birkaç dizede bu açık açık görülmektedir:

“Sarı Çiçek” ismini verdiği bir kıza âşık olup kavuşamayan ozanımız Âşık Kul Gazi şiirinde, çiçekleri benzettiği sevgilisini şöyle dile getirmektedir:

Aydınlanmaz Bahtım Sensiz

Sarım, çiçekler eşisin,
Bahar ve yaz neşesisin,
Sen ufkumun güneşisin,
Aydınlanmaz bahtım sensiz.

Lale gözün, sülün kaşın,
Işığı senden güneşin,
Beyaz papatyalar döşün,
Kıymetini bilmez densiz.

Uzun boy gelincik denği,
Yâr kokun yasemin sanki
Bakışların öyle can ki,
Batar bağırma apansız.

Dalgalanır efil efil,
Zülûflerin top karanfil,
Çiğdem yanak cana kefil,
Eylar aşkıyı gümansız.

Gazi bülbül, sen gül gibi,
Şuh belin şıvgın dal gibi,
Olamayız biz el gibi,
Ne ben sensiz, ne sen bensiz.* (14)

Nergis

Çiçeklerin ser-efrâzı
Cümlesinden âlâ nergis
Bağın bahçenin şahbazı
Hüsnü yek dü bâlâ nergis

Sandır çiğdemden donu
Arzulamış ireyhani
Bülbül sever gülistanı
Diler ki açıla nergis

Hoş severim erguvanı
Fesleğen canımın canı
Arzulamış yasemeni
Hasret dürür güle nergis

Derviş Ali'nin virdinde
Hayali kaldı derdinde
Yalınız düşmüş yurdunda
Sunulmuştur ele nergis

Derviş Ali * (15)

Gel

Hasretine artık dayanamıyorum
Dağlara boz duman çöker çökmez gel
Baharda canlanır bizim buralar
Çiğdemler, nevruzlar kokar kokmaz
gel

Bekir Güzeldağ * (16)

Yaz Ayları Gelince

Evvel bahar yaz ayları gelince
Kızılırmak kenarını sel alır
Mor menevşe bitip boynun eğince
Dost dostuna nergis sunar, gül alır
Er Mustafa * (17)

Güzel Sivas'ım

Lalesi, sümbülü, kokusu güzel,
Ağızlık, yemeni, çakısı güzel,
Halısı, kilimi, dokusu güzel,
İftiharla sergi serer Sivas'ım
Talip Kılıç * (18)

Sivas

Bahar gelir, güller açar yaz olur.
Gün dolanır, solar yaprak, güz olur,
Zemheride ayaz olur, buz olur
Çetin yoldur Seyfe Beli Sivas'ın.

Güz gelince ötmez olur bülbüller
Çiğdem, mor menekşe, lale sümbüller
Yavaş yavaş solar açılan güller
O zaman görünür keli Sivas'ın.

Kâhyâoğlu der ki dağlar içinde,
Pırıl pırıl sular çağlar içinde,
Mor menekşe, sümbül bağlar içinde,
Açınca gör gardaş gülü Sivas'ın.
Kâhyâoğlu. Ali Atar * (19)

Sivas'ta

Mereküm, Gardaşlar, Seyfebeli'ni
Çıkıp nazar ettim Sivas elini
Lale, sümbül, mor menevşe, gülünü,
Arı bulur, bala katar Sivas'ım.
Halil Topçu * (20)

Manilerde Çiçekler:

Karanfil ektim taşu
Bitmedi kaldı kışa
Kız seni alacaktım
Askerlik geldi başu
Gidene bak gidene
Boyu benzer fidana
Fidanı bir gül sandım
Koku salmaz odama
Haydi gidelim haydi
Çiçekli yaylalara
Sen de güzelim diye
Bakarsın aynalara
Misk-i gülüm kalburda
Çok iş vardır sabırda
İkimiz bir ölelim
Çift koysunlar tabuta
Gül nerde bülbül nerde
Gülün dalları yerde
Mevlâm bizi ayırmış
Her birimiz bir yerde
Bahçelerde tek lâle
Meylim düştü o yâre
Boynumda zincir olsa
Elim yetse tek yâre

Mendil aldım onbeşe
Yıkadım serdim taşu
Senin yârin gül ise
Benim yârim menekşe

Gül dalı pürlenir mi
 Dibi gübürlenir mi
 Yâri yakın olanın
 Mendili kirlenir mi
 Kapı önü sekili
 Gül ü reyhan ekili
 Dünyada güzeller çok
 Gönülüm sende bekili
 Çalı dibi meşeli
 Uçları dört köşeli
 Dünkü gülleri almış
 Kokuyor menekşeli
 Mektubum dört köşeli
 İçinde gül döşeli
 Her zaman ağlıyorum
 Senden ayrı düşeli
 Gülüm unutmam seni
 Erde kurutmam seni
 Aradan yıllar geçse
 Gene unutmam seni
 Karşıda gördüm seni
 Gül iken derdim seni
 Öpmeğe kıyamazken
 Yâd ele verdim seni
 Ocağa sürdürüm çayı
 Oğlan karanfil dalı
 Gören maşallah desin
 Kimin var böyle yâri
 Karanfilin filizi
 Kim bilir kalbimizi
 Bütün dünya bir olsa
 Ayramaz ikimizi
 Köprüünün altı çiçek
 Bu çiçek biçilecek
 Asker abim gelince
 Şerbetim içilecek
 Bahçelerde şakayık
 Ne sarhoşum ne ayık
 Yedi türlü bahçe var
 O da sana ilâyık
 Bahçelerde sarmaşık
 Kalbim sana dolaşık
 Alacaksın al beni
 Ben sana oldum aşık
 Karanfil ocak değil
 Üstü tomurcak değil
 Seveceksen içten sev
 Gönül oyuncak değil
 Karanfil kurutmadım
 Yâr seni unutmadım
 Hatırını saydım da
 Üstüne yâr tutmadım
 Çubuk getir yakayım
 Boynuna gül takayım
 Yarın gelmiş diyene
 Koçu kurban yıkayım
 Altın kapta şekerim
 Üstüne gül ekerim
 Bu dünyanın kahrını
 Senin için çekerim
 Karanfil teni yârim
 Ağlattın beni yârim
 Dünya dolu yâr olsa
 Severim seni yârim
 A benim mor çiçeğim
 Pek geldi görecekim
 Sanma ki ben vazgeçtim
 Derdinden ölecekim
 Gonca idim gül oldum
 Boy attım sümbül oldum
 Bir dil bilmez kuş idim
 Okudum bülbül oldum
 Karanfil oylum oylum
 Geliyor sine boylum
 Sine boylum gelişim
 Şen olur benim göynüm

Karanfilin alından
 Koparmazlar dalından
 Güzeller cömert olur
 Zekat verir malından
 Bir ay doğar meşeden
 Yârim çıktı köşeden
 Rengini gülden almış
 Kokusun menekşeden
 Sümbül ağlar
 Lâle yok sümbül ağlar
 Bugün bir bağa girdim
 Gül güler bülbül ağlar
 Karanfilim deste yâr
 Ettin beni hasta yâr
 Kaşın kemane benzer
 Ruhlerin gül deste yâr
 Çiçeğin gözü vardır
 Eğrisi düzü vardır
 Değmesin bize nazar
 Herkesin gözü vardır
 Gül dibinde kor olur
 Bülbül güle zar olur
 Hasreti uzun süren
 Dünyası zindan olur
 Mani bilirim almış
 Güle zencefil katmış
 Şu benim nazlı yarım
 Şoğuk yatakta yatmış
 Gül ektim hardal oldu
 Açıldı dal dal oldu
 Tez büyü emmim oğlu
 Düşmanlar kol kol oldu
 Karanfil oyulur mu
 Güzele doyulur mu
 Güzeli seven yığıdın
 Kolları yorulur mu
 Karanfilim kırmızı
 Yavru çok yaktı bizi
 Beni mecnun eyledi
 O yârin kara gözü
 Çekmecemin kilidi
 Üstünü gül bürüdü
 Yol gözleye gözleye
 Cahil ömrüm çürüdü*(21)

Çeşitli İnanışlar:

Cinsiyet Tahmini: Eğer çevrede hamile bir kadın varsa, nevrusun çiçeği koparılır. Sap kısmından tutulup ters çevrilir. Bu vaziyette çiçek başparmak ve işaret parmağı arasında ovalanarak döndürülür. Bu ovalama esnasında şu sözler söylenir: "Kuzla kuzla kuzunu yeyim, dere tepe düzünü yeyim, oğlan mısın kız mısın, kuzla kuzla gözünü yeyim"

Biraz sonra çiçek çeneğinden kurtulup yere düşer. Eğer üç çatal olan taç yaprağı üstüne düşmüşse ve dik duruyorsa oğlan, yan düşmüşse kız bebek doğacağına inanılır. (22)

Papatya çiçeğini sol eline alan gençler, sağ elleriyle "seviyor, sevmiyor" diyerek tek tek beyaz yaprakları koparıp kendince sevdiceği hakkında tahminde bulunmakta-dır. Yahut da "geçtim, kaldım" diyerek kritik durumda olan derslerinin neticesini öğrenme yoluna gitmektedir.

Gene, özellikle de bahar aylarında şehrin kıyısında bir yere

Kaynakça:

- 1- Kutlu Özen. (Sivas Yöresi Geleneksel El Sanatları. Sayfa:99-100. Kitapevi-2008 İstanbul)
- 2- Zehra Y. Göktaş. (Eskimeyen Güzellikler. Sultanşehir Dergisi. Sayı. 2. Sayfa: 100-105. 2007 Sivas)
- 3- İbrahim Yasak-Ahmet Kaleli. (Sivas İli. Seyran Yayınları-1988 Sivas)
- 4- Hüseyin Kaya. (Anılar Defterinde Navruz Yaprağı. Hayatağacı Dergisi. Sayı: 10. Sayfa: 102-103. 2008 Sivas)
- 5- Müjgân Üçer-Adnan Mahiroğulları. (Amerikan Hastanesi. Hayatağacı Dergisi. Sayı: 4, Sayfa: 68-72. 2004 Sivas)
- 6- Müjgân Üçer. (Anamın Aşu Tandırın Başı. Sivas Yemekleri. Sayfa:135-136. Kitapevi-2006 İstanbul)
- 7- Müjgân Üçer-Fatma Pekşen. (Divriği'de Mutfak Kültürü. Sivas Hizmet Vakfı Yay. 2001 Ankara)
- 8- Müjgân Üçer. (Hacer Hanımın Güllü Çayı. Anamın Aşu... Sayfa:715. Kitapevi-İstanbul)
- 9- Sabiha Tansuğ. (Türklerde Çiçek Sevgisi ve Sümbülnâme. Akbank Yay. 1988)
- 10- Ahmet Özdemir. (Cönklerden Günümüze Halk Şairlerimiz. Veli Yay. 1993)
- 11- Murat Türkyılmaz. (Suşehri Folkloru. Önder Matbaacılık. 2004 Ankara)
- 12- Müjgan Üçer. (Atalar Sözü Yerde Kalmaz. İstanbul 1998)
- 13- Kutlu Özen. (Sivas Efsaneleri. Dilek Ofset Matbaacılık. 2001 Sivas)
- 14- Aşık Kul Gazi. (Sıla Gözleri. Sivas Belediyesi Kültür Yay. 200 Sivas)
- 15- 16-17- Alim Yıldız. (Sivaslı Şairler Antolojisi. İstanbul Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Yay. İstanbul 2003)
- 18- 19-Doğan Kaya. (Âşıkların Diliyle Sivas. Sivas 1000 Temel Eser. Sivas 2006)
- 20- Yavuz Bülent Bakiler. (Sivas'a Şiir. Sivas/Zara Karacahisar Köyü Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yayını:1 İstanbul 2002)
- 21- Sivas Maniler Hazinesi. Müjgân Üçer-Fatma Pekşen-Murat Türkyılmaz. (Yayına Hazırlanıyor)
- 22- Kadir Pürlü. (Sivas'ta İlbeyi Türkmenleri. Sivas Belediyesi Kültür Yay. 2002 Sivas)
- 23-Fatma Pekşen. (Ağaçlar Dile Gelse. Yeşil Divriği Gazetesi'nde tefrika edildi. 2007 Divriği)

HALK TİYATROSUNDA KÖSE (KOSA)

Ekber YEŞİLYURT

Sanat Yazarı - Ressam

H

alk kültüründe tiyatro kavramı, ülkemizde çok tartışılmış olan kavramlardan biridir. Ne kadar tartışılırsa tartışılsın, halk kültüründe yerini koruyacaktır. Ancak iletişimin hızla yaygınlaştığı çağımızda modern toplumların yerel topluluklar üzerindeki baskısı ile de azda olsa erozyona uğratacağı kaçınılmazdır.

Halkın içinden çıkan ve halkın tiyatrosu, halka mal olmuş temaşa sanatı tiyatral oyun, tiyatro, orta oyunu, tentene..., yöresel adı ne olursa olsun bunlarla kalıcılık sağlayacaktır.

Bu çalışma içinde yer alacak olan halkın bir tiyatral oyunu kosayı anlatmaya çalışacağım. Aras Nehri'nin suladığı topraklarda binlerce yıllık tarih ve kültür yatmaktadır. Bingöl'den kalkan Aras, Hazar'da son buluncaya kadar Türkiye, Nahçıvan, Ermenistan, İran, Azerbaycan'dan geçerek Hazar Denizi'ne dökülür. Aras nehrinin geçtiği güzergah da yer alan yüzlerce köyde de bu yöre halkı tiyatral gösterileri yapar, bunlardan biride İğdir'ın Hakmehmed köyünde yapılan, halk tiyatral oyunlarından, kosayı anlatacağım.

Kutsal kitaplarda belirtildiğine ve bazı rivayetlere göre, Nuh'un gemisi Ağrı dağının tepesinde bir yere oturur. Cudi'ye (Ağrı Dağı'nın da bir tepe adıdır.) oturduğu zaman Nuh Peygamber güvercini bırakır, güvercinin zeytin dalını getirdiği yerin adı Sürmeli Ovası olan İğdir'dır.

Üç ok ve bozok adları ile iki ana kola ayrılmış olan oğuzlar, daha sonraki devirlerde, dokuz oğuz, altı oğuz, üç oğuz adlarında boylara da ayrıldılar.

Oğuzlar, 24 boydan meydana gelmiştir. Bunlardan on ikisi bozok, on ikisi üçok koluna bağlıdır. Tarihçiler hazırladıkları cetvellerde Oğuz boylarının adlarını, sembollerini ve ongunlarını (armalarını) göstermişlerdir.

Buna göre;

Bozoklar; Kayı, Bayat, Alka Evli, Kara Evli, Yazır, Dodurga, Döğer, Yapurlu, Avşar, Beydili, Kızık, Kargın

Üçoklar ise; Bayındır, Peçenek, Çavuldur, Çepni, Salur, Eymur, Ala Yundlu, Yüreğir, Böydüz, Yıva, Kınık İğdir boylarına ayrılmışlardır. Bugün Türkiye'de yirmidört Oğuz boyuna ait işaret ve yer adlarına çok rastlanmaktadır. Bunlardan birisi İğdir'dır ki bu yerleşke İğdir Bey tarafından kurduğu bilinmektedir.

İşte İğdir'a bağlı olan ve yöresel dille de

Hakmehmed adıyla bilinen köyün açılımı 'Hakkı ve Halkını Seven' anlamına gelen Hak Mehmet dir.

Şimdi...

Bu köyde yapılan kosa tiyatral oyunundan söz edeceğim. Hak Mehmet köyü Karakoyunlar dönemin-den beri var olduğu iddia edilir. Bu köy 120 hane olup, takribi burada 950 kişi yaşamaktadır.

Arkeologların araştırmalarında koç şeklindeki mezar taşlarının üzerindeki yazıtlarda, bu mezarların 900 ile 1000 yıllık olduğu söylenir. Bu köyde doğup büyüyen Yahya Keser, köyü ve kosa oyunu hakkında verdiği bilgide, köyde yapılan halk tiyatrosu kosanın, Karakoyunlar döneminden de yapıldığını ifade etmektedir.

Bu yörede kosa oyununu halk iki dönemde oynar, biri kışın tam ortasına gelen çile ayında bir diğeri ise 21 Mart Nevruz Bayramında oynanır. Çile, büyük çille ve küçük çille diye adlandırılır. Kışın tam ortasına gelen büyük çile kırk gündür, küçük çile ise yirmi gündür. Şubat ayı sonunda çileler biter. Şubat ayı çok soğuk bir ay olduğu için bu döneme çille ayı denir. Kosalar oyunlarını evlere giderek her evin kapısı önünde küçük bölümler halinde oynarlar. Bu oyunlarda hem sözlü tiyatral güç, hem müzik, hem de vücut dili kullanılır. Bu oyunlar kısa kısa olsa da bir araya getirildiği zaman iki saatlik bir oyun süresi kadar olduğu gözlenilir.

Oynadıkları her kapıdaki oyun karşılığında şeker, un, buğday, pirinç ve bunun gibi ihtiyaç maddeleri alırlar.

Çile ayında yörede havanın soğuk olması nedeni ile herkes evinde olduğu için oyuncular seyircinin ayağına gider. Nevruz bayramında yapılan tiyatral oyun ise havanın güzel olması nedeni ile oyun köy meydanında oynanır. Bu oyunun süresi ve mekanı daha kapsamlı olur. Bu oyunda ise seyirciler oyuncuların ayağına giderler ve bazı seyirciler de oyunda rol alırlar. Oyunda rol alan halk bahşiş veya mal vermez, diğerleri ise para, yiyecek v.s. verirler. Kosayı oynayan oyuncular ekseriyetle köyün çobanlarıdır. Buradan akla gelen ilk soru Karakoyunlular döneminde çobanların kendi aralarında eğlence olsun diye bu oyunu mu oynadılar, daha sonra da bu oyunu sürü sahip-lerine ve halka sergileme cihetine mi gittiler?

Kosa oyununda kadın rolünü de erkek yapar. Kadın ve erkek oyuncular çobanlardır. Başrolde oynarlar ama ikisi de erkek çobandır ve tahsilleri yoktur. Oyun ekseriyetle komedidir. Ama zaman zaman dram ve trajedi haline dönüşür.

Kosalar gece ve gündüz de gösteri yaparlar. Gösterilerinde kadın rolündeki çoban makyaj olarak yüzüne un, dudaklarına karadut, gözlerine kömür sürer. Üzerine de kadın giysileri giyer ve rolüne hazır olur.

Erkek yüzünü Kızılderililer gibi boyar, üzerine eski yırtık elbiseleri giyer, eline bir sopa alır. Bu sopa kosanın hem aksesuarı hem de köpeklerden korunmak için kullandığı bir araçtır. Bu sopayla kapılara vurularak çalınır. Bu da kosanın geldiğinin habercisidir.

Kosa kapıya geldiği zaman arkasına köyün gençleri ve çocukları bu gösterileri kaçırmamak için takip ederler ve gece gösterilerinde köyün gençleri ellerindeki meşalelerle ışıklandırma yaparlar.

Rol icabı kosalar bazen kan koca, bazı oyunlarda ise kardeş rolünde olurlar.

Büyük çile küçük çile ile kavga eder ve küçük çile büyük çilenin gidişi için 'deli gittin ne yaptın bacı, kilerde un, yağ bitti' der.

'Bak hele gör, ben ne yapacağım. Koca karıları tandıra basıp Küfle'den çıkaracağım' der. Yani öyle soğuk getireceğim ki kadınlar tandırın içine girse bile üşüyecekler demek istemiştir.

Büyük çile küçük çileye der ki: Senin ömrün azdır, gabağın (önün) yazdır

Çile çile yarım, Atın gencile yarım
Gedipte gelecekti, gönlüm açıla yarım.

Sarı yağın tortası, gölgen yaylağın ortası,

Allah muradın versin, gelen ayın haftası

Bu manileri kosalar söylerken...
Tulum, kaval, sipsi veya davul teneke ile ritim ve müzik yaparlar. Bu şamanı anımsatır.

Burada tiyatral bir anlatımla sözlü sataşma vardır. Biçim basittir ve folklorik kültür mevcuttur.

Gelenekler aracılığı ile bir birine söylenen sözlere ilaveler yapılarak gelecek nesillere geçer.

Bu tiyatral ortamda para alınmasa bile, karşılığı da yardımlaşma, imece ile oynanılır.

Bireysellik ve toplu gösteri olur, oyunda dans edilir, değer yargıları, o yörenin kültür ve folklorunu içerir.

Oyunda senaryo ve yazılı metin yoktur, oyun o anda spontane gelişir, oyuncular toplumun değer yargılarına ve kültürüne sadık kalınarak yapılır. Anonim bir yapı içerisinde yapılan gösteriler, Şubat ayı sonu ve Mart başında üç gün aralıksız sürer.

Kosa'lar rol icabı, giydikleri kostümleri bir daha giyilmeyecek eski elbiselerden seçerler, oyunda bir birleriyle kavga ederler, kadın kosa erkek kosasının kafasına sopayla vurur, erkek kosa ölüm taklidi yapar. Bu olay karşısında kadın kosa acısını belli etmek için ağlar saçını başını yolar. Yöre diliyle "şivan kıyamet kopar".

Aman kosa canım kosa
Men sene gurban kosa
Evimin diğeri, erim kosa
Meni koyup gitme kosa..... diye ağlar.

Görülüyor ki kosaların oyununda komedi olduğu kadar dram ve trajedi de vardır.

Bazen de bir köyde iki kosa grubu karşı karşıya gelirler, birbirlerinin mahalle sınırlarını geçerler ise o zaman da gerçek kavgalar başlar. Bu da ekonomik hak ihlalinin çıkan kavgalardır.

Erkek kosanın kostümü kışı temsil eder, kadın kosanın elbisesi ise baharın temsil eder. Kadın kosalar beyaz gelinlik de giyerler.

Zaman zaman oyunlarda söylenen sözlerde mesajlar vardır

Arşın uzun bez kısa
Kefensiz öldü kosa

Kosanın fakir, kefen bile alamaz durumda olduğunu ifade eder, oyunda kosaların elbiselerinin üzerlerinde eğreti durduğunu anlatan ifadeler kullanılır.

Halk kültüründe, tiyatro da kosa oyunu yörelere göre de değişiklikler gösterir.

Oyun içinde zaman zaman "dodu bacı" karakteri de yer alır. Dodu bacı tarlada kargaları kovalamak için yapılan bir tür kukladır. Bu kuklaya alımlı giysiler giydirilir. Kadın kosayla erkek kosanın yanında dodu cansız bir kahramandır. Köy gençleri dodunun kollarından tutarak gezdirirler.

Kosa oyunu bittikten sonra gençler doduyu köy meydanına getirir, hep bir ağızdan bağırırlar.

Dodu doduyu gördün mü
Doduya selam verdin mi
Dodu buradan giden den
Hiç yüzün gödün mü

Doduyu gezdiren sağdıç ve solduçlar, dodu geçen yıl gelmiş ve bir daha kapınıza gelmemiş bunun için kara kış yaşanmış güneşin yüzünü görmek istiyorsanız dodunun gönlünü hoş edin mani söyleyene bahşiş verin demek isterler.

Oyun gösterimi ne kadar uzun olursa o kadar bahşiş ve hediye alacaklarına inanan (deste) yani oyuncu grubu, kosanın başka oyunlarını ortaya koyarlar. Bu arada dodu oyuncuları kenarda duran kosayı oyuna davet ederler

Kosa kosa gelsene
Gelip selam versene
Sende ev sahibi
Kosani yada salsana

Eğer ev sahipleri bu son oyunda bahşiş vermezse

Uyruğu uyruğu, sakalı it kuyruğu

Kosa bir oyun eyler, koyunu keçi eyler..... diyerek oradan ayrılırlar.

Erkek kosa kostümünde süslemeler olarak bazen ot, başak örgüleri kullanılır, takı olarak koyun çingirakları veya iptidai takılar takarlar. Erkek kosalar ise hayvan çanlarını ve takıların ayak bileklerine takarlar. Kosa oyunu ayrıca Nevruz bayramında 21 Mart'ta yapılır, bu da baharın gelişinin müjdesi olarak temsil edilir. Gelen yılın bolluk bereketli geçmesi için bir iyi niyet göstergesidir.

Kosa oyunu tarihi gelişimi itibari ile Türklerin Orta Asya'dan göçleri ile Anadolu'nun iç bölgelerine kadar taşındığını gösterir.

Kosa Azerbaycan'da ekseriyetle Nevruz'da yapılır. Türkiye'de ise Doğu Anadolu'da kış aylarında yapılır. Güneydoğu Anadolu'ya inince, örneğin Urfa yörelerinde ise oyunlar yaz sonu itibariyle yapılır, görsel olarak ayındır, yalnız orada oynanan oyunlarda yöresel dili ve gelenekler ele alındığı görülür. Güz dönemi hasat zamanıdır, hasat toplama zamanı da eziyetli olur. Bu nedenle yörede eylül ayına çile ayı denir. Burada da oyuncular oyunlarını hasat bölgelerinde sergilerler. Akşamları da kapılara giderler.

Bu bölgede de kosanın arkasında bir topluluk bulunur. Bu topluluk bir ağızdan bağırır.

Kelen köse geldi kapıya
Allah'tan ne ister?
Allah'tan rahmet ister
Yek Ali Yek Ömer
Sedü sela Peygamber
Grup halinde amin derler.

Burada dini birleştiricilik görülür. Hz. Ali'nin ve Hz. Ömer'in Peygamberden sonra İslam birleştiricileri olduklarını kosa ifade eder ve arkasındaki grup amin diyerek onu tasdik ederler. Kosalardan biri elindeki sopanın ucuna bağlanan kumaşları ev sahibine uzatır, kapıdaki ev sahibi sopanın ucundaki bez parçasına bir kova su döker. Bu suyun gelecek yılın kurak geçmemesi için yine bir dilek ifadesi olduğu görülür. Burada da kosalara hasat ürünü bulgur, pirinç, buğday verilir.

Bu yörelerde de kosalar, hemen hemen aynı kıyafeti giyerler, aynı makyajı yaparlar. Bazen gece gösterilerine de çıkarlar. O zaman aydınlatma için sopanın ucuna bağlanan beze gaz yağı dökülür, yakılır, meşale gibi kullanılır. Demek oluyor ki yaz veya kış olsun, insanların zor zamanlarında eğlence ve dinlencileri için kosa veya halk tiyatral oyunları yapılsın yada üst grup bilimsel tiyatrolar yapılsın, amaç toplumun kendi değerlerinden koparılmadan kültürünü yaşatabilmesidir.

Motif'ten Haberler

Motif, Kuveyt'te...

Kuveyt Kültür Bakanlığı tarafından 07 - 13 Haziran 2009 tarihlerinde Kuveyt'te düzenlenen 12. Uluslararası Kuveyt Müzik Festivali'ne ülkemizi temsilen, Kuveyt Kültür Bakanlığı'nın özel daveti ile iştirak eden Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü, sergilediği 7 bölgemize ait halk oyunları performanslarından oluşan "Anadolu Motifleri Halk Oyunları Gösterisi" ile izleyicileri adeta büyüledi. 20 kişiden oluşan dansçı kadrosu ile 1 saatlik performansı başarı ile sergileyen Motif'li gençler Kuveyt Kültür Bakanı ve Kuveyt'in önde gelen protokol üyeleri, Kuveyt'li iş adamları ve halk tarafından dakikalarca ayakta alkışlandı. Kuveyt Kültür Bakanı tarafından makamında ağırlanan Motif üyeleri, başarılı performansları dolayısıyla onur plaketi ile ödüllendirildiler. Motif Ailesi olarak, Motif'li gençlerimizi yürekten kutluyor, ülkemizi daha nice yurt dışı organizasyonlarında aynı özveri ve başarı ile temsil etmelerini yürekten diliyoruz.

Motif'li gençlerin sahne performansından görünüm.

Motif kafesi Atatürk Hava Limanı'nda uçağa binerken

Motif G.S.K. 2. Başkanı Fehmi DOĞAN ve Motif'li gençler Kuveyt Kültür Bakanlığı tarafından makamında ağırlandı.

Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü'nün Kuveyt Kültür Bakanlığı temsilcisine hediye takdimi.

Motif'li gençlerin sahne performansından görünüm.

Motif'li gençlerin sahne performansından görünüm.

Motif'li gençlerin sahne performansından görünüm.

Motif kafilesinin Kuveyt gezisinden görünüm.

Motif, Geleneksel Çevre Haftası Kutamalarında...

Bağcılar Belediyesi tarafından 05 Haziran 2009 tarihinde Bağcılar Mahmutbey Stadyumu'nda düzenlenen Geleneksel Çevre Haftası Etkinlikleri kutlama organizasyonuna Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü'nde davetli olarak katıldı. Motifli gençlerin sergilediği Trabzon Yöresi halk oyunları performansı, stadyumu hınca hınç dolduran Bağcılar halkı tarafından ayakta alkışlandı. Alkışlarıyla bizleri onurlandıran devlet büyüklerimize ve halkımıza şükranlarımızı sunuyoruz.

Trabzon Yöresi Halk Oyunları Ekibi

39

Motif, Fatih Halk Eğitimi Merkezi Geleneksel Yıl Sonu Sergisinde...

Motif'li gençlerin sahne performansından.

T.C. Fatih Kaymakamlığı Fatih Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğü tarafından 02 Haziran 2009 tarihinde düzenlenen 2008 - 2009 Eğitim ve Öğretim Yılı Geleneksel Yıl Sonu Sergisi Organizasyonu kapsamında Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü Halk Oyunları Ekipleri de performans sergiledi. Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü ile Fatih Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğü arasında imzalanan işbirliği protokolü gereğince, bir yıl boyunca eğitim gören gençler sergiledikleri halk oyunları performansları ile izleyicilerden büyük alkış aldılar. Fatih Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğü'nü başarılı çalışmalarından dolayı kutluyor, yeni eğitim öğretim yılında başarılarının devamını diliyoruz.

Motif'ten Haberler

Motif, Bağcılar Belediyesi Boğaz Gezisi Organizasyonunda...

Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü, 31 Mayıs 2009 tarihinde Bağcılar Belediyesi tarafından organize edilen "Boğaz Turu" organizasyonuna davetli olarak katıldı. Bağcılar Belediyesi'nin düzenlemiş olduğu "Boğaz Turu" organizasyonunda üst düzey bürokratlar ve halk bir aradaydı. Motif'li gençler tarafından sergilenen Trabzon Yöresi Halk Oyunları gösterisi organizasyona ayrı bir heyecan ve renk kattı. Mehteran Grubu'nun sergilediği performansın arkasından sahne alan Motif'li gençler sergiledikleri performansla izleyicilerin ilgi odağı oldular.

Trabzon Yöresi Halk Oyunları Ekibi

Motif'li gençler Bağcılar Belediyesi Boğaz turunda

Motif, Koç Fest 2009 Büyük Finalde...

Koç Holding ile Türkiye Üniversite Sporları Federasyonu işbirliğinde gerçekleştirilen ve Türkiye'nin en büyük Üniversite Festivali olan KOÇ FEST 2009 Büyük Final programına Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü 40 kişiden oluşan dansçı kadrosu ile iştirak etti. Koç Holding Yönetim Kurulu Üyesi Kurumsal İletişim ve Bilgi Grubu Başkanı Sayın Ali KOÇ'un daveti üzerine 22 Mayıs 2009 tarihinde İzmir'de gerçekleşen KOÇ FEST 2009 Büyük Final programında sahne alan Motif'li gençlerin sergilediği "Ritim Show" ve "Anadolu'dan Esintiler" Halk Oyunları Gösterisi izleyicilerden büyük alkış aldı. Spora ve kültürel değerlerimizin yaşatılmasına yönelik vermekte oldukları destek ve katkılardan dolayı Sayın Ali KOÇ ve tüm Koç Holding ailesine şükranlarımızı sunar, başarılı performansları dolayısıyla Motif'li gençlerimizi yürekten kutlarız.

Fotoğrafta, Koç Holding Yönetim Kurulu Üyesi Ali KOÇ ve Motif Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı M. Zeki BAYKAL bir arada.

Ali KOÇ ve M. Zeki BAYKAL, Koçfest Toplantısına birlikte girerlerken.

Koç Holding

Koçfest toplantısından görünüm.

Ali KOÇ, Prof. Dr. Kemal TAMER, M. Zeki BAYKAL ve Üniversite Sporları Federasyonu yönetim kurulu üyeleri Koçfest toplantısı öncesi bir arada.

Fotoğrafta soldan; Üniversite Sporları Federasyonu Yönetim Kurulu Üyesi Asbaşkan Şefik SİVRİKAYA, Yönetim Kurulu Üyesi M. Zeki BAYKAL, Federasyon Yönetim Kurulu Başkanı Prof. Dr. Kemal TAMER, Koç Holding Yönetim Kurulu Üyesi Ali KOÇ, Federasyon Genel Sekreteri Erdoğan ÇELEBLİ bir arada.

Trabzon Yöresi Halk Oyunları Ekibi

Resim 7: Üsküp Yöresi Halk Oyunları Ekibi

Resim 8: Motif Ritim Şov Grubu.

Motif'ten Haberler

Motif'in, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Merkezlerinde Gösterileri Devam Ediyor...

Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü Halk Oyunları Ekipleri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı organizasyonu kapsamında kültür merkezlerinde gerçekleştirilen gösterilerde muhteşem performanslarını sürdürüyor.

17 Ocak 2009 tarihinde Başakşehir Kültür Merkezi'nde, 21 Şubat 2009 tarihinde Pendik Yunus Emre Kültür Merkezi'nde, 07 Mart 2009 tarihinde Çatalca Nazım Özbay Kültür Merkezi'nde ve 23 Mayıs 2009 tarihinde Güngören Erdem Beyazıt Kültür Merkezi'nde, gösterilerini sergileyen Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü halk oyunları ekipleri, sergiledikleri performanslarla izleyicilerden büyük beğeni topluyor. Geniş dansçı kadrosuyla Türkiye'nin 7 bölgesine ait halk oyunları çeşitlemelerini "Anadolu Motifleri" kompozisyonu ile sergileyen Motif Halk Oyunları ekipleri yeni sezonda da İstanbul halkının gönlüne taht kurmaya devam edecek.

Bolu Yöresi Halk Oyunları Kız Ekibi

Trabzon Yöresi Halk Oyunları Ekibi

Hakkari Yöresi Halk Oyunları Ekibi

Üsküp Yöresi Halk Oyunları Ekibi

Motif, Nato Kolordusu 6. Kuruluş Yıl Dönümü Organizasyonunda...

Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü Halk Oyunları Ekipleri, 35 kişiden oluşan dansçı kadrosuyla NATO Kolordusu 6. Kuruluş Yıl Dönümü Kutlaması' na davetli olarak katıldı. 16 Mayıs 2009 tarihinde gerçekleşen NATO Kolordusu 6. Kuruluş Yıl Dönümü Kutlaması'nda Motif'li gençlerin sergilediği İzmir Zeybek, Kafkas ve Trabzon Yöresi Halk Oyunları performansları ulusal ve uluslararası subaylar tarafından ayakta alkışlandı. Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü Yönetim Kurulu Başkanı Sanayici - İşadamı M. Zeki BAYKAL'a performans sonrası teşekkür çiçeği takdim edildi.

İzmir Yöresi Halk Oyunları Ekibi

Fotoğrafta Albay Vedat ZAMİR, Motif Vakfı Başkanı M. Zeki BAYKAL, Motif G.S.K. 2. Başkanı Fehmi DOĞAN bir arada.

Resim 3: NATO 6. Kuruluş Yıl Dönümü organizasyonunda Motif'li gençler Vakıf Başkanımız M. Zeki BAYKAL ile bir arada.

Trabzon Yöresi Halk Oyunları Ekibi

Motif, Kanal D Beyaz Show'da...

Kanal D'nin, sunuculuğunu Beyazıt ÖZTÜRK'ün yaptığı sevilen talk - show programı "Beyaz Show" a davetli konuk olarak katılan Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü'nün 250 kişiden oluşan geniş dansçı kadrosu, Türk Halk Müziği'nin güçlü sesleri Sevcan ORHAN, Hüseyin TURAN ve Ümit TOKCAN'ın seslendirdiği eserlere performansları ile eşlik ettiler. Programın coşkusuna coşku katan Motif'li gençler geçen ilerleyen saatlerine kadar gönüllerince türkülere eşlik edip, eğlendiler. Başta Sayın Beyazıt ÖZTÜRK olmak üzere tüm Beyaz Show ekibini ve Kanal D yetkililerini böylesi anlamlı bir Türkü Gecesi'ni organize ettikleri için yürekten kutluyoruz.

Motif'li gençler Kanal D Beyaz Show'da bir arada.

Motif'ten Haberler

Motif, Maslak TİM'de...

Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul Vakıflar 1. ve 2. Bölge Müdürlüğü tarafından 05 Mayıs 2009 tarihinde Maslak TİM Gösteri Merkezi Konser Salonu'nda gerçekleştirilen 26. Vakıf Haftası Açılış Töreni organizasyonuna, Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı Yönetim Kurulu Üyeleri ve Halk Oyunları Ekipleri davetli olarak iştirak etti. İstanbul protokolünün, sanat ve bilim camiasının, basın mensuplarının ve halkın yoğun katılımıyla gerçekleşen organizasyonda, Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı Halk Oyunları grubunun sergilediği "Anadolu Sevdası Halk Oyunları Gösterisi" konukların büyük beğenisini topladı. Motif Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Sanayici - İşadamı M. Zeki BAYKAL'a Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından, Türk Halk Kültürünün yaşatılması, yaygınlaştırılması ve tanıtılmasına yönelik 21 yıldır yapmakta olduğu çalışmalar dolayısıyla takdir plaketi takdim edildi.

Vakıflar Haftası Kutlama Etkinlikleri kapsamında Motif Vakfı Başkanı M. Zeki BAYKAL Hizmet Plaketini alıyor.

İzmir Yöresi Halk Oyunları Ekibi

Bitlis Yöresi Halk Oyunları Ekibi

Motif, Vakıf Yürüyüşü Organizasyonunda...

26. Vakıf Haftası kutlama etkinlikleri kapsamında Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul 1. Bölge Müdürlüğü tarafından 04 Mayıs 2009 tarihinde Beyoğlu Tünel - Taksim arasında düzenlenen "Vakıf Yürüyüşü" organizasyonuna Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı gönüllüleride iştirak etti. Kalabalık bir toplulukla Vakıf Yürüyüşü organizasyonuna iştirak eden Motif Ailesi üyeleri, sergiledikleri halk oyunları gösterileri ile Vakıflar Haftası kutlamalarının coşkusuna coşku kattılar. Yürüyüş organizasyonunun ilgi odağı olan Motif Vakfı gönüllüleri vakıflara hizmetin, ecdadımıza, büyük milletimize ve insanlığa hizmet olduğunu birkez daha hep birliktelikte yaşadılar ve yaşattılar.

Vakıflar Haftası Yürüyüşü kapsamında Motif Vakfı öğrencileri bir arada.

Motif', Yeditepe Üniversitesi'nde...

Yeditepe Üniversitesi Türk Halk Müziği Topluluğu Konseri'ne davetli olarak katılan Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü halk oyunları ekipleri, koronun seslendirdiği eserlere halk oyunları performansları ile eşlik etti. Kalabalık bir gruptan oluşan Türk Halk Müziği Topluluğu'nun Ege - Trakya ve Kafkas türkülerinden oluşan repertuarlarına sergiledikleri muhteşem performansla eşlik eden Motif'li gençler, konsere iştirak eden misafirler tarafından ayakta alkışladı. Konser bitiminde Koro Şefi Birsen ÇAKMUT tarafından, Motif'li gençlere ve Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü Yönetim Kurulu adına Teknik Başkan Orhan GÜNEL'e teşekkür çiçeği takdim edildi. Motif'li gençlerimizi başarılı performanslarından dolayı yürekten kutluyoruz.

Motif'li gençler halk oyunları performansları ile koroya eşlik ederlerken.

Muğla Yöresi Halk Oyunları Ekibi

Motif, Kanal 7'de...

45

Okuduğu şiirlerle dinleyenlerinin gönlüne taht kuran, sevilen sunucu İkbal GÜRPINAR ve halk müziğinin usta yorumcularından Latif DOĞAN ikilisinin birlikte sunduğu Kanal 7 Televizyonu'nun müzik eğlence programı 'İkbal ve Latif'le Memleket Havaları'na konuk olan Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü Halk Oyunları Ekipleri Türk Halk Müziği'nin güçlü sesi Sümer EZGÜ'nün seslendirdiği birbirinden güzel türkülerle halk oyunları performansları ile eşlik ettiler.

Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü'nün Türk Halk Kültürünü yaşatma ve yaygınlaştırmaya yönelik 20 yıldır sürdürmekte olduğu hizmetleri ve Dünya Halk Dansları Yarışmalarında elde ettiği Dünya Birincilikleri başarıları, Sunucu İkbal GÜRPINAR'ın Motif'li gençleri sahneye davet ederken yapmış olduğu takdimle bir kez daha kamuoyu ile paylaşıldı.

Motif'li gençler ünlü sunucu İkbal GÜRPINAR'la bir arada

Türk Halk Müziği Sanatçıları Sümer EZGÜ ve Latif DOĞAN Motif G.S.K. 2. Başkanı Fehmi DOĞAN ve Motif'li gençlerle bir arada.

Motif'ten Haberler

Motif'te Yöre Geceleri Devam Ediyor...

Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü'nün gelenekselleşen faaliyetleri arasında yer alan Motifte Yöre Geceleri organizasyonları, tüm güzellikleri ile devam ediyor. 15 günlük periyotlarda gerçekleşen Yöre Geceleri organizasyonlarından Adıyaman Yöre Gecesi , Tokat Yöre Gecesi, Halk Müziğinin güçlü sesi Turgay BAŞYAYLA'nın iştirakinde Bolu Yöre Gecesi, Halk Müziği sanatçısı DOĞA'nın iştirakinde Siirt Yöre Gecesi, ünlü klarnet sanatçısı Çorlulu Savaş'ın iştirakinde Trakya Yöre Gecesi, Türk Halk Müziği Sanatçısı Nevzat SOYDAN'ın iştirakinde Gaziantep Yöre Gecesi, Motifli gençlerin hazırladıkları yöre oyunları, yöre yemekleri ve muhteşem türküler, yöre gecesinin coşkusuna coşku kattı. Birlik, beraberlik, dayanışma ve paylaşımın önemli göstergelerini bir arada barındıran yöre gecelerimize sizlerde davetlisiniz. Bir sonraki yöre gecemizde buluşmak dileğiyle.

Adıyaman Yöre Gecesi'nde Motif'li gençler bir arada.

Çankırı Yöre Gecesinde, Türk Halk Müziği Sanatçısı Turgay BAŞYAYLA performans sergiledi.

Motif'li Ailesi Kırklareli Yöre Gecesi sonrasında bir arada.

Motif Vakfı Başkanı M. Zeki BAYKAL Yöre Geceleri açılış konuşmasını yaparken

Motif, Romanya Kanal D'de...

Star TV ekranlarında yayınlanmakta olan "Yabancı Gelin" yarışmasına konuk olarak davet edilen Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü Halk Oyunları Ekipleri sergiledikleri muhteşem performanslarla büyük beğeni topladı. Yarışmanın final gününde Romanya Kanal D televizyonundan canlı yayın yapıldı. Motif'li gençler tarafından Türkiye'nin 7 bölgesine ait halk oyunları çeşitlendirmelerinin sergilendiği "Anadolu Sevdası" Halk Oyunları Performansı ile gurbetteki izleyicilerimize unutamayacakları bir gösteri sergilendi. Gençlerimizi başarılı performanslarından dolayı yürekten kutluyoruz.

Muğla Yöresi Halk Oyunları Ekibi Romanya Kanal D "Yabancı Gelin" programında bir arada.

Motif, Kuşoğlu Aile Sergisi Açılışında...

Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi Prof. Dr. Mehmet Zeki KUŞOĞLU ile aile üyelerinin eserlerinin yer aldığı sergi, 01 Nisan 2009 tarihinde Dolmabahçe Sarayı Sanat Galerisi'nde açıldı. Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Sanayici - İşadamı M. Zeki BAYKAL, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Genel Müdürü Nevzat BAYHAN, İstanbul Vali Yardımcısı Fezullah ÖZCAN, İşadamları ve çok sayıda sanatseverin katıldığı sergide, Prof. Dr. Kuşoğlu'nun sedef kakma, altın oyma, gümüş kakma ve gravürleri, eşi Sevinç Kuşoğlu'nun karışık teknik resimleri ile kızları Aslıhan Kuşoğlu'nun yağlı boya soyut ve klasik tabloları izlenime sunuldu. Serginin açılışında Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü Gaziantep Yöresi Halk Oyunları Ekibi'nin sergilediği muhteşem performans izleyicilerden büyük alkış aldı.

47

Motif'ten Haberler

Motif, Dayanışma ve Kaynaşma Gecesi Gerçekleşti...

2008 yılını yoğun bir programla kapatıp, 2009 yılı faaliyetlerini aynı yoğunlukla devam ettiren Motif Ailesi, bu yoğun tempounun arasında kendileri için zaman ayırmayı da ihmal etmedi.

Her detayı Motifli gençler tarafından hazırlanan Dayanışma ve Kaynaşma Gecesi, gençler için yoğun çalışmalarla geçen bir yılın yorgunluğunu atmak, gönüllerince eğlenmek ve birlik, beraberlik içerisinde hoşça zaman geçirmek için ideal bir organizasyon oldu.

Yönetim Kurulu üyelerinin, eğitmenlerin ve ailelerinde iştirak ettiği organizasyonda gençler, yönetici ve eğitmenleri ile el ele, omuz omuza halay çekip türküler söylediler.

Böylesi güzel bir organizasyonda bulunmanın memnuniyeti ve mutluluğu içerisinde tüm Motif Ailesi türkülerle dilleniş, oyunlarla coştular.

Gençler, yaşadıkları bu hoş organizasyon sonrasında Motifli olmanın bir ayrıcalık olduğunu birebir yaşadılar ve yaşattılar.

Motif Vakfı Başkanı M. Zeki BAYKAL açılış konuşmasını yaparken.

Motif Yönetim Kurulu üyeleri Dayanışma Pasta'sını keserlerken.

